

10/11-1962

XIII.

V E S T N I K

NOTICIERO

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. ● Izdaja ga kcnzorc'j. ● Predsednik Edi Škulj, upravnik Janez Kralj, urednik Pavle Rant, korektor in tehnični urednik Dušan Dimnik
Ovitek opremil France Pernišek ml.

—::—

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. ● Naročnina: Južna Amerika 150.— pesov odn. enakovrednost v dolarju, USA in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija in Avstralija — 1 funt šterling, evropske države — 1.50 dolarja.

—::—

Editor responsable: Eduardo Škulj, redactor Pablo Rant. ● Imprenta: Talleres Gráficos Viko S. R. L., Es: a los Unidos 425, T. E. 33-7213, Bs. As. Argentina

—::—

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 700-070.

—::—

„Vestnik“ es el Informativo de los Excombatientes anticomunistas eslovenos
„Vestnik“ is the voice of Slovenian anticomunist veterans.

—::—

Vsebina: Pisma iz domovine — Bohinj Bovec... (Izjava DSPB) — „Moj bližnji je dober“ (Miloš Stare, Argentina) — Grmade v Gorjancih (France Crum-Ivan Korošec) — Gradivo k Vetrinju (dr. Franc Bajlec, Argentina) — Iz prepričanja (Karel Mauser, USA) — Ob 29. oktobru (Pavle Rant) — Nabrežina kliče (Janko Jazbec, Argentina) — Naši petdesetletniki: Jože Rome — Tone Stražišar — dr. Maks Virnik — Gorenjski talci (Moravčan, Argentina) — Nekaj misli o dobi naše borbe (V. S., Brazil) — † Vinko Ferkulj (Milan Zajec, USA) — † Repičeva mati (Rožnodolski, Argentina) — Borci pišejo — Društvene novice — Urednikov bunker

PISMA IZ DOMOVINE

Vsaka beseda za uvod bi bila odveč. Naj pisma sama govorijo. Borčevska organizacija pa preko svojih članov v USA in Kanadi izpolnjuje dolžnost napram družinam padlih soborcev.

Predragi prijatelji!

Prejela sem Vaš dar deset dolarjev, ki ste ga poslali. Se Vam pri-
srčno zahvalim. Bog Vam povrni tisočkrat. Res ne vemo božjih potov:
čudna so. Da ste se spomnili name, ubogo osamljeno in zapuščeno ma-
ter. Zares mi je hudo. In to ker sem bolna. Pa upam v Boga, ko bo
kelih trpljenja poln, bo boljše, saj On ne zapusti svojih. Spominjam
se Vas vseh v molitvi. Bodite srečni.

Lepo Vas pozdravljam in vse dobrotnike — ostali mi boste v spo-
minu

(2. aprila 1962.)

žalostna mama.

Cenjeni g. P.....

Po prejemu vašega pisma se vam oglašam. Ko vam nadaljujem,
bi se najprej zahvalil za prejeto pismo, ki sem ga z največjim vese-
ljem sprejel. Predno nadaljujem, vas najprej lepo pozdravljam. Zelo
je bil vesel, da se kdo spomni. On je mislil, da je čisto pozabljen od
vseh. Sedaj pa vidi, da se ga še kdo spominja.

Za prejeti ček je tudi dobil že izplačano. Zmenjali so ga mi takoj,
da mi ni bilo treba nič čakati. Dobil je ček v redu izplačan. Za vsak
dolar je dobil 750 dinarjev.

Ker se ..... še enkrat lepo iz srca zahvaljuje vsem prijate-
ljem, ki so dali dolarje, prav vsem lepa hvala. Tudi se zahvaljuje za

za vaš trud in delo, ki ste se zanimali za njega. Zahvaljuje se tudi za pozdrave od njegovih prijateljev. In tudi vsem pošilja lepe pozdrave.

Ker je ravno pred prazniki, vošči vsem vesele in zadovoljne velikonočne praznike.

Sprejmite lepe pozdrave od družine .....

Predragi moji prijatelji!

Najprej Vam želim in voščim vesele velikonočne praznike, da bi jih zdravi in zadovoljni obhajali še mnogo let. Dobila sem Vaše pismo in ček 28. marca. Kako naj se Vam zahvalim. Saj ne najdem besede, da bi zadostovale moji hvaležnosti. Naj bodo te moje skromne vrstice, ko Vam pišem in izrekam Vam vsem prav prisrčna hvala. Ljubi Bog naj Vam povrne z zdravjem in srečo do konca Vašega življenja. Ne morete si misliti, kako sem bila presenečena in vesela. Jokala sem od veselja. Ko bi se me samo s pozdravi spomnili, bi bila vesela. A zdaj sem pa še tako srečna, da sem dobila tako velik dar. Ček sem menjala in dobila sem 7500 dinarjev. 300 dinarjev so si pridržali. Tako sem dobila 7200 dinarjev. Sedem tisoč dvesto. Prav lep dar. Samo pošiljatelja se prav nič ne spomnim. Mislim, da za tem imenom je drug priimek. * Prav rada bi vedela, kdo ste moji prijatelji ali mojega sina prijatelji, ko ne vem kje je in kje počiva. **

Zmiraj mislim na Vas, kdo ste, da se me spominjate. Tudi jaz se bom spomnila pri vsaki maši mojih prijateljev. Čeprav ne vem po imenu, da bi jim ljubi Bog povrnil. Prosim pa, če bi mi še katerikrat pisali, da bi se podpisali, bom še bolj vesela, da bom vedela, kdo je. Sedaj pa še enkrat najlepša hvala, vam vsem.

Sprejmite mnogo prisrčnih pozdravov vsi skupaj od Vam hvaležne

A..... M.....

* Gospodje konzuli FLRJ: da, dopisnica ima prav. Mi n'smo krivi, če ste vi nerodnj in ne znate izvohati.

** Gornje vrste in njim sledeče kažejo, da je bilo pisano po nalogu odn. v navzočnosti milice. Kdor hoče vedeti za ime odpošiljatelja, naj najprej pove deset imen pobijalcev v Kočevju, Teharjih itd. — Velja? Za nas, da!

BOHINJ BOVEC

Ne da se tajiti, de se ob branju naslova toplo spomnimo domovine. Še manj, če se gornja imena pojavijo v tukajšnjem tisku, med vrstami ladij, ki prihajajo v buenosaireško pristanišče. V vseh nas je ljubezen do domovine živa, goreča in boleča.

Z ladjami prihaja zaslužnjena Slovenija v kraje, kjer živi druga, svobodna Slovenija. Tako imamo dve Sloveniji. Kakor sta po komunistični zamisli dve Koreji, dva Vietnama, dve Nemčiji, bosta morda dva Konga in dva Alžira, sta dve Poljski, dve Madžarski, dve Hrvatski, dve Srbiji. Tudi dve Sloveniji.

In tiste čase, ko je Boris Kraigher imel pogum, da je odklonil obisk neke razstave v Ljubljani, kjer so bili napisi samo v cirilici, tiste čase se je poklicni internacionalni komunist starega kova Regent spomnil, da je v dneh največje stiske v ruskem narodu Stalin ubral strune čistega narodnjaštva, čiste ljubezni domovinske. In Regent je zaigral zadnjo karto, ki mu je ostala v boju proti slovenski demokratični emigraciji. V vsej svetlobi je začel prikazovati domovino.

Pojdimo za danes preko vseh drobnih poizkusov navrtavanja naše emigracije. Ponudimo se pri dejstvu dveh Slovenij, ki sta si meji postavili na pomolih buenosaireškega pristanišča.

Vsi vemo, da je za obisk Slovenije treba napraviti nešteto potov na konzulat FLRJ, razpravljati večinoma s hrvatsko-srbsko govorečimi uradniki (le redkim slovensko govoreči nameščenci ponudijo Chesterfield namesto dobre, stare Mrave ali Zetel!) izpolniti formularje in čakati na rešitev krajevnih oddelkov OZNE. In še potem, ko so že vsi papirji v redu, potniki ne vedo, ali bodo takoj ob meji ali šele v Ljubljani odsedeli predpisano policijsko karanteno. Skratka: za obisk doma, za obisk zaslužnjene Slovenije je treba imeti vstopnico v redu.

Tudi svobodna Slovenija sprejema obiskovalce, turiste, umetnike, in tudi nove državljane, če tako rečemo vsem, ki še danes beže iz komunističnega raja. Ta Slovenija vseh teh ne preganja, ker živi v svobodi, v demokraciji. S tem pa še ni rečeno, da ne bi smela paziti na varnost v lastnih vrstah, da ne bi bila dolžna storiti potrebno za obram-

bo slovenskih trdnjav. Te trdnjave so slovenski domovi kot nje vidni predstavniki. Zato bodo morali odslej naprej poveljniki ladij odn. prvi oficirji napraviti vlogo na vodstvo posameznih domov, v kateri bodo navedli samo: ime in priimek obiskovalca, rojstne podatke in pa — ali obiskovalec pripada KPS. Slednje ne bo težko, ker je pripadnost KPS v Sloveniji, živeči pod njenim režimom, itak javna zaslužna stvar. *Brez izpolnitve te vloge vstopa v domove odslej naprej ne bo več.*

Da se merodajni predstavniki zasužnjene domovine ne bodo izgovarjali, da zahteve o teh vlogah ne poznajo, bo tistih pet, šest Janezov, ki so doslej prostovoljno opravljali vlogo poklicnih kontrabandistov, to takoj sporočilo. Uprava Vestnika bo pa dva izvoda številke 10/11 dostavila na pristojnem mestu, ker zadnjih dveh števil po dosežanju zasebni pošti še niso prejeli.

Toliko glede medsebojnih odnosov. Kar pa se državljanov svobodne Slovenije na teh ladjah tiče, pa tole: katerakoli ladja je ozemlje, pripadajoče zasužnjeni Sloveniji. Na teh ladjah je peterokraka, so Titove slike in OZNA. Stopiti na ladjo je torej isto kakor iti domov. *Napraviti to v času boja med svobodno in zasužnjeno Slovenijo, je dezerterstvo. Kako se dezerterstvo sodi, vsi vemo. Tako bomo tudi mi s temi dezertjerji ravnali: za nas ne obstojajo več.* Velja to samo za tiste, ki so polnoletni in so se nekoč borili proti komunizmu. Razumeti je namreč treba, da mladih ljudi ne moremo obsojati, ker zanje odgovarjajo starši. Tudi ne moremo obsojati takih, ki so po nekaj letih bivanja v rdeči Sloveniji še danes prevzeti s partizanščino. Eni in drugi živijo na varnem, ker pač živijo v svobodi, med svobodnimi ljudmi. Pomislijo naj le, ako bi doma v zasužnjeni Sloveniji smeli tako prosto kritizirati in blatiti, kakor lahko tukaj med nami.

Dezerterstvo velja torej za nekdanje borce. Naj nihče ne pride z izgovorom, da je šel obujat spomine na dom, ko pa so mu servirali v Buenos Airesu narejene kranjske klobase, kisle zelje iz Klepschevih konzerv in Moserjevo slivovko iz Floride. In čim večji položaj kdo med nami zavzema, tem večja je njegova odgovornost.

Borci zato pozivamo vse dosedanje obiskovalce, da povedo razloge za obisk domovine, enemu med njimi pa javno izrekamo nezaupnico na položaj, ki ga ima sredi naše organizirane skupnosti, in zahtevamo, da svoj mandat vrne.

Svoboda je neizmerna dobrina. Za njo smo se, in se bomo borili. Borili pa se bomo tudi za ohranitev naših trdnjav. V tem boju bo z nami vsa poštena slovenska demokratična družina.

Društvo slovenskih protikomunističnih borcev

Buenos Aires

„MOJ BLIŽNJI JE DOBER“

Povzetek nagovora Miloša Stareta, tajnika NO in izdajatelja Svobodne Slovenije, na borce, zbrane na VI. taboru 2. septembra 1962.

Žal mi čas ne dopušča, da bi mogel prisostvovati do konca vašega tabora. Zato bi vas rad najprej vse lepo pozdravil, obenem pa povedal samo majhno misel.

Spomnil sem se namreč, da sem pred leti bral v knjigi nekega slovenskega pisatelja približno takle stavek: „Smatram vsakega človeka za slabega, dokler ne dobim nasprotnih dokazov.“ Moram reči, da me je ta stavek pretresel, to pa zato, ker sem si mislil, kako grozno mora biti življenje človeku, ki vztraja v takem prepričanju. Tako mi je bilo jasno po branju te knjige bolj kot prej, da je edino pravilno misliti: moj bližnji je dober, dokler se drugače ne izkaže. To gledanje, ta miselnost veljata tudi za vašo organizacijo. Organizacija borcev je lepa stvar. Povezuje ljudi, ki so se nekoč borili za domovino, žrtvovali svoje najdražje, povezuje ljudi, ki se spominjajo svojih prijateljev, soborcev, ki jih ni več. Ali so bili res vsi slabi? — Ne, dobri so bili. Tako mi gledamo, oni pisatelj je gledal drugače.

Ne bom se spuščal v debato, ki se je pravkar začela. Prosim vas samo, da s prav takšnim razumevanjem poslušate moje besede, kakor jih bom v najboljši veri povedal. Potem se boste že sami razgovorili in pomenili.

Tole bom dejal v potrdilo načela, da je moj bližnji dober. Pred leti sem moral napisati spominske besede pokojnemu generalu Rupniku. Sprva sem mislil, da ne bom mogel. Nisem ga osebno poznal, nikdar se nisva srečala. In vse preveč besed in dejanj generala Rupnika mi je prišlo v spomin, katerih za časa revolucije nisem razumel ali pa sem bil o njih povsem nasprotnega mnenja. Ker ga nisem poznal, sem naprosil tiste, ki so ga poznali, naj mi kaj povedo o njem. Vprašal sem tega in onega in vsi so mi jasno prikazali dve lastnosti pokojnega generala: prvič, da je bil osebno izredno pošten mož, in drugič, da je bil odločen in dosleden nasprotnik materialističnega komunizma. To dvojje je bilo dovolj, da sem potem z lahkoto napisal spominski članek o njem. Bil je pošten in bil je dosleden protikomunist.

O njegovih besedah, njegovih dejanjih, ki jih nisem razumel, ki

sem jim bil nasproten, naj sodi zgodovina. Ta bo sodila moje in tvoje delo, bo sodila delo vseh, ki so na ta ali oni način stopili na pozornico slovenskega javnega življenja. Sodila bo, kot sem rekel, moje in tvoje delo. Delo nas vseh. In pri tem naj velja: vsak človek je dober, dokler nimam nasprotnih dokazov. Naj velja to tudi za javnega delavca. Napake naj sodi zgodovina, nam pa naj bodo nauk, da jih ne bomo delali ali ponavljali.

Vi ste borci, zbrani ste na letnem občnem zboru. Spomnili se boste preteklih let, spomnili prijateljev, spomnili opravljenega dela. In ob tem spominjanju si upam trditi, da ni nikogar med nami, ki bi v štirih letih revolucije ne napravil nobene napake. Vsak zase ve, kdaj, kako jo je napravil. A pri vsem tem velja danes kakor tedaj: idejno smo bili močni. Naša pot pravilna, naš cilj jasen. V praksi in taktiki smo šli kljub enotnosti cilja in ideje včasih tako vsaksebi, da nam je bilo v škodo.

Še nekaj bi rad dejal, preden se poslovim: pred dnevi sem dobil pismo dr. Jožeta Basaja. Vsi ga poznate. Dva sina so mu vrnili iz Vetrinja in zdaj sam živi v New Yorku. Piše mi, da mu je nek bivši protikomunistični bорец v zvezi z dogodki 3. maja vrgel hudo žaljivko v obraz. Takole nekako mi piše: „Sam sem zunaj, čisto sam in sam sem mislil iti na drugi svet. Zdaj pojdem pa še umazan, to boli.“

Sam in umazan, mi piše. To imejmo v mislih, ko se bomo danes pogovarjali o preteklih letih. To imejmo pred očmi, ko bomo pretresali našo preteklost: bodimo si dobri ljudje med seboj, vedimo, da je moj bližnji dober, dokler nimam drugih dokazov.

To gospodje, sem Vam hotel povedati. Nič več. Lep pozdrav vsem in hvala lepa za dano besedo.

VAŽNO ZA NAROČNIKE, ki prejemajo po pošti! — Uprava

Vestnika nima iztirjevalcev, zato prosimo, da nakažete naročnino

za leto 1962 v znesku 150 pesov na ime Juan Kralj, Ramón

Falcón 4158, Suc. 7 Buenos Aires.

GRMADE V GORJANCIH

Pričetki narodove borbe za samoohranitev

(Nadaljevanje)

V znamenju OF

Da bodo dogodki pravilno razvrščeni v času na sodelujoče in prizadete, je nujno, da opiševa tragedijo družine podžupana v Dev. Marija v Polju Feliksa Pogačnika, katere povod so bile komunistične krvave orgije, nad zvezano ženo-materjo in uklenjenim možem-očetom ter sinom Brankotom, v maščevanje ob odhodu ilegale.

Feliks in Marija Pogačnik sta se poročila leta 1928. V zakonu so se jima rodili štiri otroci. Najmlajši Janez je bil star ob umoru staršev leto in pol, Minka štiri leta, Vili 10 let in Branko 13 let. V zgodnji mladosti je bil Feliks Pogačnik uslužben kot delavec na železnici v Zalogu, pozneje v papirnici Vevče in nazadnje od leta 1939 pa je bil nameščenec OUZD v Ljubljani. V papirnici Vevče, kakor tudi pozneje se je zelo udejstvoval v delavski organizaciji ZDD. V letu 1937 je pa bil izvoljen na listi Slovenske ljudske stranke za podžupana občine D. M. v Polju in ostal še nekaj časa pod italijansko okupacijo. Ko je prišla italijanska okupacija se je takoj pridružil Slovenski legiji in po njenih navodilih začel organizirati zbiranje orožja bivše jugoslovanske vojske. Imel je več možnosti, ker je bil takrat še na občini, ko so Italijani izdali poziv, da se mora vse orožje predati na občinsko upravo. To orožje je v maju leta 1942 prepeljal v gnojničnem sodu njegov sin Branko mimo italijanskih straž na mostu v Vevčah, pod Sv. Urh. Pot mu je kazal poznejši domobranski poročnik iz Vetrinja vrnjeni in v Škofji Loki umorjeni Janko Habič iz Zg. Kašlja. To zbiranje orožja so sledili agentje OF. Vso pot pa je v večji razdalji šla za vozom *Arbelj Fani* iz Zg. Kašlja. Tako so točno vedeli kam in zakaj gre orožje. Ponoči so to orožje hoteli partizani dobiti v svoje roke, kar se jim pa ni posrečilo. S tem orožjem je bila opremljena prva edinica, ki je odšla na teren.

Dne 2. avgusta 1942 je šla Marija Pogačnik na obisk k svojemu očetu v Zadvor, ker je bil bolan. S seboj je imela hčerko Minko in sina Vilija. Ravno takrat sta pa šle z vozom v Podlipoglav v mlin *Nemec Angela* in *Ojstrec Terezija* iz Zg. Kašlja. Povabili sta jo na voz

in ji rekli, da se lahko pelje z njima do Zadvora. Ni še znano, zakaj ni Pogačnikova z otrokoma izstopila v Zadvoru, ampak se je s tema ženskama peljala naprej v Podlipoglav. Ko so opravili v mlinu in se obrnili nazaj, jih je v Podlipoglavu ustavila partizanska straža in zahtevala, da se legitimirajo. Vse tri so pokazale izkaznice. Ker Pogačnikova ni imela partizanske izkaznice za „osvobojeno ozemlje“ (kako sta oni dve imeli, ni jasno), so ji rekli, da drugič mora imeti in nato pustili vse naprej. Ko so bili dobrih 200 metrov naprej, se je za njimi pripeljal s kolesom *Trost Rado*, ustavil voz in zahteval, da gre Pogačnikova z njim na zaslišanje. Ostalim je pa rekel, da naj gredo naprej in da bo čez en dan ali dva prišla domov. V resnici so jo pa takoj zaprli v hišo (pri Smrekarju v Podlipoglavu). Izgleda, da je bilo vse to pripravljeno. (V Podlipoglavu in okolici je bila takrat „rdeča republika“). Po Dolenjski so kradli kmetom živino, tukaj pa klali in prodajali na drobno, ceneje kot mesarji, tako, da so hodili ljudje kupovat meso celo iz Ljubljane.) Isti dan so tudi ugrabili gospo Podbevšek, ženo frizerja iz Polja, gospo Krnec, ženo peka iz Polja, Bobnar Filipa iz Vevč in Cankar Joškota iz Sostra. Vse skupaj so dne 3. avgusta ubili in pokopali v skupni grob, takoj nad vasjo v gozdu. Do danes še ni znano, kje je grob. Marija Pogačnik, zaprta v drvarnici, kakor tudi ostali, je tako jokala in vpila na pomoč ter klicala svoje otroke (bila je tudi noseča), da se je čulo po vsej vasi, in celo do Sv. Pavla na nasprotni strani. Vse so s krampom pobili na tla. Mariji Pogačnik pa so celo še prej razparali trebuh, izrezali nerazvito dete in ji zašili mačka. Tako so pripovedovali ljudje iz obeh vasi, kakor tudi po izpovedi nekaterih partizanov, ki so jih pozneje ujeli. Pobiljal in glavni krvnik je bil *Trost Rado* iz Polja, takrat študent prava, sin bivšega nadučitelja iz Polja. Leta 1945 je prišel iz gozda politkomisar major, sedaj pa je že več let uslužben kot visoki uradnik na jugoslovanski ambasadi v Londonu. Njegov oče, včasih navdušen Sokol, je bil pa celi zadnje dve leti vojne skrit doma in preoblečen v žensko, takoj po vojni pa je bil zaradi isinovih zaslug znova postavljen za nadučitelja v Polju.

Feliks Pogačnik ni vedel, da so mu ženo takoj drugi dan ubili, in je zato vseskozi upal, da bo prišla domov. Zato se tudi ni umaknil iz Zg. Kašlja, kar so mu nekateri često prigovarjali. Prve dni po ugrabitvi žene, so stražili njegovo hišo nekateri fantje, zato tudi niso partizani takoj prišli ponj. Ravno tisti dan 6. avgusta 1942, pa je Feliks naročil fantom, da ni treba več stražiti (bilo je zelo nevarno zaradi Italijanov, ki so bili v Zalogu in Vevčah). Feliks je imel v hiši samo nekaj ročnih bomb, drugo orožje pa je bilo v gospodarskem poslopju poleg hiše. In prav to noč od 6. na 7. avgusta so partizani obkolili hišo blizu polnoči. Iz drvarnice so vzeli sekiro in začeli razbijati vrata. Feliks je bil sam s štirimi otroci. Ko so že razbili dvojna vrata in prišli na verando, je Feliks vrgel dve bombi od katerih ni nobena eksplodirala. Potem je hitro zaprl otroke v spalnico, sam pa zbežal na

Feliks Pogačnik, roj. leta 1902 v Zalogu, obč. D. M. v Polju, stanujoč v Zg. Kašlju, umorjen 8. avgusta 1942 pod Javorom.

Marija Pogačnik, roj. Perčič, leta 1903 v Zadvoru obč. Dobrunje, stanujoč v Zg. Kašlju, umorjena 3. avgusta 1942 v Podlipoglavu.

podstrešje, kjer je imel še nekaj bomb. Partizani so ga pozivali naj pride doli, da imajo njegovo ženo zunaj in da bo podpisal nekakšno pogodbo, da jo dobi nazaj. Ker ni hotel dol in jim grozil, da jih pobije z bombami, so vdrli v spalnico, pograbili prestrašene in jokajoče otroke in jih napodili pred seboj proti podstrešju ter vpili: „kar vrzi bombe, najprej boš pobil svoje otroke.“ Ko je Feliks videl, da so otroci na stopnicah za njimi pa partizani, je rekel da pride sam doli, samo otroke mu naj pustijo pri miru. Tako so ga dobili in mu takoj na hrbtu uklenili roke. Vse to je vodil partizan *Gogala Franci*, takrat študent, doma iz Polja, sin krojača in komunistični vohun v vrstah Marijine kongregacije v D. M. v Polju. Ob končani vojni je prišel domov iz hribov kot politkomisar kapetan. Gogala Franci je vprašal sina Brankota če ga pozna, ta mu je odgovoril z da, in takoj so tudi njega privezali k očetovi roki in oba skupaj odvedli. Ostale tri otroke so pa same pustili v hiši brez vrat. Kakor se je po vojni zvedelo, je Gogala dal odvesti sina Brankota samo zato, ker je rekel da ga pozna, kajti bal se je, da ne bi njegovi družini kaj naredili, ki je bila celo vojno doma na varnem. Proti jutru so dosegli partizanski „šolski logor“ blizu vasi Javor, nedaleč stran je tekla nemška meja. Isto noč so odvedli iz Do-

brunj dva brata Jerebova in Suligoja, ki je bil pomočnik v Selanovi karoserijski delavnici. Vse skupaj so zaprli v šotor. Vsi so bili zvezani in če je kdo hotel na stranišče je moral prositi, da je prišla posebna straža. Celi dan so partizani hodili gledat Feliksa in izpraševali razne stvari. Bili so sami poznani domačini. Če pa je Feliks koga vprašal kje je njegova žena, mu je vsaki odgovoril, da je na „osvobojenem ozemlju“. Večkrat ga je prišel pogledat tudi Avšič iz Sneberja, s katerim sta bila včasih dobra prijatelja; sedaj je bil poveljnik tega „šolskega logorja“. Hotel se je delati velikega in mu vse razlagal kako imajo organizirano. Tu v tem taborišču so imeli precejšnje zaloge hrane in cigaret; bil je nekakšen zbiralni center za Ljubljano in okolico. Skozi to taborišče so šli tudi Leskošek Franc, Kardelj in še več drugih visokih komunističnih funkcionarjev. Avšič ga je hotel prepričevati o pravilnosti njihovega dela in ciljev, na kar mu je pa Feliks ugovarjal in tako se je vnela divja debata največ okoli orožja, ki ga je Feliks dostavil pod Sv. Urh. Čeprav je bil Feliks uklenjen, mu je krepko ugovarjal, tako da so še drugi partizani prišli gledat, kaj se dogaja v šotoru. Potem ga je Feliks vprašal kje imajo telovadca Cankar Milota, pa mu je Avšič pokazal z roko in rekel „tamle, pol metra pod zemljo“ in tako odšel iz šotor. Kmalu je prišel nazaj s praporom in mu začel razlagati, kaj ta prapor pomeni, pa ga Feliks ni dosti poslušal. Ta komunistični prapor so tisto noč prinesli iz Ježice, kjer je bil narejen. Skupno s praporom je prišlo tudi okoli 30 novih v partizane iz Ježice in okolice. Pozneje so ta prapor zajeli Italijani ob ofenzivi na Kočevskem in ga razstavili v Avšičevi trgovini v Prešernovi ulici v Ljubljani. (Trgovec Avšič je brat partizanskega generala Avšiča in ni menda nič v sorodstvu z Avšičem iz Sneberja.) Popoldan je bil zbor celega taborišča, kjer je politkomisar Gogala bral obtožnico in obsodbo nekemu partizanu, ki je baje nekaj izdal Italijanom. Vsi so morali gledati to, tudi ujetniki. Ko je prebral obsodbo na smrt, so ga takoj odvedli in kmalu so se čuli strelji. Zvečer so pa odvedli Feliksa in sina na zaslisanje v drug šotor. Zaslíševal ga je Simčič, partizansko ime Marko, pravnik, ki je bil poročen s hčerko dr. Jenkota, zdravnika iz Polja. Prišel po vojni domov kot major, sedaj pomočnik javnega tožilca LRS in glavni upravnik udbenih zaporov na Poljanskem nasipu v Ljubljani. Sedaj že polkovnik UDV (Uprava državne varnosti). Simčič je Feliksa obdolžil veleizdaje in ga zmerjal z izdajalcem. Feliks mu ni bil tiho in mu odgovarjal, da nimajo samo oni in komunistična partija edine pravice organizirati upora proti okupatorju. Simčič ga je dolžil še razne stvari, Feliks pa mu je vrgel naprej umore, ki so jih napravili po tej okolici, kar je Simčiča zelo razjezilo, da ga je začel pretepati. Feliks se ni mogel braniti, ker je bil zezan, sin pa je začel jokati in prositi za očeta, nakar je še njega skloftal in ga dal odvesti nazaj v šotor. Ko so čez čas privedli še Feliksa vsega pretepenega nazaj v šotor, se je stisnil k sinu in začel jokati. Povedal mu je, da so

najbrže mamó že ubili in da bodo gotovo še danes tudi njega. Povedal mu je tudi, kakšne načrte je imel z družino, kje je denar in da naj molijo za oba. Mislił je, da bodo sina izpustili. Tako sta prebila celo noč. Poskušala sta moliti, kar pa nista mogla. Proti jutru so prišli pó njega: sin se ga je oklenil, da so ga morali s silo odtrgati. Oba sta jokala in se za vedno poslovila. Čez dan je sin videl nekega partizana z očetovim suknjičem in klobukom na glavi. Kakor se je pozneje zvedelo (veliko je povedal tudi neki ujeti partizan), so Feliksa privezali na vejo od drevesa in ga z nožem zabodli, nazadnje pa še ustrelili. Z nožem ga je prvi od zadaj zabodel Avšič, katerega so pozneje sami partizani ustrelili. Čez eno leto so Feliksovo truplo našli Vaški strážarji in ga prekopali na pokopališče v D. M. v Polju. Za ženo se pa še danes ne ve, kje je pokopana. Sina Brankota so pa naslednji dan z večjo skupino odpeljali proti Kočevskem, takozvanem „osvobojenem ozemlju“ in mu rekli, da bo dobil mamó in očeta. To skupino je vodil skozi do Smuke na Kočevskem, Gogala Franci. Tam so ga vtaknili v delavski bataljon, kjer je delal po praznih kočevskih vaseh. Ko je prišla italijanska ofenziva, je padel v zasedo skupaj s petimi partizani domačini, ki so mu rekli, da se naj jih drži, ker so že več dni tavalı in bežali po kočevskih gozdovih. Vseh pet je obležalo mrtvih, on pa s prestreljenimi nogami. Italijani so ga najprej hoteli ustreliti, potem so pa videli, da je še otrok in ga izpustili. Naložili so ga na avto in odpeljali v Kočevje v vojaško bolnico. Ko je ozdravel so ga izpustili domov.

Za smrt, Feliksa in Marije Pogačnik so osebno odgovorni naslednji, ki še žive:

Simčič, sedaj pomočnik javnega tožilca LRS.

Trost Rado, sedaj živi v Londonu na jugoslovanski ambasadi;

Gogala Franc, sedaj oficir v jugoslovanski vojski;

Maček Polde, sedaj župan občine Ljubljana-Polje.

Četniška skupina pri Novem mestu

Že aprila 1942 so partizanski terenci ogrožali naše fante v okolici Mirne peči Novega mesta. To partizansko ogrožanje in slaba priprava iz Ljubljane je bila razlog, da se centralni odred ni formiral že meseca aprila v bližini Novega mesta. Čim je prvi odred odšel na teren in krenil proti Suhi krajini, je Janko Debeljak s pomočjo kaplana Glavača in njegovih zaupnikov napel vse sile, da odide na teren odred prostovoljcev v okolici Novega mesta. Prvenstveno so bili vabljeni le tisti borci, ki so bili ogrožani ali po partizanih ali Italijanih. Za vodjo odreda, ki bi naj se formirala na tem področju je Novak določil kapetana Stamenkovića. Stamenković je, na Novakovo povelje, ki ga je prejel preko Debeljaka za Binkošti, res odšel na teren v okolico Velikih Škrjanč, na zbornó mesto za prostovoljce. V ta odred je prišlo 12

bercev iz Mirne peči, katere je pripeljal mirnopeški kaplan Anton Šinkar. Mirnopečani so bili: Franc Jarc, Avgust Jarc, Anton Gnidovec, Lojze Zupančič, Franc in Karel Zupančič, Alojz Pirnar, Jože Povše in štirje bratje Mavec. Po prihodu v zborna taborišče so Mirnopečani že našli devet fantov iz Stopič. Od tu je odred vršil patrolne akcije v vasi: Boričevo, Ruperč vrh, Mraševo in Podgrad. Iz teh vasi so bili napovedani prostovoljci in obljubljeni orožje. Do 28. maja se je zbralo okoli 30 mož in tabor se je premaknil v okolico med Smolenjo vasjo in Brusnicami. Dotok prostovoljcev je bil zelo počasen, mnogo slabši, kot je bilo pričakovati, oziroma kot je bilo obljubljeno. Zopet je nastalo vprašanje zakaj. Janko Debeljak se je pritoževal, da nekdo sabotira odredbe vojnega vodstva. V koliko so te Jankotove obdolžitve držale, je težko reči. Dejstvo je, da je zadeva silno počasi napredovala, kljub neumornemu delu in prizadevanju Nandeta Babnika iz Šmihela. Bilo je približno isto kot drugje; mnogim se je ta akcija zdela prezgodnja in izgovor, da bo vojna še dolga in da je treba ohraniti narodne sile, je vsekakor imel svojo podlago. Fantje, ki so bili v nevarnosti bi sicer šli v ilegalo, toda zdelo se jim je to vse preveč tvegano, zlasti še, ker je odred bil številčno prešibek, da bi se nanj zanesli. To in pa strah pred partizani je gotovo bila važna postavka za počasen napredek ilegalnega dela. Nesmiselna je komunistična trditev, da so „ljud. množice“ bile na strani OF. To ni nikdar bilo res; res pa je, da so se partizanov bali, ker so vedeli, kako neizprosno likvidirajo vsakega, ki bi se jim upal postaviti po robu.

Že 28. maja je v smeri četniškega taborišča prišla italijanska patrolja in nanje odprla ogenj. Ta napad je bil tako iznenaden, da se borci niso znašli. Da je zadeva bila še bolj tragična, so ta odred istočasno z druge strani napadli še partizani (čuden slučaj)!

Po tej borbi, ki je trajala le dobrih 10 minut in v kateri je bil en četnik ubit, dva pa ranjena, se je odred razbil. Večina je odšla v Šmihel ali Novo mesto in se tam skrivala, tri so kasneje zajeli partizani in jih mobilizirali, enega so pa ujeli in ubili. Nekaj fantov je bilo aretiranih pri italijanskih racijah v Novem mestu, med njimi organizator Mirnopeške skupine, France Jarc. Ostali skrivači pa so se potem sredi junija ponovno odločili za ilegalo in odšli v centralni četniški odred k Kranjcu, ki se je takrat zadrževal v predelu med Št. Joštom in Hrušico.

O tej novomeški skupini in njenih težavah poroča kaplan Babnik Nande takole:

Bo še.

GRADIVO K VETRINJU

DR. FRANC BAJLEC

NARODNI ODBOR ZA SLOVENIJO IN VETRINJSKA TRAGEDIJA

(Nadaljevanje)

Nekateri zelo radi ponavljajo popolnoma neosnovano trditev, češ, da je NO slepo zaupal Angležem in, na je v tem vzrok vse naše nesreče. Resnica je, da je NO najbolj skrbelo to, kaj bo, ko se bomo srečali z Angleži. Mi smo na situacijo gledali nadvse realno in smo na realnost opominjali in opozarjali vsakogar z vso odkritostjo. Predočevali smo vsem, da je Nemčija tik pred zrušenjem, da bomo prišli vsak moment pred Angleže, pred katerimi smo bili očrnjeni, da smo proti njim in, da so Tito in partizani v zelo dobrih odnošajih z Angleži. Zato je NO, kakor že omenjeno, osredotočil vse svoje delo in vse prizadevanje v uresničitev velikega revolucionarnega akta, da bi na ta način Slovenci in zlasti domobranci lahko stopili pred Angleže v povsem drugačni luči. Ob vseh prilikah je svetoval, da bodimo previdni in pametni v vsem in, da nas naše domače neprilike ne smejo zaposliti in oslepiti toliko, da ne bi videli več, kaj se godi okrog nas. NO se na primer s komunisti ali partizani dejansko sploh ni pečal, razen, v kolikor bi ga ti ovirali v izvedbi načrta o uporih in napadu na Nemce, ker je smatral, da je v tistem momentu to najvažnejše. Da bi pa Angležem slepo zaupal, ali komu celo naročal, da jim mora zaupati, za to NO pri tolikšni realnosti res ni imel nobenega razloga ali povoda.

Pri obilici dogodkov in primerov, bom navedel samo še enega. Proti koncu poletja 1944, mi je Hartner Ferdinand, takratni madjarski poslanec v Murski Soboti, v nekem razgovoru med drugim omenil, da bi se Madjari zelo radi otresli Nemcev in prešli na zapadnozavezniško stran, zato da iščejo primeren način, kako bi se dalo to izvesti. Hartner, ki je bil madjarskega rodu, kakor tudi njegova žena, je bil pred vojno župan v Murski Soboti in potem, ko sem jaz nehal biti banski svetnik, ker sem bil izvoljen za poslanca, je bil tudi banski svetnik. Po madjarski okupaciji Prekmurja, je postal madjarski poslanec za soboški okraj in se je napram vsem Slovincem tako dobro obnašal in jih itako štivil, da je žel za to vsesplošno priznanje. Jaz sam sem mnogo interveniral pri njem v najrazličnejših zadevah in mi je šel vedno zelo na roko. Med tem razgovorom sem mu omenil, da bi se madjarski upor proti Nemcem mogel uspešno izvesti samo v kombinaciji s Slovenci, da bi se zapadnim zaveznikom na ta način odprla pot preko Slovenije na Madjarsko in odtod še dalje naprej. Podrobno sem mu pojasnjeval, kako bi se to moglo zgoditi, ko imamo v Ljubljani že primerno število dobro organiziranih domobrancev, ki so protinemško orientirani, v Prekmurju bi se pa dalo izvežbati kakih desettisoč mladih sloven-

skih fantov, vse drugo bi pa bilo odvisno od dobro izdelanega načrta in zapadnozavezniške pomoči. Nekako dva tedna po tem najinem razgovoru je prišel v Soboto nek polkovnik iz vojnega ministrstva v Budimpešti, s katerim smo se razgovarjali že zelo podrobno in konkretno, tako, da smo zadevo vzeli resno in smatrali, da bi bil načrt izvedljiv. Ne dolgo po tem razgovoru mi je Hartner spet rekel, da je zadeva v polnem razvoju in, če bi jaz mogel stopiti v stik z merodajnimi krogi v Ljubljani in bi bil tam tudi za ta načrt, da bi lahko začeli takoj s pripravami za uresničitev načrta. Šel sem v Ljubljano, kjer sem rad delikatnosti predmeta govoril največ z inž. Jožetom Sodjo, ki mi je že drugi dan lahko sporočil, da Slovenci, zlasti domobranci, ta načrt z največjim navdušenjem sprejmejo in, da bo treba ustanoviti takoj nek tajni skupni madjarsko slovenski odbor, ki naj začne takoj z izdelavo načrta in s pripravami za njegovo izvedbo. Določili smo še ključ za šifrirano občevanje in jaz sem se vrnil nazaj v Soboto.

Kmalu nato sem se odpeljal v Budimpešto, kjer smo po tridnevni razgovorih v vojnem in notranjem ministrstvu sklenili dogovor, ki je v glavnih točkah sledeči: Madjarska vlada izvežba in oboroži v določenem kraju severno od Prekmurja 5000 prekmurskih slovenskih fantov in primerno število slovenskih oficirjev, kakor bo določil za to ustanovljeni tajni slovensko madjarski odbor. Ta tako izvežbana vojaška enota bo dobila posebne uniforme, bo pod izključnim poveljstvom slovenskih oficirjev in bo v momentu, ko bo to določil slovensko madjarski odbor, vstopila v sestav SNV. Ob kraju vežbanja bo primeren, dobro zastražen prostor, kjer bodo zapadnozavezniška letala lahko nemoteno pristajala, da bo stik z zapadnimi zavezniki, od katerih se pričakuje, da bodo akcijo odobrili in pri njej sodelovali, čim hitrejši in neposrednejši. Sledilo je še več točk, ki jih vseh v tem spisu ne morem navajati, razen, da je bila tudi točka o naši meji z Madjarsko, ki bi bila po vojni urejena tako, da bi bilo našim pravičnim narodnostnim zahtevam popolnoma ugodeno. Dogovor se je začel tako, da so mi Madjari takoj ob začetku povedali, da po informacijah, ki so jih dobili direktno od Nemcev, lahko pred menoj z največjim zadovoljstvom izjavijo, da so domobranci odločno slovensko in zapadnozavezniško orientirani, da so napram Nemcem sovražno razpoloženi in, da čakajo samo na primerno priložnost, da se Nemcem uprejo in jih napadejo. Zaključil se je pa tako, da so Madjari izjavili, da v potrditev sklenjenega dogovora in v znak prijateljstva med obema narodoma, pošljejo Ljubljani en vlak živeža in zdravil in sicer 9 vagonov pšenice in en vagon zdravil.

Omeniti moram tu, da sem ob tem dogovoru nastopal jaz že kot član NO. Jaz sem takrat že podpisal narodno izjavo o ustanovitvi NO in sem tudi že sprejel mesto člana NO, kakor sem bil naprošen. Pri tem dogovoru je tedaj dejansko sodeloval že NO, jaz sem polnomočno nastopal v imenu slovenskega naroda in moram priznati, da je madjarska vlada z menoj dejansko tudi postopala kot z zastopnikom enakovrednega naroda ali države. O poteku dogovarjanja in o sklenitvi dogovora je bil obveščen madjarski državni upravnik Horthy, ki je dogovor v celem obsegu tudi potrdil. Ko je inž. Sodja dobil obširno poročilo o uspešno sklenjenem do-

govoru, je nastalo v Ljubljani pravo navdušenje in on sam je vzkliknil, da Slovenci imamo dejansko že svojega poslanika v Budimpešti. Takoj so se začele najrazličnejše priprave na obeh straneh, jaz sem se sestal z mnogimi osebami in obiskal več vasi, kjer sem našel povsod najboljše razumevanje in veliko resničnega in pravega navdušenja. Po dveh tednih sta prišla v Soboto dva ljubljanska trgovca, ki sta formalno nastopala kot kupca, v Soboti sta pa bila dva trgovca, ki sta nastopala kot prodajalca in vsi skupaj smo šli v Sombathely, kjer je bil že pripravljen vlak z živežem v smislu dogovora, ki bi ga morali formalno prevzeti. Prijavili smo se na velikem županstvu in drugi dan ob desetih bi morali biti sprejeti pri velikem županu. Tisto noč so pa Nemci v Budimpešti aretirali državnega upravitelja Horthy-ja in nastavili nacistično vlado madjarskih puščičastih križev in dogovor in vsi naši načrti so bili zrušeni.

Če kdo misli, da o takih in podobnih dogodkih lahko pišemo in govorimo prav vse, se zelo moti. V Budimpešti je bilo takrat več oseb, ki so pri pripravah na upor in napad na Nemce sodelovale, obsojenih že od Nemcev, pozneje pa še od komunistov. Jaz sem bil pri Sodišču slovenske narodne časti v Murski Soboti dne 14. avgusta 1945, št. 65/45 obsojen na trajno izgubo narodne časti, na deset let težkega prisilnega dela in na zaplembo vse imovine, sedanje in bodoče iz razlogov, kakor je v sodbi izrecno rečeno: „da je dr. Bajlec bil ideološki pobudnik Bele garde v Prekmurju in nje glavni organizator in da je pred madjarsko vlado v Budimpešti postavil zahtevo, da naj madjarski vojni minister oboroži Belo gardo v Prekmurju proti sovjetski in jugoslovanski armadi in proti jugoslovanskim partizanskim četam.“ Dejansko je bila zadeva popolnoma drugačna. Točro takšna, kakor sem tu kratko navedel. Resnica je, da je bil tako v Ljubljani, kakor v Budimpešti govor samo o tem, da se tako Slovenci, kakor Madjari uprejo Nemcem in, da se bodo na zahodnozavezniški strani, ali skupno z zapadnimi zavezniki borili proti Nemcem. Niti v dogovoru samem niti med dogovarjanjem nikoli ni bila niti omenjena ne sovjetska in ne jugoslovanska armada in tudi ne komunisti, ali partizani. Razmere so bile v vseh ozirih že težke. Nekdo tje lahko nekaj naredil, kar je bilo objektivno pravilno in koristno, za drugega je pa bilo, subjektivno gledano, to isto delo nepravilno in škodljivo.

Ta dogodek sem navedel iz več razlogov. Prvič radi dejstva, da so Madjari dobili neke vrste oficijelno izjavo od Nemcev o tem, kaj in kakšni so domobranci in so se na podlagi te izjave uverili, da bo skupno z domobranci upor in napad na Nemce izvedljiv. Drugič, da je bil to pravi in konkretni dogovor med Madjari in Slovenci za upor in napad na Nemce, pri katerem bi sodelovali tudi domobranci. Tretjič sem pa hotel ta dogodek omeniti še zato, da vidimo, koliko različnih okoliščin in priložnosti lahko nastane med vojno, ki jih lahko izkoristimo, če smo za vse slučaje stalno pripravljeni in vedno edini.

Čeprav je bila pri Madjarih takrat že večina naroda, večina oficirjev in vsa vlada proti Nemcem, se je pri vseh slojih še čutil pri Madjarih močno razširjen nacionalni šovinizem, tako, da so Nemci s temi elementi

in z znatno nacistično organizacijo, sestojče v glavnem iz nemške manjšine na Madjarskem, hitro ustoličili diktaturo puščičastih križev po vzoru nemškega nacizma. Pri nas take možnosti v resnici ni bilo. Pri nas je bila ogromna večina naroda z vsemi sloji protj Nemcem in kakih šovinističnih ali nacističnih organizacij, ki bi kaj pomenile, sploh nismo imeli. Primerjajočo našo situacijo z madjarsko, smo pa bili mi v neprimerno slabšem položaju kot oni. Tam ni bilo Nemcev in niso čutili skoraj nobenega nemškega pritiska in tudi ni bilo komunizma. Madjari, kakor Prekmurci, so bili takoj po prvi svetovni vojni šest mesecev pod komunističnim režimom Bele Kuhna in ta kratka doba komunistične diktature je zašla vsem tako v kri in kosti, da se je vsa tista generacija, vse do konca kar stresla, če je kdo kaj slišal o komunistih, ali komunizmu. Mi smo pa bili obloženi z dvemj težkimi bremenj nemške in komunistične surovosti in brezobzirnosti, ki sta zahtevali od nas veliko koncentracijo sil in sposobnosti, zato je bila za nas vsaka nadaljna obremenitev ali motnja, pretežka in usodna.

Nekatere takšne nadaljne, čezmerne in odvišne obremenitve in motnje, ki sem jih v glavnem že omenil in ki jih je naš narod pri vsej svoji enotnosti, previdnosti in prisotnosti duha radi takratnih razmer moral v popolni nemoči gledati, prenašati in trpeti, bom skušal prikazati tu takšne, kakršne so v resnici bile in povem, da nočem tu nič pretiravati in nič smešiti ali ironizirati, kar mi bo vsak priznal, kj je vse to videl in gledal, ker so bile posledice vsega tega za nas in zlasti za naše domobrance, preveč težke in preveč tragične.

Kakor znano, smo Slovenci imeli zelo malo generalov in višjih oficirjev. Od teh smo z vso upravičenostjo mnogo pričakovali zlasti, kolikor se tiče domobrancev in organizacije SNV. Pa se je zgodilo, da je eden smatral domobrance kot neke vrste privatno lastnino, s katero sme absolutno razpolagati in jo slovenskemu narodu lahko odstopi, ali pa ne. Bili so tudi poveljniki močnejših domobranskih edinic, ki so prav tako mislili, da s svojimi edinicami lahko razpolagajo po mili volji in te edince prepustijo komur oni hočejo. Drugi je bil spet mnenja, da je dolžnost NO da sam organizira, opremi in dobro oboroži veliko slovensko armado, nad katero bo potem on, če se mu bo zdelo vredno, prevzel poveljstvo, a od tega trenutka naprej bo potem s to armado razpolagal samo on in ne slovenski narod.

Sražarji so si konec vojne predstavljali tako, da bo takrat kar sam od sebe prišel velik moment, ko bodo oni proglasili veliko slovensko državo vse od severnih koroških mej in Blatnega jezera in tja do Jadrana, da bodo v tej državi proglasili svojega Duceja in si naredili pravi in resnični raj ob slovenski raji. Za to so po njihovem rabili dvoje: domobrance in uničenje vseh slovenskih politikov, ki bi jim znali tu kaj zmešati.

Ljudje okrog Rupnika in „Slovenskega doma“ so pa smatrali, da so z Rupnikom in domobranci že na vladj in, da jim je potrebno samo to, da za vsako ceno preprečijo, da jim kakšni politiki ne bi odvedli domobrancev.

To je resnično bilo tako, kakor tu navajam in pri tem prav nič ne smešim in ne ironiziram, kakor sem že omenil. Zelo sem se čudil še eni

skupini, na katero sem bil opozorjen in kjer sem bil neverjetno razočaran, ko sem dalj časa govoril z dvema akademikoma, članoma te skupine, ki je bila Katoliška akcija. Takrat sem rekel, da so pri Slovencih najboljši tisti, ki se niso niti sami, niti jih ni kdo drugi motil s tem, da so oni nekaj več kot drugi in, da so po neki previdnosti ali gnadi določeni kot edino sposobni in poklicani, da učijo in vodijo ves naš narod. Tisti naši dobri, pošteni mesebični mladi ljudje, ki so bili pri domobrancih in povsod, kjer je bilo treba prijeti za delo, so delali in se žrtvovali in nikoli niso vprašali, kaj bodo prejeli za to. Ti so imeli gromno večino med našo mladino, pa jih ni bilo nikjer videti in ne čutiti, ker so delali in se niso nikjer rinili naprej. Oni so pa že vnaprej stavljal zahteve, kaj in koliko hočejo imeti za to, da bodo opravili kakšno delo, ali pa da če hoče kdo kaj biti, ali kaj dobiti, da naj se pridruži njim, potem bo dobil, če ne, pa ne.

Po vsem tem in podobnem, po vsej tisti naravnost dramatični borbi med NO, ki je hotel domobrance postaviti na pravo mesto in jih prikazati v pravilni luči, in med tistimi, ki so v domobrancih videli samo nek predmet, ali neko nujno potrebno orodje, s katerim lahko nekaj postanejo, kar vse sem do sedaj skušal dovolj jasno in razumljivo povedati, bi rad pokazal pravo in resnično sliko, kako so bili prikazani in prikazovani naši domobranci vse do konca in, ki je bolj opisal takole:

Kljub vsemu prizadevanju Narodnega odbora za Slovenijo, da domobranci ne bi prišli pred zapadne zaveznike ožigosani kot kvizlinška vojska, ki se je borila na nemški strani proti zapadnozavezniškim vojaškim oddelkom, ampak, kot vojaki Slovenske narodne vojske, ki se je borila na zapadnozavezniški strani proti Nemcem; kljub revolucionarnemu tretjemajskemu proglasu, da so se domobranci stavili v službo Narodnemu odboru za Slovenijo, že položili vojaško prisego kralju in slovenskemu narodu in s tem vstopili v sestav Slovenske narodne vojske, ki je bila protinemška in na zapadnozavezniški strani in ki je prevzela skrb za red in mir v narodni državi Sloveniji, proglašeni na do tedaj po Nemcih zasedenem ozemlju.

Kljub temu, da se domobranci dejansko niso nikoli borili na nemški strani proti zapadnozavezniškim vojaškim oddelkom in se tudi nikoli niso borili za Nemce, ker so bili zavedni Slovenci, protinemško orientirani in so se dejansko že pripravljali, da v sestavu Slovenske narodne vojske, pod vrhovnim poveljstvom Narodnega odbora za Slovenijo, Nemce napadejo in se tako postavijo očitno na zapadnozavezniško stran; kljub temu, da so Nemci sami, sam Rösener in nemški oficirji ob najrazličnejših prilikah priznali in potrdili, da so napram Nemcem sovražno razpoloženi in, da iščejo priložnosti, ko bodo Nemce lahko napadli, ker vse so Nemci čisto oficijelno potrdili celo madjarski vladi sami.

Kljub vsemu temu so naši domobranci od petega maja naprej začeli zapuščati domovino in se pomikati proti zapadnim zaveznikom prikazani od zunaj kot prava kvizlinška vojska, ki se je do zadnjega borila na nemški strani in za Nemce.

Odhajali so obremenjeni z vsem tistim, s čimer so jih obdolževali komunisti, da so prisegli, da se bodo pod Hitlerjevim poveljstvom skupno z Nemci borili tudi proti zapadnim zaveznikom in, da so se dejaneke proti njim tudi borili.

Ljubljanski radio je še četrtega maja zvečer naznanjal v svet, da je vrhovni in izključni poveljnik vseh domobrancev general Rupnik, ki pri zapadnih zaveznikih ni bil nič drugega, kot od Nemcev postavljeni vršilec nemških povelj. To radijsko naznanjanje je popolnoma prevpilo naš tretjemajski proglas, da so domobranci že v sestavu Slovenske narodne vojske, da so že pod vrhovnim poveljstvom Narodnega odbora za Slovenijo in, da so že položili vojaško prisego slovenskemu narodu. Tako so naši domobranci šli proti zapadnim zaveznikom formalno in na zunaj, ne kot vojaki Slovenske narodne vojske, ampak kot domobranci pod Rupnikovim poveljstvom in obremenjeni z vsem, s čimer so jih obremenjevali komunisti in tisti, ki so od doma te obremenitve stalno in dosledno potrjevali.

V takšni sliki so bili takrat prikazani naši domobranci. To sliko moramo imeti pred očmi v vsej realnosti takšno, kakršna je bila, če hočemo dogodke prav in pravilno razumeti. Ta slika in mnogo tega, kar sem v tem poglavju napisal, je bilo zelo živo pred menoj tisti večer 8. maja, ko sem se, kakor že povedano, pripravljal, da napišem prošnjo na angleško vojaško poveljstvo za pomoč vsem, ki so bili doma obkoljeni in niso mogli iti naprej na Koroško. Spomnil sem se škofovih besed, ko mi je rekel, kar sem tudi že omenil, kako se čuti mnogokrat strašno sam. Ko nisem mogel zvedeti za nobenega člana NO, da bi že prišel na Koroško, sem videl, da sem sam, vsi drugi so pa morali biti zajeti na drugi strani in niso mogli več čez. Čutil sem, da sem tudi jaz strašno sam. Dolgo sem premišljal, kako naj začnem in utemeljim prošnjo, a ko sem začel, sem jo hitro napisal.

PREDSTAVITEV SLOVENSKE NARODNE VOJSKE ANGLEŠKIM VOJAŠKIM OBLASTEM

Prošnjo na angleško vojaško poveljstvo v Celovcu za pomoč tistim, ki so ostali na drugi strani Drave in niso mogli več čez, sem skušal sestaviti kolikor mogoče previdno, ker mi ni bilo prav nič znano, kakšno mnenje imajo o nas Angleži in kako smo pri njih zapisani, zlasti SNV. Sestavil sem jo takole: „Iz Slovenije se umika proti Koroški množica okrog 30.000 ljudi, ki bežijo pred komunističnim terorjem, ki se začenja razvemat na jugoslovanskem teritoriju. Večina teh beguncev se nahaja na avstrijski strani med prelazom Ljubeljem in reko Dravo. So to slovenski kmetje z družinami, slovenski intelektualci, deli Slovenske narodne vojske in drugih nekomunističnih demokratičnih vojaških edinic, ki so se v okviru zavezniške kraljevske vojske borile proti Nemcem. Vsej tej množici so Nemci in komunisti zaprli pot pri reki Dravi s tem, da so zasedli most, ki vodi čez Dravo pri vasi Struga. Nemci in komunisti so dobro oboroženi. Nekomunistične, protinemško in zapadnozavezniško orientirane vojaške edince

na nimajo niti dovolj, niti pr'mernega orožja, da bi mogle vso to množico odbraniti pred pokoljem, ki jih z vso gotovostjo čaka, če se tej množici ne odpre pot, da bi lahko prešla most čez Dravo. Zato kot član jugoslovanskega parlamenta in kot član Narodnega odbora za Slovenijo, kateri odbor se je skupno s Slovensko narodno vojsko uprl Nemcem in na po Nemc'h zaseđenem ozemlju proglasil narodno državo Slovenijo v okviru Jugoslavije, v imenu človečnosti in pravice nujno prosim zavezniško vojaško poveljstvo, da vsem tem ljudem, ki so v življenjski nevarnosti, omogoči takojšen prehod čez Dravo. Ti slovenski begunci bodo v najnujnejšem slučaju dobili pri slovenskem prebivalstvu na Koroškem potrebno zavetje, dokler se na slovenskem ozemlju v Jugoslaviji razmere toliko ne uredi, da se bodo lahko vrnili na svoje domove."

To prošnjo sem, kakor že omenjeno, sestavil že večer 8. maja in sem jo naslednje jutro, 9. maja še popravljaj in spopolnjeval, ko je precej zgodaj prišel k meni Mihajlovičev oficir, ki mi je rekel, da je univerzitetni profesor ing. Milosav Vasljevič in kapetan Mihajlovičeve vojske. To prošnjo sva potem na koncu podpisala oba. Jaz kot član jugoslovanskega parlamenta in član Narodnega odbora za Slovenijo, on pa kot univerzitetni profesor in kapetan Mihajlovičeve vojske. Ob deveti uri je bila že gotova in natipkana. Ustavila sva prvi angleški vojaški policijski jeep, ki je šel mimo hotela, povedala sva, kaj hočeva in jim pokazala prošnjo, nakar so naju vzeli s seboj, odpeljali v neko poslopje sredi mesta, ki je bilo zasedeno z angleškim vojaštvom: ter rekli, naj tam počakava, dokler ne pridejo po naju. Prišli so šele ob eni uri popoldne, ko sva bila že vsa nestrpna ter naju odpeljali na Schlossberg.

Bilo je tu večje število velikih avtobusov, podobnih železniškim vagonom, več šotorov, radijski aparati z antenami ter živahno gibanje oficirjev in moštva. Polica j naju je odpeljal k enemu teh šotorov, kjer naju je sprejel nek angleški kapitan, kateremu sem izročil prošnjo. Ta je prošnjo dalj časa bral, gledal, premišljeval, nato pa brez besede odšel v šotor k telefonu in nekam klical. Vrnil se je k nama šele čez kake pol ure in v gladki nemščini vprašal, če imajo ljudje, ki hočejo priti čez, kaj hrane in takoj pristavil, da Angleži trenutno ne morejo dati tem ljudem nobene hrane, tudi če bi prišli sami čez most. Odgovoril sem mu, da ima vsa množica dovolj hrane s seboj, a da kot Slovenci dobijo pri koroških Slovencih najnujnejšo pomoč tudi v pogledu hrane. To sem hitro povedal z namenom, da vprašanje hrane ne bi bila kakšna ovira za angleško pomoč. Nato je pa vprašal, če se vojaške edinice, ki jih omenjam v prošnji, niso borile proti Titovi vojski. Odgovoril sem, da ne. Nekaj časa naju je oba gledal, nato pa obrnjen proti meni ponovno vprašal, naj mu povem, če se je ta, pogledal je v prošnjo in bral: Slovenian National Army, borila proti Titovim vojaškim oddelkom, ali ne. Odgovoril sem, da odločno izjavljam, da se Slovenska narodna vojska nikoli in nikjer ni borila ne proti Titovi vojski ne proti Titovim vojaškim oddelkom. SNV je morala stalno braniti slovensko nekomunistično prebivalstvo pred napadi domačih komunistov, a ti komunisti niso bili nobena Titova vojska. Resnica je, da so ti domači komunisti napadali Sloven-

sko narodno vojsko zlasti, ko je ta vojska skrivala pred Nemci in komunisti večje število angleških in ameriških letalcev, s katerimi so komunisti in Nemci, če so jih dobili, zelo grdo ravnali in jih redno pobijali. Komunisti so intenzivno iskali in uničevali tudi radijske aparate, ki jih je naša vojska rabila za obveščevalno službo v korist zapadnim zaveznikom. Iz aktovke, kjer sem imel še tri slavnostne številke „Slovenca“, sem vzel eno številko, mu jo pokazal in rekel, da je tu opisan in po vsej Sloveniji razširjen največji revolucionarni akt Slovencev in SNV proti Nemcem in, da prav radi tega akta proti Nemcem moramo sedaj bežati tudi pred komunisti. Ko sem mu vse to naštel kar po vrsti, je še nekaj časa premišljal, nato pa spet brez besed odšel k telefonu in klical. Govoril je ponovno in se je vrnil k nama šele čez kako uro. Imel je natipkane skoraj celo stran ene pole, ki jo je prilagal k prošnji, rekel mi je, naj mu dam tudi tisto številko „Slovenca“, ki sem jo imel še v rokah, ki jo je tudi priklopil k prošnji, nato pa rekel, da bo vse to šlo takoj naprej na višje mesto, a da bo angleško poveljstvo skušalo takoj poslati eno patrolo k dravskemu mostu. Nato se je pa malo nagnil k meni, kakor, da mi hoče nekaj bolj zaupno povedati in rekel: Najrealnejši nasvet, ki vam ga v tem trenutku lahko dam, jaz osebno, je ta, da naj vaši ljudje uporabijo vsa sredstva in vse svoje sile in pridejo k nam. Ko bodo pri nas, jih bomo sprejeli in jim dali vso zaščito. Takojšnja dejanska pomoč je pa zaenkrat zelo problematična. S tem je z nama končal, nama dal roko in s tem sva odšla tudi midva k jeepu, ki je naju odpeljal prav pred hotel Stadt Triest.

Pred hotelom naju je čakalo več ljudi, ki so bili že v skrbeh, ker se tako dolgo nisva vrnila. Ko sva jim povedala rezultat najine intervencije, je nastalo med njimi precejšnje razočaranje, zlasti še, ker so prišli med tem, že novi ljudje, ki so znali poročati, da so Nemci in komunisti že napadati naše ljudi in, da jih pobijajo in odvažajo neznanokam. Ljudem sem rekel, da ne smemo gledati položaj prečno in ne obupati. Računajmo sedaj z dejstvom, da angleška pomoč ne bo prišla hitro in, da je naša vojska prav gotovo še tako močna, da bo v stanu zlomiti vsak komunistični in nemški obroč. Potrebno je sedaj, da se hitro organizira nekaj ljudi, ki naj se prebijejo nazaj do naših in jim sporočijo, da naj storiyo vse, da uničijo komunistične zapreke sami, ker angleška pomoč ne bo prišla hitro. Vsi so postali takoj korajžnejši in povedali, da je nekaj ljudi že pripravljenih, da se vrnejo in, da sporočijo našim, kako naj delajo.

Med tem je prišel dr. Hanželič, ki mi je povedal, da se v Celovcu nahaja tudi bivši poslanec Jože Špindler. Pripravila sva takoj še eno prošnjo, približno v istem smislu, kakor je bila moja prejšnja, samo, da je bilo v tej prošnji poudarjeno, da komunisti in Nemci naše ljudi že pobijajo in jih odvažajo neznanokam, vsled česar, da prosimo Angleže za nujno pomoč. Podpisali smo to prošnjo trije, dr. Hanželič, Špindler in jaz in sva jo še isti dan odnesla z dr. Hanželičem spet na Schlossberg. Tu naju je sprejel nek drug kapetan, ki je mene takoj spoznal rekoč, da sem bil pred nekaj urami tam. Prečital je prošnjo, nato mi je pa na kopijo prošnje zapisal.

da proinja pove vse, zato je pošlje takoj naprej, od tu pa bodo poslalj takoj eno patrolo na lice mesta. Svetoval nama je pa tudi ta kapetan isto kot prejšnji, da je najbolje to, če se naši ljudje prebijejo sami in pridejo k Angležem, ki jih bodo takoj vzeli v svojo skrb in varstvo. Desetega maja so prihajala naravnost obupna poročila od druge strani Drave, a nismo še nič zvedeli, če so naši ljudje prišli čez in kaj povedali onim, kako naj ravnaajo. Zato smo prosili, naj se le vrne kdor more in sporoči na drugi strani Drave, kaj in kako naj delajo. Enajstega maja okrog poldneva sem pa zvedel, da je naša vojska komunistični obroč razbi'a in, da so v Celovcu že dr. Basaj, Marko Kranje in general Krenner. Ko sem to zvedel, sem se resnično oddahnil.

General Krenner je dogodke zadnjih dni na kratko takole opisal: V smislu navodil in po dogovoru s člani NO, s katerimi je mogel priti v stik, je dal 6. maja edinicam, s katerimi je lahko razpolagal, nalog za splošni umik in o tem obvestil še ostale edinice SNV. Dal je vsem točna povelja, smer umika in odredil zaščitnice. Tako je dal na primer majorju Lehmanu povelje, da ima njegova edinica vlogo zaščitnice na škofjeloškem pravcu in pripomnil, da je Lehman nalogo zelo dobro vršil. On sam je vso pot od Ljubljane do Ljubelja in še naprej do Drave ponovno prevozil tako, da je imel situacijo jasno pred očmi. Sedmega maja je zvedel v Kranju, da so Angleži že v Celovcu, zato se je popoldne odpeljal naprej, da bi z njimi dobil kakšno zvezo. Ko je prišel do Drave, je videl na tej strani skupino slovenskih beguncev, ki niso mogli čez Dravo, ker so bili na drugi strani partizani. V tem trenutku je pa prišlo od one strani, kjer so bili partizani, čez dravski most več oboroženih angleških jeepov, v katerih so bili angleški vojaki in partizani, ki so se pred našimi begunci ostentativno objemali in smejali. Krenner je ta prizor nekaj časa opazoval, nato se je pa vrnil, in se peljal skoraj do Ljubljane, da bi ponovno pregledal položaj. Od Ljubljane do šent Vida in še naprej proti Kranju je bilo že toliko beguncev, da so bile ceste čisto napolnjene z ljudmi in vozili. Vrnil se je še ta večer v Kranj, kjer se je sestal z oficirji bivšega domobranskega štaba in je v Kranju tudi prenočil. Naslednjega dne, 8. maja zjutraj ga je klical nemški SS polkovnik Soeller, ki je bil tudi v Kranju in je hotel dati Krennerju neka povelja za umik, a je general Krenner odgovoril, da on sprejema povelja samo od Narodnega odbora za Slovenijo in, da je Slovenski narodni vojski dal vsa povelja že on sam.

General Krenner je skušal dobiti zveze z vsemi edinicami, da bi imel dejansko čimprej vso vojsko v svojih rokah, ker trenutno z večino edinic ni mogel razpolagati. Dne desetega maja je odredil majorju Vuku Rupniku in Cofu, da se s svojima edinicama pomakneta naprej, in sicer Vuk Rupnik v smeri proti dravskemu mostu, Cof pa na Borovlje z nalogo, da uniči partizansko zapreko pri mostu in odprta pot beguncem. Oba sta povelje izvršila in je bila partizanska postojanka pri dravskem mostu še isti večer 10. maja popolnoma uničena in pot čez Dravo odprta. Naslednjega dne, t. j. 11. maja, je Krenner pregledal že zgodaj zjutraj položaj, nekaj pred deveto uro je pa opazil dva angleška tanka, ki sta prišla čez most in

se podala v vas Struga, kjer so jih pred neko gostilno čakali nemški oficirji, nakar so šli vsi skupaj, Angleži in Nemci v to gostilno. Ko je Krenner tam ugotovil, da se dogovarjajo, da bi Angleži dovolili Nemcem prehod čez Dravo, je hitro poiskal med begunci se nahajajočega člana NO Marka Kranjca in se z njim odpeljal takoj v Celovec na Angleško vojaško poveljstvo.

General Krenner in Marko Kranjca sta prišla na angleško vojaško poveljstvo, ki je bilo v gimnazijskem poslopju blizu Hotela Stadt Triest, ta dan, to je 11. maja ob 11. uri. Krenner je povedal, da je poveljnik Slovenske narodne vojske, ki je del zavezniške kraljevske jugoslovanske vojske, da se ta vojska nahaja sedaj na avstrijskem ozemlju med Ljubeljem in Dravo in, da želi, da bi se tej vojski dovolilo, da gre naprej v Celovec, kjer bi kot zapadnozavezniška vojaška enota bila na razpolago zapadnim zaveznikom. Oficir, ki ju je sprejel, je šel telefonirat in nekako čez eno uro sta se odpeljala z angleškim spremstvom na Schlossberg, kjer je bilo poveljstvo brigade. Tu ju je pred nekim šotorom sprejel angleški kapetan, ki ju je v perfektni nemščini vprašal, kaj želita. General Krenner je ponovil isto, kar je malo prej povedal v gimnazijskem poslopju. Na vprašanje, če se niso borili proti Titovi vojski, je general Krenner odgovoril, da se SNV nikoli ni borila proti Titovi vojski. SNV je branila življenje slovenskih ljudi in njih imetje pred komunističnimi banditi, ki so po naših vaseh ropali in morili ljudi. SNV je bila vedno zapadnozavezniško orientirana, je stalno imela pod svojo zaščito in pod svojim varstvom večje število angleških in ameriških letalcev, ki so jih komunisti redno pobijali, če so prišli njim v roke. To lahko rešeni letalci sami potrdijo. SNV je opravljala ves čas tudi obveščevalno službo za zapadne zaveznike. Angleški kapetan je odšel nato v šotor in nekam telefoniral. Slišala sta, da ponovno kliče Caserto. Čez kako uro je prišel spet ven in povedal, da Slovenska narodna vojska lahko prekorači Dravo in pride v Celovec, kjer jo bodo Angleži sprejeli in vzeli v svojo zaščito. Nato je označil kraj, kjer naj odložijo orožje in pridejo čez Dravo brez orožja. Na Krennerjevo vprašanje, za kaj smatrajo Angleži Slovensko narodno vojsko v smislu ženevske konvencije, je angleški kapetan odgovoril, da vojakov SNV ne smatrajo kot vojne ujetnike, ampak kot eboroženo edinico, ki je položila orožje izven borbe. Nato je ponovno povedal, da naj Slovenska narodna vojska kar pride k Angležem in Angleži jo bodo sprejeli v svojo oskrbo in zaščito. Ko je general Krenner rekel, da gre s to vojsko tudi nekaj civilnih beguncev, je pa Anglež takoj odgovoril, da civilnih beguncev ne sprejmejo. Odšel je takoj nazaj v šotor, spet telefoniral, a se je kmalu vrnil in rekel, da naj se civilni begunci vrnejo nazaj čez Ljubelj, ker Angleži civilnih beguncev ne morejo sprejeti iz razloga, ker zanje n'ima hrane. Krenner je nato rekel, da naj za božjo voljo sprejmejo tudi te begunce, ker, če Angleži ne vedo, da bodo komunisti vse te begunce na krut in surov način pobili že na Ljubelju, potem komunistov ne poznajo. Krenner je nadaljeval, da so ti civilni begunci večinoma sorodniki vojakov SNV in, da ti vojaki dobro vedo kaj čaka njih svojce, če bi prišli komunistom v roke, zato naj Angleži nikar ne jemljejo na svojo

vest komunističnega nečloveškega mučenja in klanja teh ljudi. Kapetan je šel znova k telefonu, nato pa rekel Krennerju, naj še čaka. Ob petih je Anglež znova govoril in med govorom po telefonu vprašal Krennerja, koliko je teh beguncev in če imajo kaj hrane seboj in za koliko časa. Krenner je odgovoril, da je beguncev okrog 2000 in, da imajo hrane s seboj vsaj za 14 dni. Kapetan je potem govoril naprej, na koncu pa spet rekel Krennerju: naj še čaka. Angleški kapetan je ostal potem dalj časa v šotorju, vmes pa govoril po telefonu, točno ob šestih pa naznanil Krennerju, da lahko pridejo s SNV tudi civilni begunci, vendar pod pogojem, da se vsaj 14 dni sami prehranjujejo. S tem je bil razgovor končan in dovoljenje za prehod SNV in civilnih beguncev doseženo. Krennerju se je približal tedaj srbski polkovnik, katerega je poznal, ker sta ob neki priliki bila oba skupaj na nekem sestanku NO v Ljubljani. Ta polkovnik je rekel Krennerju, da je pravkar zvedel, da bo SNV šla kmalu naprej v Italijo in sicer v Palmanovo. To da so mu povedali tu na tej komandi med tem, ko je Krenner čakal pred šotorom. Krenner se je tedaj vrnil takoj nazaj in obvestil vojsko in civilne begunce o doseženem rezultatu, in prehod čez Dravo se je kmalu začel. S Krennerjem sva potem ugotovila, da je bil angleški kapetan, s katerim je govoril on, isti s katerim sem govoril tudi jaz in kateremu sem izročil prošnjo, da bi Angleži omogočili Slovenski narodni vojski in slovenskim civilnim beguncem prehod čez Dravo. Ugotovila sva tudi, da sva v pogledu SNV govorila tako jaz, kakor Krenner popolnoma v istem smislu.

Tako je bila Slovenska narodna vojska predstavljena Angležem in na ta način je bilo doseženo dovoljenje, da SNV in z njo tudi slovenski civilni begunci lahko preidejo Dravo in pridejo k Angležem, ki so obenem izrecno izjavili, da SNV sprejmejo v svojo oskrbo in zaščito.

NO IN PRIHOD SNV IN SLOVENSkih BEGUNCEV NA KOROŠKO

Z dr. Basajem sva se dobila 11. maja. Podrobno sva povedala drug drugemu, kaj vse sva v času, ko nisva bila skupaj, doživela, delala in naredila. S tem dnem in z naslednjimi, se je začelo delo, ki je presegló vse najine moči, ker nismo imeli nobenega primerne aparata za organizirano delo. Prihajala je v Celovec SNV in množica slovenskih beguncev. Begunci so se začeli obračati takoj v vseh zadevah na NO. Ustmeno in pisмено smo dobivali prošnje za nastanitev, da bi dobili begunci hrano za ljudi in živino, mleko za otroke, najnujnejšo obleko za tiste, ki so prišli skoraj goli, nakaznice za hrano, možnost zamenjave denarja. Potem so prišle prošnje, naj bi NO pri angleški vojaških oblasteh izposloval, da se organizira pomoč raznim večjim in manjšim skupinam, ki so jih partizani na različnih krajih zajeli in ne morejo več naprej. K sreči nam je lastnica hotela, kjer sem stanoval, dala na razpolago še eno sobo, kjer so naši zvesti sodelavci takoj organizirali pisarno, ki nam je bila v veliko pomoč. A ta pisarna je bila kmalu oblegana od tolikšnega števila ljudi, da je komaj zmogla sprejemati prošnje, kaj šele, da bi mogli kam iti in kaj reševati. Z dr. Basajem sva dobesedno hodila okrog od jutra do večera, da in-

tervenirava vsaj v najnujnejših slučajih. Svetovala sva pa, naj si vsaka večja skupina, ki se je kje ustavila, ustanovi takoj nek odbor, ali zastopstvo, ki bo skrbelo za tisto skupino, da se delo sistematičnega in poenostavi. S pomočjo angleških oblasti se je vendar še kaj hitro začelo organizirati vojaško in civilno taborišče in je bilo delo v veliki meri prenešeno na ta taborišča. Od množice zadev se bom na kratko dotaknil samo tistih, ki so v tesnejši zvezi z domobranci.

Dne 12. maja so Angleži odpeljali okrog 800 slovenskih civilnih beguncev v Italijo. Računali smo, da bomo kmalu šli vsi v Italijo, ker, da so Angleži ob prevozu teh beguncev tako govorili. Kmalu nato je prišlo k NO več ljudi, ki so nam izjavljali, da so sorodniki tistih, ki so bili odpeljani v Italijo, in prosili, naj bi NO interveniral pri Angležih, da bi bile te osebe, ki jih je bilo kakih 60, odpeljane čimprej in s prvim transportom v Italijo, da bodo tam spet združene s svojci. Ko sva z dr. Basajem v tej zadevi intervenirala pri majorju Johnsonu, ki je bil na čelu vojaške vlade v Celovcu, in so poleg civilnega domačega prebivalstva spadali v njegovo področje tudi civilni begunci, je rekel, naj vsi begunci nekoliko potrpijo, ker bodo itak šli kmalu vsi v Italijo. Ko sva ga z dr. Basajem vprašala, kaj pomeni „vsi“, se pomeni to, da gre s civilnimi begunci tudi SNV, je odgovoril, da gredo vsi, tudi vojska. Na vprašanje, kdaj bo to, je pa odgovoril, da moramo vedeti, kako je pri vojski. Da se pri vojski da povelje danes, kaj se mora jutri izvršiti in to se mora izvršiti. Zato naj bodo pripravljene stalno vsi, da dobijo povelje danes in bodo jutri šli. Na to smo opozorili vodstvo civilnega in vojaškega taborišča.

Še med prihajanjem beguncev in vojske, so me opozorili na črn osebni avto, ki je stal pred hotelom in so mi rekli, da je to avto NO, ki ga je pripeljal nek šofer. Stopil sem ven in šofer, ki je bil v avtu je prišel k meni in potrdil, da je to avto NO in da pride kmalu še en osebni in en manjši tovorni avto tudi za NO, nato pa je vprašal, kam naj avto postavi. Ker meni ni bilo nič znanega o teh avtomobilih, je polkovnik Bitenc rekel, da gre on s šoferjem in da bodo avto spravili. Bil sem zadovoljen, da imamo avto, ker sem smatral, da bo potrebno, da gremo čimprej v Rim k dr. Kreku, da kaj zremo, ker smo bili absolutno brez vsakih informacij.

Prvotno sem mislil, da sem bil jaz prvi in edini član NO, ki je prišel že 8. maja v Celovec. Pa so v tem času bili v Celovcu še ravnatelj Remec, dr. Šmajd, dr. Zajec, Žitnik in škof dr. Rožman. A vsi ti so odšli takoj naprej proti avstrijsko-italijanski meji, kjer so skušali dobiti stik z ameriškim vojaškimi oblastmi. Ker smo že doma govorili, da bi bilo bolje, če bi prišli k Amerikancem in ne k Angležem, proti katerim je bilo doma, zlasti v poslednjem času toliko nepremišljenih in popolnoma nepotrebnih napadov, je šla ta delegacija NO s škofom naprej, da bi prosila Amerikance, naj bi našo vojsko in civilne begunce sprejeli oni. Prišli so res do Amerikancev in jih prosili v gornjem smislu, a so njim Amerikanci odgovorili, da je že prepozno, ker so med njimi in Angleži pomazni upravni teritoriji že razdeljeni in, da celovski teritorij upravljajo že Angleži.

General Krenner je prišel in povedal, da je SNV v taborišču skupno

z Nemci in dejansko pod komando nemškega komandanta von Seelerja. Napravili smo takoj pismeno prošnjo na angleško vojaško poveljstvo v Celovcu, kjer smo poudarili, da je SNV del kraljevske jugoslovanske vojske, je zapadnozavezniška in protinemška, sestavljena iz skupin, ki nikoli niso sodelovale z Nemci, to je iz slovenskih četnikov, legionarjev in domobrancev — rabili smo izraz Slovenian Guard in v oklepaju domobranci — ampak so se borile proti Nemcem. Radi sovražnosti med SNV in Nemci, je skupno bivanje v istem taborišču nemogoče, zato prosimo, da angleško poveljstvo takoj loči SNV od Nemcev in jo podredi kot zavezniško vojsko direktno pod angleško poveljstvo. To prošnjo smo podpisali in nesli osebno na angleško komando, dr. Basaj, general Krenner in jaz. Bili smo prijazno sprejeti, obrazložili smo vse še ustmeno in častnik, ki nas je sprejel, nam je po kratkem čakanju, ko je nekam telefoniral, povedal, da bo prošnja takoj ugodno rešena in se je ločitev SNV od Nemcev dejansko takoj tudi izvršila.

Zanimiv slučaj je bil v hotelu Stadt Triest. Ko nas je bilo zbranih precej v moji sobi, kjer smo navadno imeli sestanke, je prišel moj starejši sin v sobo in rekel, naj govorimo kolikor mogoče tiho in naj nihče ne gre iz sobe, ker je zunaj v veži pred našo sobo patrola štirih oboroženih partizanov, ki nekaj hočejo. Dejansko je res prišla oborožena partizanska patrola v hotel in pred našo sobo. Zunaj, v precej veliki veži je bila moja žena z otroci in še nekaj gospa. Ko je moja žena zagledala to patrolo, sta se komandant patrole in moja žena začudeno in presenečeno spogledala. Bil je inženir, s katerim sta se dobro poznala iz gimnazije v Mariboru, govoril je prijazno z mojo ženo, nato se je pa oprostil, češ, da je opazil, da so se vsi zelo vznemirili, ko je prišel s patrolo, in odšel, ne da bi kaj več spraševal ali iskal. Vendar sva z dr. Basajem šla takoj na angleško poveljstvo, povedala slučaj in prosila za varstvo. Bila sva spet prijazno sprejeta in so nama takoj obljubili, da bomo dobili varstvo in naj se partizanov prav nič ne bojimo. Naslednji dan smo že imeli v hotelu nastanega enega angleškega narednika, zunaj pred hotelom pa vojaško stražo. Povdariti hočem, da je bila angleška vojaška komanda s člani NO in s poveljstvom SNV od vsega začetka zelo prijazna, nam je šla povsod hitro na roko in pri osebah, s katerimi smo prišli v stik, nismo mogli opaziti kake naklonjenosti partizanom.

Vojaško taborišče se je potem, ko je bila SNV ločena od Nemcev, hitro organiziralo. Radi poenostavljenja poveljevanja in radi upravljanja in discipline, je bilo taborišče razdeljeno v polke, ustanovljena je bila taboriščna policija pod vodstvom majorja Šturma in propagandni oddelek, kateremu je bil postavljen na čelo Ilija. Vse to je imelo začasni značaj, ker je bila to izključno samo taboriščna organizacija. SNV je imela komandanta, ki ga je postavil NO, sicer pa še ni bila organizirana.

Nekaj dni po tem ko se je notranja razdelitev taborišča že izvršila, je prišel k meni polkovnik Bitenc z daljšo listo oficirjev, katerim naj bi NO povišal čine, kakor so bili tam že naznačeni. Vprašal sem ga, če ima to v teh razmerah kakšen pomen in mi je odgovoril, da so vsi ti, ali slu-

čajno ali namenoma ostali pri nizkih činih in bi z ozirom na čas ali zasluge morali biti že zdavnaj povišani in da je skrajni čas, da se to vsaj sedaj uredi, pradno odidemo naprej, in ker smo še v vojnem času se lahko ta povišanja izvršijo brez kakega daljšega in posebnega postopka. Odgovoril sem mu, naj general Krenner z njim in še s kakimi oficirji, kakor je navada, listo skrbno preštudira, nato mi jo prinese in bomo člani NO, ki smo tu, odločili o povišanju. Čez nekaj dni je prinesel Bitenc že natipkane odloke za posamezna povišanja, ki sva jih po posvetovanju z dr. Jelencem, midva z dr. Basajem podpisala.

Kljub temu, da sta obe taborišči, vojaško in civilno bili v najlepšem razvoju organiziranja, je bil NO zelo obremenjen z delom. Z dr. Basajem sva bila obremenjena tako, da nama ni ostala niti ena ura za oddih. Dnevno sva hodila intervenirat na vse strani. En dan, ko sva šla k majorju Johnsonu, je dr. Basaj prišel z dr. Poštovanom kot tolmačem. Rekel mi je, da se mu je dr. Poštovan ponudil, da bi bil stalni tolmač pri NO in zato je prišel sedaj že kar z njim. Jaz dr. Basaju nisem ničesar omenil, kaj sem doživel s Poštovanom na Ljubelju, a sem dvomil, da bi bil Poštovan primerna oseba za to. A ko smo bili pri Johnsonu, je dr. Poštovan nastopal tako, kakor, da je prišel k Johnsonu on, in da ga midva z dr. Basajem samo spremljava in govoril tam reči, ki se o njih nismo prav nič zmenili, da bi jih razkladali pred Johnsonom, tako, da sva ga morala tam prekiniti. Nastala je mučna situacija in smo se kmalu poslovili. Dr. Poštovan je s tem nehal biti naš tolmač. Ko sva naslednjega dne prišla z dr. Basajem spet k Johnsonu, smo se pa srečali z dr. Poštovanom, ko je pravkar odhajal iz Johnsonove sobe. Johnson nas je med vrati vse, njega in naju, dalj časa gledal z nekim posebnim, nam nerazumljivim nasmeškom, a nama potem, ko sva bila pri njem, ni rekel prav nič, zakaj je bil Poštovan pri njem. Bala sva se samo, da se bo speč kaj začelo, kar bo vsem samo v škodo.

Smatrali smo, da je v tej situaciji sedaj prvo in najvažnejše, da dobimo čim hitrejši stik z Rimom, predvsem z dr. Krekom. Ker smo imeli avtomobile, smo se odločili, da potujemo kar z avtom. V nekaj dneh bomo tem, in se bomo lahko tudi kmalu vrnili. A ko smo avto hoteli imeti, so nam rekli, da ga ni. Da te avtomobile ima skupina, ki jo vodi bivši poslanec Jože Špindler, šoferji so pa trdili, da so to avtomobili NO in, da so jih kot take peljali od doma in tudi srečno pripeljali v Celovec. Dr. Basaj je rekel, da je škoda prepirati se za avtomobile, ker, če so tam, nam jih ne bodo dali, če bi jih pa skušali s silo vzeti, bo pa nastala takšna gonja proti nam, da nam bo v škodo prav vsem. Zato smo vložili prošnjo na angleško vojaško vlado, da nam omogoči potovanje v Rim in navedli razloge, za kaj gre. A kljub ponovnemu urgiranju pri Johnsonu, ta naša prošnja ni bila rešena. Omenjam ta slučaj za to, ker bi 15. ali 16. maja prav gotovo odpotovali v Rim, če bi takrat mogli razpolagati vsaj z enim od avtomobilov, ki so bili, kakor rečeno, pripeljani za NO. A ker se nismo hoteli prepirati, nismo šli. A to, da takrat, to je okrog 15. maja nismo šli, je bilo po vsej verjetnosti usodno za domobrance. To smo sklepali že v Celovcu iz pisma, ki nam ga je pisal dr. Krek 9. maja, a katero smo prejeli šele po izročitvi

domobrancev. V obširnem pismu piše dr. Krek med drugim sledeče: „Ljudje, ki so bili kakorkoli kompromitirani pod okupacijo, naj gredo v ozadje in postanejo nevidni. V slučaju, da partizani zmagajo, ali zavezniki izjavijo, da Slovenijo izročijo t'tovcem, evakuiratj vse, kar je v nevarnosti. Ko bi evakuirani prišli k zaveznikom, naj bo prva in glavna prošnja, da jih ne izroče jugoslovanskim oblastem za nobeno ceno in pod nobenim pogojem. Bolj važna še, kot naša navodila, so pa poročila od vas nam (podčrtal dr. Krek). O velike noči 1944 dalje nimamo pregleda o razvoju dogodkov doma in zato ne moremo uspešno braniti vašega postopanja. To izčrpno poročilo nam je zelo potrebno zato, da bomo zaveznike obvestili in jim obrazložili. V njihovih očeh je glavni greh sedaj domobranska prisega in čistke „črne roke“. Branimo kakor moremo, a podrobnosti nimamo.“ Tako govori med drugim to pismo. Če bi mi prišli še pred izročitvijo domobrancev k dr. Kreku, mu obrazložili vse, zlasti naš tretjemajski akt, bi dr. Krek z obširnimi informacijami takoj stopil k zavezniškim oblastem in skušal informirati, dokazovati in poudarjati, kar bi bilo najbolj potrebno predvsem glede domobrancev. A ko smo to pismo čitali, smo mogli ugotoviti samo to, da nismo šli, ker nas je zadrževala naravnost abotna ovira. Tu omenim še to, da smo se dva meseca po izročitvi domobrancev v taborišču Monigo, pripravljali da gremo v Rim k dr. Kreku, dr. Jelenc, Žitnik, bogoslovni profesor dr. Kraljč in jaz. V taborišču so nam povedali, da so tam avtomobili NO, ki jih rabita špindler in še nek trgovec za neko trgovino, ki sta jo ta dva tam ustanovila. Šli smo k špindlerju in mu rekli, da bomo en avto NO rabili sedaj mi, ker moramo iti v Rim k dr. Kreku. špindler nam je vpričo več ljudi tam, odgovoril sledeče, kar sem si tam dobesedno zabeležil: „Gospodje, veste, to je tako: Vi od narodnega odbora imate svoje kšefte, mi pa imamo naše kšefte. A naši kšefci so za nas važnejši kot vaši, zato vam avtomobilov ne damo.“ Omenjam ta slučaj z edinim namenom, da naj tako nihče od nas nikoli in v nobenem slučaju ne dela. Ob naših velikih stiskah glejmo vedno na to, kako drug drugemu in vsem našim ljudem nesebično pomagamo, svoje osebne interese pa pustimo popolnoma ob strani. Zbrali smo iz svoje revščine, kjer je večji del stroškov prispeval dr. Kraljč in tako prišli v Rim.

V Rimu smo dr. Kreku povedali vse in obrazložili vse, a priznati smo morali dejstvo, da so domobranci že izročeni. Dr. Krek, prav kot mi, ni imel nobenega znanja o kakem dogovoru o izročanju. Vendar mu je bilo poznano marsikaj, kar je domobrance v očeh zapadnih zaveznikov še posebej obremenjevalo, kot na primer domobranska prisega. Tudi NO je, ne da bi vedel za učinek te prisega pri zapadnih zaveznicah, smatral, kakor že omenjeno, da je ta prisega domobrancem škodljiva, in je storil prav vse, da domobranci ne bi prišli pred zapadne zaveznike obremenjeni s to prisego. (Stvarni in resnični argumenti, ki bi prišli domobrancem zelo v prid, če bi jih dr. Krek imel pravočasno v rokah, bi morda pripomogli k temu, da bi se usoda domobrancev spremenila. A so se tudi v Celovcu v najkritičnejšem času dogajale reči, ki so mogle omajati ali zrušiti, tudi najboljše in najtrdnejše argumente.

Prav tako, kakor doma, se je začela tudi na Koroškem vse prezgodaj zelo nepremišljena agitacija proti NO in še proti SNV. Isti ljudje in ljudje istih skupin, ki so skušali že doma izkoristiti našo veliko stisko, so izrabljali tudi tu vso mizerijo in težko duševno razpoloženje naših ljudi. Na Koroškem so poslali v ospredje bivšega poslanca Jožefa Špindlerja in nekaj starejših gospodov. Sklicujoč se na neke posebno zaupne in zanesljive virov, so začeli trditi, da zapadni zavezniki koncentrirajo vso svojo vojno moč vzdolž avstrijske meje in, da bodo vsak čas napadli Ruse in Tita in zraven, da bodo zapadni zavezniki v najkrajšem času rešili tržaško vprašanje tako, da bo postal Trst svobodno mesto z velikim zaledjem, v katero bo vpadlo skoraj vse slovensko ozemlje. V zvezi s temi trditvami so delali kombinacije. Računali so, da če bodo imeli neko formalno predstavništvo Slovencev in poveljstvo domobrancev v svojih rokah, da bodo ob vpadu zapadnih zaveznikov na naše ozemlje in ob reševanju tržaškega vprašanja, mogli priti samo oni v poštev. Zato so NO poslali glas, da je v novih razmerah nujno potrebno, da se ustanovi takoj nov, na široki podlagi ustanovljen NO, v katerem naj bodo dobro zastopani nova generacija z mladimi intelektualci, zastopniki borcev in zastopniki beguncev. Domobranci naj s posebno spomenico izjavijo Angležem, da se jim stavijo na razpolago za borbo prot komunistom. Ker mi na vse to nismo takoj odgovarjali, smo kmalu dobili glas, da naj vzamemo na znanje, da NO ni noben predstavnik slovenskega naroda, ker je sestavljen enostransko in ni bil pravilno izvoljen, zato so angleške oblasti že obveščene o tem, da NO v Celovcu ni predstavnik Slovencev.

Pri vojski so se poslužili majorja Vuka Rupnika, za katerega so pripravili posebne krilatice, ki naj bi učinkovale zlasti pri oficirjih in ki so jih pridno širili zlasti ljudje pri propagandnem oddelku in pri policiji, kakor: Slovenske narodne vojske v resnici ni, ker te vojske, ki naj bi bila del kraljevske vojske, kralj in Mihajlovič še nista ne priznala in ne potrdila. Dejansko obstojijo samo domobranci in posamezne ilegalne edinice. Krenner ni noben poveljnik SNV, ki je ni. Domobrancem poveljuje prej ko slej še vedno general Rupnik. Tudi Narodnega odbora ni, ker ni potrjen od kralja in ni priznan od nikogar, zlasti ne od Angležev. Zato NO ne more zastopati pred Angleži ne Slovencev in ne SNV.

Iz okolice generala Rupnika so pa skoraj dnevno prihajale vesti, da ima general Rupnik z najvišjimi angleškimi vojaškimi osebnostmi najboljšo zvezo, da je domobrance najboljše predstavil Angležem in, da naj NO pusti domobrance popolnoma pri miru.

18. maja zjutraj so prišli v mojo sobo, kjer smo se navadno zbirali, štirje gospodje, ki so hoteli dobiti od NO gotova pojasnila. Hoteli so zvedeti predvsem naslednje: Če je NO kaj znano o pripravah zapadnih zaveznikov za napad na Ruse in na Tita ter o tržaškem vprašanju, in če je NO o teh stvareh že kaj premišljal in kaj sklepal. Če se NO misli kaj preorga-

nizirati ali razširiti z novimi skupinami. Če je članom NO poznana agitacija proti NO in agitacija v SNV proti Krennerju, in če misli kaj ukreniti proti tej agitaciji.

Prišli so štirje. Kadar smi imeli kakšne posebne seje, smo se navadno zaprli, dokler smo razpravljali. Ob tej priliki se nismo zaprli in soba se je kmalu napolnila tako, da je nastal kar javni sestanek in je bilo zbranih vsaj 15 ljudi najrazličnejših slojev. Na stavljena mi vprašanja sem tedaj odgovarjal javno in vsem, in vsi so se strinjali s tem. Povedal sem v glavnem sledeče: Bodimo resni in previdni. Paziti moramo na to, da dobro ločimo govornice, ki se širijo med nami po taborišču in med tem, kar se godi v resnici po svetu. Računajmo samo z resničnimi dejstvi in resnično dejstvo je to, da so zapadni zavezniki bili med vojno zavezniki Rusov in Tita. Zato se v eventuelne spore med njimi ne mešajmo, zlasti ko ne vemo nič točnega o vsem. Posebno sem opozarjal in prosil, da naj nihče ne daje nobenih izjav o domobrancih ali za domobrance. Za domobrance in za nas vse je najvažnejše to, da vsi stalno in povsod trdimo, da je SNV, v katero so vključeni domobranci, bila vedno protinemška in zapadnozavezniška, komuniste pa pustimo popolnoma pri miru. Povedal sem slučaj, kako je angleški kapetan vprašal mene in Krennerja, če se je SNV borila proti Titu in, da sva oba rekla, da ne. Prosil sem tudi, naj nihče ne izroča kar na svojo roko kakih pisemnih vlog Angležem, in omenil pri tem slučaj, katerega sem doživel prejšnji dan, ko sem v zadnjem momentu preprečil, da neka skupina ni izročila Angležem nekega memoranduma o domobrancih, kjer na treh straneh ni bilo nič drugega povedano, kakor to: Mi smo bili vedno veliki reveži. Nas so vsi topli. Italijani, Nemci, komunisti; in, da nas ne bi vsi topli, smo se obrnili na Nemce, naj nam dajo orožje in tako so nastali domobranci, ki so topli komuniste, da niso komunisti topli nas. Rekel sem, da si s takimi in podobnimi „memorandumi“ zapravimo pri Angležih prav vse, zlasti pa izgubimo na resnosti.

Glede tržaškega vprašanja sem podrobneje govoril o Loehrovem slučaju, kako je NO še s poslednjim naporom hotel narediti skoraj nemogoče, da bi SNV, v katero bi bili vključeni domobranci, zasedla vsaj to ozemlje, in bi NO s pomočjo SNV nad tem ozemljem vsaj nekaj časa izvrševal suvereno oblast. Povedal sem Krennerjevo mnenje, ko je rekel, da bi SNV s primerno oborožitvijo in oskrbo v ugodnem trenutku mogla zasedati tržaško ozemlje in ga tudi držati. A rekel je tudi, da bi načrt za zasedbo moral biti pripravljen že vsaj mesec dni prej in tudi, da izključuje, da bi Loehr pristal na popolno predajo tako, kakor si je želel NO. Krenner je bil dejansko prvi pri Loehru, ki ga je klical in ga med štirimi očmi vprašal, če ima kako zvezo z zapadnimi zavezniki, ker se hoče predati Angležem in ne partizanom. Krenner je pa previdno speljal stvar tako, da je rekel Loehru, da on nima zvez z Angleži, pač pa NO in tako je potem prišel k Loehru dr. Zajec, kakor vse že omenjeno, ko sem ponovno omenjal ta slučaj. Poudaril sem, da smo takrat napeli vse sile in skušali doseči tudi nemogoče. Takrat smo imeli priložnost, da nekaj stvari naredimo, a nismo mogli ničesar nare-

diti iz razlogov, o katerih sem že obširno govoril in kjer so igrali usodno vlogo prav ti ljudje in te skupine, ki si sedaj tako naivno predstavljajo lahko in hitro rešitev tržaškega vprašanja.

Glede spreminjanja ali razširjanja NO sem bil kratek in jasen. NO je sestavljen iz zakonitih predstavnikov slovenskih tradicionalnih demokratskih političnih strank in je kot tak tudi v očeh zapadnih zaveznikov dejanski in zakoniti predstavnik vsega slovenskega naroda. Če bi mi v ta NO prevzeli zastopnike kake skupine, ki številčno ne predstavlja niti ene desetisočinke slovenskega naroda, a bila po zapadnih zaveznikih označena kot fašistična ali nacistična, potem bi se pri zapadnih zaveznikih popolnoma onemogočili.

Glede agitacije sem pa podrobneje govoril o slučaju, ki sem ga tudi že omenil, ko so mi 4. maja očitali, da ni bilo prav, da NO ni dovolil gotovim ljudem, da bi odstranili nekaž tistih oseb, ki so udinjajoč se okupatorju usodno ovirali delo NO v veliko škodo vsemu narodu. Razložil sem jim, da so že člani NO, katerim so bili ti predlogi izloženi, tem osebam, ki so to predlagale, takoj razložili, da NO takih dejanj ne more dovoliti prvič iz načelnih razlogov, ker v teh primerih ni na mestu uporaba sile, drugič pa iz praktičnih razlogov, ker bi uporaba sile imela težke in škodljive posledice. Povedal sem, da sem takrat tudi jaz odgovoril v tem smislu tistim, ki so iznesli pred menoj tozadevne očitke. Doma nismo mogli ne javno govoriti, ne javno iznašati svojih načrtov in se tudi nismo mogli braniti, zato ravno so prišli včasih predlogi, ki jih v nobenem slučaju nismo mogli sprejeti ali odobriti, čeravno so taki predlogi imeli največkrat edini namen obvarovati naš narod nesreče. Tu sem priporočal, da naj vsakdo skuša na najprimernejši in najlepši način dopovedati vsem, da je danes, če hočemo kaj doseči, najnujnejše to, da smo složni, da imamo pred očmi dobrobit vseh, osebne interese ali interese lastnih skupin pa pustimo popolnoma ob strani. Pri tem se je razvila nenavadno živahna in dolga debata, kjer so govorili skoraj vsi, in predvsem meni. Skušali so mi prikazati razmere v Ljubljani in na Kranjskem, ki da jih morda ne poznam prav, v zelo nazorni sliki in dopovedati s številnimi konkretnimi primeri, da doma ni bilo nobene razlike med Italijani, Nemci komunisti in tistimi, ki so enim ali drugim služili. Da če bi jaz prišel gotovemu oddelku slovenske policije v Ljubljani v roke, bi lahko na lastni koži ugotovil, da je to res. Da se gotove osebe in skupine za lepe in poštene nasvete nikoli niso zmenile in se nikoli ne bodo. Zato, da je treba nastopiti odločno in z vso ostrostjo. Ko sem vprašal, če mi lahko povedo konkretno kako in na kak način, je eden od gospodov odgovoril, da se hote ali nehoté moramo živeti v to, da smo proti vsem tem ljudem in proti vsej tej agitaciji zaenkrat popolnoma brez moči. Jaz sem odgovoril samo to, da sem zgodaj razumel in razumeval čedalje bolj, zakaj je bilo v Ljubljani tako težko dobiti ljudi, ki bi hoteli vstopiti v NO. Zakaj so dr. Basaja naravnost prisilili, da je prevzel članstvo in predsedstvo NO. Zakaj so potegnili mene iz Prekmurja, da garam in se izpostavljam vsem. Sedaj premišljujem samo, kako bi si jačil voljo in pogum, ker nam je to dvoje zelo potrebno, da bomo lahko vztrajali.

Jaz sem stalno in mnogo beležil. O tem sestanku, ki sem ga tu opisal,

inam na drobno zabeleženo vse. Ko sem šel iz Celovca, sem pregledal beležke in nekatere odvrigel. Zmečkal sem tudi te beležke in jih odvrigel, a sem jih spet pobral, zavrnil in dal med ostale liste. Danes mi je žal za vsak listič, ki sem ga kje odvrigel. Originalni zapiski nenavadno osvetlijo in, gledajoč nazaj, tudi razjasnijo čas in razmere.

Glede tržaškega vprašanja omenim tu še to, da je že po izročitvi domobrancev prišel v Celovec dr. Ciril Žebot, ki nam je sporočil, da pr'naša iz Rima važna poročila za NO. Prišli smo dr. Basaj, dr. Jelenc Žitnik in jaz. Žebot nas je pustil, da smo ga na kraju, ki ga je določil za sestanek, dvakrat dolgo čakali, potem nam je pa kot eno najvažnejših vesti povedal, da ima iz zelo zanesljivih virov informacijo, da bo tržaško vprašanje rešeno tako, kakor smo mi vse že vedeli iz taboriščnih virov, kakor sem vse tu opisal.

20. maja popoldne so prišli k meni polkovnik Bitenc in še štiri oficirji. Rekli so mi, da tako oficirji, kakor moštvo želijo, da bi prisegli narodnemu odboru, a da je nekaj oficirjev, ki tega nočejo in, da so zaradi tega začeli po vsem taborišču z veliko agitacijo proti prisegi. Prosili so me zato, naj bi NO dal nalog, da vse moštvo in vsi oficirji položijo prisego, kar naj bi se zgodilo v zelo slovesni obliki iz velikim mimohodom na koncu in, naj bi k tej slovesnosti povabili tudi angleške vojaške oblasti. Povem tu, da smo angleške vojaške oblasti pismeno in ustmeno ponovno povabili, naj bi obiskale taborišče in je bil mišljen za to priliko tudi neke vrste mimohod vse vojske. A to povabilo je imelo samo ta namen, da bi mogli ob tej priliki kakim višjim angleškim vojaškim osebnostim čim natančneje obrazložiti bistvo SNV. Bitencu in oficirjem, ki so ga spremljali, sem moral jasno in zelo nazorno razložiti, zakaj NO ne more narediti tega, kar bi oni hoteli. Pokazal sem jim slavnostno številko „Slovenca“, kjer je v narodnem proglasu na prvi strani izrecno rečeno, da so se „slovenski domobranci in druge narodne oborožene enote stavile v službo Narodnemu odboru za Slovenijo. **že položile vojaško prisego kralju in slovenskemu narodu** ter s tem vstopile v Slovensko narodno vojsko.“ Rekel sem, da je to resnica in da se tega moramo sedaj brezpogojno držati. Vse domobransko moštvo in velika večina oficirjev je z vso svojo voljo tako odločno slovenska na strani NO, da to lahko nadomesti vsako prisego in ni prav nič potrebno, da še kje pr'segajo, zlasti pa ne pred Angleži. Tista domobranska prisega, ki so jo polagali v Ljubljani pred Nemci, ni izražala resnične volje domobrancev in je bila domobrancem naravnost podtaknjena, proti njihovi volji. Rekel sem jim zato, naj opustijo vsako idejo o polaganju prisega, naj rajši povsod poudarjajo, da sedaj obstoji samo SNV, ki je že prisegla kralju in slovenskemu narodu. Videl sem, da so me dobro razumeli, in ko so me prosili, če jim lahko odstopim za nekaj dni „Slovenca“, ki sem ga jim kazal, sem jim ga radevolje dal in s tem so odšli.

Dne 22. maja je bila seja NO v hotelu Stadt Tr'est. Pojasnim tu, kakor je tudi že sicer razvidno iz vsega, kar sem navedel, da v Celovcu takrat Narodnega odbora dejansko ni bilo. Bilo nas je samo nekaj članov

NO. Po Rösenerjevem nalogu policiji v Ljubljani, da naj polovi vse člane NO in jih izroči njemu, in po njegovem še zadnjem poizkusu, da bi NO spe-ljal pod svojo oblast, da bi tako poleg domobrancev mogel imeti še člane NO v svojih rokah, nam ni preostalo drugega, kakor, da smo se razkropili in umaknili, kakor je vsak vedel in znal. Od takrat še nismo prišli vsi sku-paj in se še nismo zbrali nikjer. Stalno sva bila v Celovcu skupaj samo midva z dr. Basajem. Dr. Jelenc je kmalu po svojem prihodu povedal, da ga bolezen zelo ovira v vsem, zato da bo sodeloval kakor in kolikor bo mo-gel. Kljub temu je bil zelo požrtvovalno skoraj ves čas in povsod zraven. Kadar ni mogel priti, je poslal kak list s predlogi in mnenjem. Te liste hranim še sedaj. Pridno je bil ves čas zraven in zelo aktiven, dr. Hanželič, ki je doma nadomestoval Marka Kranjca, kateri je na Koroškem prevzel vodstvo civilnega taborišča in je ostal kar tam. Mimogrede so se ustavili pri nas dr. Šmajd, dr. Zajec, ravnatelj Remec in Žitnik. Ob vsaki priliki smo imeli z njimi daljše razgovore, a so odšli potem naprej in drugam. Dr. Šmajd je skušal dobiti stike z generaloma Damjanovičem in Prezljem in z dr. Krekom. Dr. Zajec in Žitnik pa tesnejše zveze z Amerikanci. Nismo pa še določili nič, kje bo NO, in kje bo ostal. Postali smo begunci med begunci. Če bi bili v taborišču, bi se v vsem popolnoma podvrgli vodstvu taborišča, kakor vsi drugi begunci. A ker sem jaz dobil v hotelu Stadt Triest soto sbo za svojo družino in še eno za pisarno, sta ta soba in pisarna postali kmalu središče vsega našega dela, kakor vse že omenjeno. Radj miru smo se včasih umaknili na redno prazen in miren prostor neke gostilne, kamor je začelo kmalu prihajati precej ljudi. Na teh dveh krajih so nas lahko dobili vsi in tudi mi smo se tu sestajali z vsemi.

V tem hotelu, v moji sobi se je vršila tedaj tudi ta seja dne 22. maja, ki je bila naša prva daljša seja, kjer smo bili hkrati zbrani kar štirje člani NO, in sicer dr. Basaj, dr. Jelenc, Marko Kranjc in jaz. Povabljen je bil še general Krenner, tako, da je bil tudi on ves čas navzoč. Sklenil smo najprej, da bomo radi izrednih razmer pravnoveljavno sklepali in odločali v vseh tekočih in nujnih zadevah tudi ob navzočnosti samo štirih članov NO. Dejansko v tem času, razen povišanja oficirjev, nismo izdali nobenih odredb. Kadar smo pa kje intervenirali v interesu naših ljudi, smo nastopali stalno v imenu NO, ali kot zakoniti zastopniki in predstavniki Slovencev. Med številnimi zadevami, ki smo jih obravnavali na tej seji, omenim samo sledeče: Dve pismi Vuka Rupnika, ki je izjavljal, da ne sprejme ne čina polkovnika, v katerega ga je povišal NO in ne nobenega položaja v SNV. Vuk Rupnik je bil prvi, ki je odklonil vse, sledili so mu še nekateri, a ker je polkovnik Bitenc izjavil, da bo skušal s temi osebami zadevo osebno ure-diti, o te pismih nismo sklepali. General Krenner se je pritožil, da je lista o povišanju oficirjev šla popolnoma mimo njegovih rok, zato je NO odločil, da Bitenc predloži Krennerju listo vseh povišanj, da se popravi, spremeni, izpopolni, kolikor je mogoče, nujno in potrebno. Bitenc, ki je bil po prvotnem načrtu, če bi postal general Prezelj poveljnik SNV, določen za pomočnika poveljnika, je bil sedaj na lastno prošnjo imenovan za zveznega oficirja med poveljstvom taborišča in Narodnim odborom.

(Bo še)

IZ PREPRICANJA

(Govor Karla Mauserja na spominski
proslavi ZSPB v Clevelandu 2/6/62).

Leto 1962 nam prinaša v svoji sredini dve veliki obletnici: dvajsetletnico revolucije v Sloveniji in sedemnajsto obletnico vetrinjske tragedije. V tem desetletju, ki je pred nami, se bo svobodni svet čezdalje pogosteje obračal k tistim, ki so v letih strašnega vrenja imeli moči, da so branili svoje krščansko prepričanje in čisto idejo svobode pred onimi, ki so pod svobodo razumeli vladanje srpa in kladiva. Sad tega združevanja svobode in nesvobode v drugi svetovni vojski se je rodil takoj po vojski, — bil je spaček, ki je milijone pogнал v sužnost.

Danes v sramoto svobodnega sveta na hongkonških vratih vise drobni prsti sestradanih otrok, žena in mož, ki zapuščajo rdečo svobodo in bi bili radi samo ljudje s skodelico riža v suhih rokah. Po laoških džunglah gre rdeča sled čezdalje globlje, narodi, ki se šele narejajo, bijejo na vrata svobodnega sveta in kar je najbolj značilno, bijejo na vrata s srpom in kladivom.

Ni krivda za vse to v večerajšnjem dnevu. Krivda gre globlje nazaj. Danes vsak vidi, da se je lažje boriti proti nacizmu in fašizmu, ki sta surova dvigala moč arijske rase kakor proti komunizmu, ki je na svoj rdeči prapor pripel znamenje bratstva, brezoblične človeške svetovne mase, ki ne bo poznala ne meja, ne nacionalnih čustev, ki bo pometla z debelimi magnati in dala svobodo v roke

proletarcem, ljudstvu, ki v potu svojega obraza in s krvavimi žulji redi bogataše, gnide na svetovnem telesu človeka.

Bila je to sladka muzika sredi klanja druge svetovne vojske, tako sladka muzika, da je svobodni svet mirno opazoval, kako sta si ob stari poljski mizi nacizem in komunizem napajala poljsko kri. Bila je to grozna predigra, zakaj igro samo je nato dokončal komunizem sam. Sedel je k jugoslovanski mizi, k češki, k rumunski, k bolgarski, k madžarski in metaj od kosov drobtine tistim, ki so mizo za ostudno pojedno pripravili. Zastopniki svobodnega sveta niso dobili več sedežev, mogli so prinašati samo še zadnje žrtve, ki so jih vezale po skritih pogodbah. Tako so vrgli na klavno mizo pred sedemnajstimi leti enajst tisoč mladih slovenskih ljudi, tistih, ki se jih ta večer, dragi prijatelji, spominjamo. Ko sti te ogabne pojedine so naši rdeči bratje zmetali v kraške jame in v zapuščene jaške rudnikov, kjer so jih oprale vode v podzemlju. Tam mirno leže že sedemnajst let

Ko sem pred devetnajstimi leti odhajal iz gorečega turjaškega gradu, sem bil priča prizoru, ki mi je vsa ta leta marsikdaj prišel v spomin. Stali smo na peščenih poti pod gradom in sredi pijanega veselja, se je eden partizanskih oficirjev zadril nad preprostimi vaškim stražarjem:

— Zakaj si šel k belim?

Čeprav jetnik mu je fant ponosno odgovoril:

— Iz prepričanja! —

To je prava beseda ne samo za današnji večer, temveč za ves naš čas. Biti iz prepričanja, kar si. Ne iz ozira do sosedov in prijateljev, ne iz strahu, ne z ozirom na dobiček, ne samo na znotraj, v družbi, ki enako misli, temveč tudi na zunaj — ves. Na žalost današnji čas tudi med nami ni več čist. So ljudje, ki se boje krščanskega in katoliškega imena povesod. Bojimo se, da bi s tem odbili tega in onega, da se bomo zamerili na levo in desno. Usodo, dragi prijatelji, bodo kovali samo oni, ki si upajo ravno hoditi povesod, ki so povesod, kar so, iz prepričanja. Švigašvag ima ta svet že čez mero in to so najbolj žalostni sopotniki našega planeta.

Bodi obziren do ljudi, spoštuj poštenega nasprotnika, toda ne skrivaj svojega prepričanja ne za majhno ne za veliko. Svet danes potrebuje trdnih stebrov ne lesenih nastavkov, ki za svoje prepričanje ne tehtajo izgubo in dobiček, temveč so pripravljene tudi na žrtvovanje. Na žalost ta beseda izginja iz našega slovarja in izginja zlasti med nami. Brez te besede ne more biti aktivnega življenja in ne more biti upanja na boljše dni. In če jo bomo imeli samo na jeziku, bomo z njo duhovno revni nečastno odšli v svoje grobove. Nihče se nas ne bo spominjal, kakor se mi nocoj mrtvih, ravnih ljudi, ki svojega prepričanja niso zatajevali, ga niso skrivali nihi tedaj, ko je ravnost zahtevala od njih največjo žrtev, ki jo človek more dati. Odšli bomo s tega sveta in za nami se vrzel ne bo poznala.

Zavedimo se, da sredinstva ni. Si

ali nisi. Kdor danes še misli, da je krščanstvo s svojimi moralnimi zakoni prazno in da je svoboda samo fraza tega stoletja, se oklepa teh misli zavoljo tega, ker je sam prazen in puhel in bi rad ubežal odgovornosti. Nihče ji ne bo. Vsak bo dajal račun o svojem hiševanju, zakaj naša leta niso prah, da bi ga veter odnesel, delček stoletja, v katerega morash položiti svoje delo ne samo zase in svoje otroke ampak tudi za skupnost, kateri prpadaš in za človeštvo, katerega členi smo. To je krščansko pojmovanje človekove osebnosti in njenih odnosov do drugih in kogar je tega sram in strah, je že suh in preperel.

Treba je trdno stati ne samo kot posamezniki, temveč kot skupnost. Če bomo eno, bomo kakor zid in pest, ki bo hotela udarjati po tem zidu, bo prej krvava kakor zid. Posameznik bo hitro padel, zato je naša rešitev samo v trdni skupnosti, v edinosti, v medsebojnem zaupanju in prijateljstvu, ki je nekoč na življenje in smrt vezalo tudi te, katerih spomin nocoj obhajamo.

Stopimo na rob kraških jam v kočevskih gozdovih, pojdimo onstran Mozlja, ustavimo se na travnikih pri Teharjih in poskušajmo biti ljudje — krščanski ljudje, ki verujejo v vstajenje duha in teles. Pod kamenitimi slopi, pod travo in žitom, pod mahom in koreninami so kosti naših bratov in sester, kosti naših duhovnikov, kosti tistih, ki smo jih ljubili in poznali, kosti tistih, ki jih je morda zibala ista zibel kakor nas. Velik del slovenske zemlje počiva na teh kesteh in te kosti, dragi prijatelji, so poroštvo bodočnosti. Nobeno življenje se ne izteče v prazno, vsako je Bog postavil v čas in dobo s

posebnim namenom — pastirja, kmeta in gospoda. Na nas je, da svoje poslanstvo dopolnimo, ne z iskanjem velikih misli, ne z iskanjem tega, kar nas deli, temveč združuje, z opravljanjem dela, tudi drobnega dela, ki ga nam nakladajo družina, skupnost in narod. In opravljati je treba to delo s prepričanjem, z globoko zavestjo, da smo drug drugemu potrebni. Če tega ne bo, če se med nami razpase samo gledanje na osebe, ne koristi, se bomo razleteli od središča in ostala nam bo samo zgodovina — brez ljudi. In ta gre samo še na papirnate strani brošur in knjig.

Živi smo glasniki mrtvih. Današ stojimo pred svetom, da sprejemamo pljunke in psovke svojih nasprotnikov, ki skušajo potišati vest za sramotno dejanje pred sedemnajstimi leti. In stali bomo, kakor je stal slovenski narod do Borovelj, do zadnje bitke, v kateri so poslednjič zmagali tisti, ki so zdaj že sedemnajst let mrtvi. Če jih je več kot deset tisoč znalo umreti, bi bilo sramotno, da bi tisoči ne znali stati.

Javno in odkrito izpričujemo tudi na letošnjem spominskem dnevu, da še vedno stojimo za idejo, ki se je šzkristalila v slovenski revoluciji in da odklanjamo ideologijo srpa in kladiva, da odklanjamo vsako sopotništvo in vsako spodnašanje duhovno-

sti. Iz prepričanja ne iz sovraštva kakor delajo naši nasprotniki. Ne menjavamo prepričanja in ne podiramo spomenikov, ki smo jih nekoč postavili! Ne nosimo prst iz mavzolejev v navadno prst, ker se je čas spremenil. To more početi samo komunistična ideologija, ki je pripravljena za svoje namene sveto prekleti in prekletstvo posvetiti. Obdan s komunističnimi mogotci je nekoč mrtvi Stalin romal v mavzolej, tiho in skrito se je vrnil v navadno zemljo, iz katere je bil ustvarjen kakor mi.

Vsi uživamo dobrine, ki so v pretežni večini skupek naporov, ki so jih doprinesli rodovi pred nami. In med temi dobrinami je tudi svoboda. Uživamo jo, ker so milijoni zanj o umrli. Mislimo nanjo ta večer. Mnogi so bili, ki so hrepeneli po njej in jo pričakovali, pa so morali umreti v tisti, ki ima za simbol znamenje srpa in kladiva — v svobodi zaprtih ust, ubitih besedi in ubitega duha. Ko nocoj v duhu sredi gošče slovenskih gozdov iščemo kraje množičnih grobov, ne glejmo, dragi prijatelji, samo v mračna tla, v gnilo listje, v zemljo razrito od min. Dvignimo oči kvišku. Nad kronami mogočnih smrek je še baržunasto nebo posuto z zvezdami. Še gore te božje oči in še bodo gorele: Našim mrtvim v večno luč, nam živim v večno upanje.

ZAOSTALO NAROČNINO PLAČATE LAHKO TAKO, DA NA
NASLOV UPRAVNIKA: G. JANEZ KRALJ, RAMON FALCON
4158, SUC. 7, CAPITAL, POŠLJETE ZNAMKE

OB 29. OKTOBRU

Kadar se spomnimo 29. oktobra 1918. leta, se najprej zavemo, da smo tisti dan dobili svobodo. Zavemo, ker so nas tako učili v šoli, zavemo, ker so nam starši pripovedovali, in se zavedamo sedaj bolj kot kdaj koli v letih med dvema vojnoma, kaj pravzaprav svoboda je.

Silvo Kranjec je pred leti pisal o „idiličnem mesecu dni slovenske neodvisnosti“, kajti s 1. decembrom 1918 smo Slovenci zavestno vstopili v širši jugoslovanski krog.

Z dnem svobode se je pojavila tudi prva slovenska narodna vlada. Prav je, če si imena prvih slovenskih narodnih ministrov obudimo v spomin. Bili so: Predsednik vitez Josip Pogačnik, dr. Janko Brejc, poverjenik za notranje zadeve, dr. Karel Verstovšek, poverjenik za prosveto, prošt Andrej Kalan pov. za kmetijstvo, dr. Lovro Pogačnik, pov. za nar. obrambo, ing. Vladimir Remec, pov. za javna dela, dr. Anton Breclj, zastopnik Primorske, dr. Ivan Tavčar, pov. za prehrano, dr. Karel Triller, pov. za trg. in industrijo, dr. Vladimir Ravnihar, pov. za pravosodje, dr. Vekoslav Kukovec, pov. za finance, dr. Pavel Pestotnik, pov. za promet, Anton Kristan, pov. za socialno skrbstvo.

Priznam — in naj se mi ne šteje v zlo — da so nas v šoli sila malo učili o teh možeh. Pa so vendar dali najboljše, kar so mogli, za boljšo bodočnost slovenskega naroda. In poudarjam: premalo so nam povedali o teh možeh. Zakaj, ne vem. Omejili smo se pri učenju na „prvo slovensko vlado“ in nič več. Pa je bilo napak. Posebno še, ko je s prihajajočimi leti brstela kritika, pa blatenje in zasmehovanje; in ni bilo nikjer osnove, s katere bi lahko branili te može, pojasnjevali, čistili pojme in si bistrili razgled. Tako smo se vsi navadili govoriti, da nismo bili pripravljeni, da nismo bili zreli, da nismo to, da nismo ono, skratka — premalo smo se poglobili v celoten zgodovinski prerez in še manj v ljudi, ki končno ustvarjajo zgodovino. Saj je ne samo dogodki, naključja, sive eminence in podobno.

Za 29. oktobrom je prišel 3. maj 1945. Izviral je ne samo iz deklaracije 29. oktobra 1944, ampak tudi iz Slovenske deklaracije, ki jo je v časih najhujšega režima v Jugoslaviji formuliral dr. Korošec. Izviral pa tudi iz tiste politične doslednosti, ki je v nas Slovencih lastna in nas zanjo naši južni bratje zavidajo.

Iz ljubezni do naše slovenske stvari — pravzaprav bi moral zapisati z veliko črko: STVARI —, iz zagrizenosti v borbi in iz neodjenljivosti, je tedaj dr. Albin Šmajd silil v nujnost pravnega dejanja, ki naj pokaže naše hotenje; in rodilo se je v tretjemajskem zborovanju na Taboru, rodil Narodni odbor za Slovenijo. Bil je prav tako prva slovenska vlada po ponovnem osvobojenju in sestavljali so jo: dr. Jo-

ža Basaj, predsednik, ravnatelj Bogomil Remec, dr. Albin Šmajd, dr. Franc Bajlec, č. g. Marko Kranjc, dr. Marijan Zajec, Rudolf Žitnik, inž. Lado Bevc, dr. Celestin Jelenc.

To je bilo 3. maja 1945. Naslednji dan je Boris Kidrič v Ajdovščini okliceval slovensko komunistično republiko, slovensko komunistično vladno in režim, zraven pa povedal, da je zamudil. Zato se je jezil na Ljubljano, ki mu je odnesla pravico govoriti v imenu slovenskega naroda.

Spomin ob 29. oktobru je torej tudi spomin prvih dveh slovenskih vlad. V obeh so bili možje, kakor so med nami; in kakor med nami ni nikogar, ki bi svojemu narodu slabo hotel, tako tudi med temi ni bilo človeka, ki bi hotel narodu škodovati. Trudili so se in potrudili, da bi naredili najboljše. Če je bilo kaj napak, 1918. in 1945. leta, ni bilo prav gotovo namenoma, še manj zavestno storjeno proti koristim slovenskega naroda. To je osnovno dejstvo, ki ga je treba sprejeti. In kakor je vsako človeško delo podvrženo sodbi bližnjih, tako je tudi delo teh mož. Tako je drugo dejstvo, da niti v prvi slovenski vladi niti v drugi ne smemo gledati ljudi, ki jih narod ne bi smel soditi po njih delih. Če bi v enem ali drugem primeru obdržali resnično demokratično življenje v parlamentarnem sistemu, bi se vsakokratna vlada morala sprijazniti z vprašanji poslancev v parlamentu. Ker tako daleč v svojem demokratskem razvoju Slovenci žal še nismo prišli, se moramo omejiti na sojenje posameznih dejanj in posameznikov obenem preko pisanja, ohranjanja gradiva, izmenjave misli in besed. Vse pa v zdravem duhu grajenja novega rodu.

Ostane še tretje dejstvo. Narodni odbor imamo. Naj bo še tako slab, kakor nekateri menijo, naj nas moti ta ali oni, ki ga sestavlja, dejstvo je, da je za nas Slovence edino vrhovno uradno predstavništvo v svetu. Se pravi: lahko smo še tako različnih misli in pogledov, a dejstvo obstoja Narodnega odbora moramo priznati, ga ohranjati in pomagati pri njega utrjevanju.

Proti komunistični vladi v Ljubljani bo nekoč treba postaviti slovensko narodno vladno. Nikjer ni rečeno, da bo prišla iz naših vrst. Gotovo bo v teh letih zrastel doma rod, ki se bo čutil poklicanega, da iz svojih vrst pošlje najboljše — upal bo, da so najboljši — v tretjo slovensko narodno vladno. Na nas je samo naloga, da vzdržujemo kontinuiteto do tistega dne, ko se bo to v Ljubljani zgodilo.

Vestnik bi rad pomagal pri graditvi naše skupnosti. Zato gornje besede ob našem narodnem prazniku. Čas je prevelik, da bi se zaradi premajhnih stvari ne mogli srečati vsi na isti poti. In ker imamo Slovenci smisel za red, ga moramo imeti tudi tam, kjer je najbolj potreben: v ogrodju naše bodoče državne skupnosti pod čisto slovensko zastavo.

Pavle Rant

NABREŽINA KLICE

Rojaki!

Moje predavanje se deli v tri poglavja. Prvo se imenuje „Nabrežina kliče“. To je klic potapljačevega, ki se z zadnjimi silami skuša obdržati na površini. Ta del je v neposredni zvezi z drugim poglavjem, ki sem ga nazval: Kako naj pomagamo trpečim narodnim manjšinam? Vsem vam je znano, da se pomembne manjšine nahajajo na obronkih strnjenege narodnega ozemlja, vendar izven naših državnih meja. Tuji gospodarji bi radi te naše manjšine potujčili, da bi na ta način njihov rod držal živo stražo na njihovih mejah. Tretje poglavje navidezno nima zveze s prvima, toda obravnava zadevne stvarine bo pokazala nasprotno. Imenuje se po znamenitem Krekovem članku: Gradimo Osvobojenje!

I. Nabrežina kliče!

Nabrežina je velika slovenska občina na pragu Trsta. Njeno ozemlje sega na eni strani globoko v slovenski Kras, a na drugi pa, kar je za nas velepomembno, prav do morja in odreže na ta način tržaško področje in Istro od strnjenege italijanskega ozemlja. Že davno je bil ta slovenski obalni jeziček Italijanom trn v peti. Za časa Avstrije je bila Nabrežina odskočna deska za infiltracijo slovenskega življa in slovenske narodne misli v mesto Trst, kjer so se naše pozicije v letih pred prvo svetovno vojno močno okrepile. Pod fašizmom je slovenska stvar v Nabrežini hudo trpela, vendar je uspešno vzdržala strahoviti pritisk

raznarodovanja. Ko so zavezniške čete zasedle primorsko ozemlje in je tako zvana Osvobodilna fronta pokazala svoje pravo lice, so bili Nabrežinci med prvimi, ki so se otresli lažnjivih komunističnih parol, ter so pri prvih občinskih volitvah izvolili zavedno in demokratski orientirano občinsko zastopstvo, ki je lepo števililo let z uspehom gospodarilo v tej veliki primorski občini.

Po odhodu zavezniških čet, potem, ko je bila izročena politična uprava tržaškega in goriškega ozemlja italijanskim oblastem, se je začela Kalvarija za demokratske Slovence v teh krajih, zlasti pa v Nabrežini, ki so si jo izbrali Italijani za svoje potujčevalne namene. Na področju te občine so začeli Italijani naseljevati istrske begunce, ki so zapustili svoje domove iz strahu pred komunističnim režimom. Začelo se je zidanje stanovanjskih hiš v velikem obsegu in so postali naši ljudje zaskrbljeni zaradi hitrega dviganja števila italijanskega prebivalstva v občini. Vznemirjale so jih tudi vsakovrstne spletke domačih komunistov, ki so skušali izpodrinuti demokratsko večino v upravi občine. Ker so imeli rdeči krepko zaslonbo od tržaške slovensko-italijanske komunistične fratelance ter podporo komunističnega tiska, se jim je, žal, to tudi posrečilo. Pri predzadnjih občinskih volitvah je en del dotodanje demokratske večine podlegel titovskemu snubljenju in se je pri volitvah pridružil komunistični listi, ki je sprejela nekaj ubežnikov na svojo listo. Na ta način je ostala pri vo-

litvah demokratska lista v manjšini in za župana je bil izvoljen filokomunist, ki pa je ohranil še toliko slovenske zavednosti, da je odklonil občinsko dovoljenje Italijanom za daljnje zidanje stanovanjskih objektov za begunce. To je povzročilo razpust občinskega sveta in je bil postavljen komisar italijanske narodnosti, ki je brez daljnega izdal dovoljenja za zidavo hiš istrskim beguncem. Za nove občinske volitve, ki so bile razpisane koncem leta 1960, so nastopili za naše rojake v Nabrežini črni dnevi, kajti število italijanskih glasov je že tako poraslo, da je že preskočilo število glasov, s katerimi je približno razpolagala ena ali druga slovenska lista. To tesnobo je izrabila italijanska večinska stranka, orijentirana kot demokristijanska stranka, da je ponudila slov. demokratom nekaj mest na svoji listi, češ da naj demokratske stranke nastopijo skupno proti komunistom. Slovenci so to ponudbo ogorčeno odklonili, dolžeč ravno demokristjane kot vladajoči element na Tržaškem, da so brez potrebe zakrivali to napetost v nabrežinski občini, ki je bila vedno trdno slovenska in bi bili oni lahko zidali stanovanjske hiše v eni od sosednjih italijanskih občin.

Hudo razburjenje je zavladalo pred volitvami v Nabrežini. Slovenske narodne plasti so začele pritiskati na politične faktorje, naj bi se oba slovenska tabora, demokratski in rdeče-rdečkasti, sporazumela za sestavo skupne liste. Tokrat je javno mnenje doseglo svoj cilj. S slovenske strani je bila vložena enotna lista pod nazivom „Občinska lista“, ter je dobila 1985 glasov napram demokristjanski, ki je prejela 1047 glasov. Obstojali sta pa še dve drugi

italijanski listi in prištevisi glasove teh dveh strank k prvi, vidimo, da je bilo oddanih nekaj nad 1300 italijanskih glasov. Preti pa zopet nevarnost, da bo politična oblast razpustila znova občinski svet, ker se upira masovnemu naseljevanju Italijanov v občini, tako se borba za posest velevažne, ta hip še slovenske občine, nadaljuje. Pri nedavnem obisku min. predsednika Fanfanija Trstu in okolici so se Nabrežinci pri njem pritožili zaradi potujčevanja njihovega starodavnega slovenskega področja. Predsednik Fanfani pa jim je odgovoril: „Ali naj zidamo hiše v morju?“ „Ne,“ so rekli Slovenci, „marveč naj se zidajo na italijanskem narodnem prostoru.“ Zaenkrat je mir, toda kako dolgo? Na Tržaškem so še tri daljnje slovenske občine s titovsko upravo, dočim so na Goriškem tudi tri slovenske občine, od katerih pa je ena v demokratskih, a dve v titovskih rokah. V mestih, v Trstu število slovenskih glasov pri volitvah stalno pada, dočim se v Gorici dobro drži. Če bi se titovski režim v domovini odpovedal političnemu vmešavanju v razmere naših manjšin in priporočil vsem, naj nastopajo složno kot slovenska narodna manjšina, bila bi situacija Slovencev na Tržaškem in Goriškem neprimerno boljša. Zato pa je tržaška Demokracija naslovila na našo javnost še drugi uvodnik pod naslovom: „Nabrežina uči!“ in zatem še tretji, ki glasi: „Nabrežina svari!“ Preidemo na drugo poglavje:

II. Kako naj emigracija pomaga trpečim narodnim manjšinam?

Če bi ne bila prodrla Judeževa oblast rdeče internacionale na najzvičajnejši način v našo domovino,

bi se nam ne bilo treba ukvarjati s problemi narodnih manjšin, kajti naše meje bi zajele vse, kar nam po vsej pravici pripada. Ni jim bilo dovolj, da so prav na peklenški način prevarili v takozvani osvobodilni fronti zastopnike slovenskih strank ter jih odrinili od vsakega odločevanja pri prevzemanju oblasti iz dorežljivih rok zavezniškega Vrhovnega sveta, marveč so se še izdajalsko pregrešili proti varnosti ohranitve slovenske narodnosti slov. manjšin, ko jih potom svojih valptov na Tržaškem in Goriškem silijo v italijanske levičarske stranke. Tudi vzdržujejo v Trstu dnevnik, ki mu je glavni namen, da izpodjeda korenine slovenskemu deblu v Trstu in na Goriškem. Koliko truda je bilo treba, da so si Slovenci priborili šolski zakon, ki jamči slovenski manjšini pouk maternega jezika, a kaj koristi, ko pa se število slovenskih učencev od leta do leta zmanjšuje. Nečuvenci pritisk italijanske oficijelne in zasebne javnosti na Slovence, ki so v kakršni koli odvisnosti od Italijanov, naj ne pošiljajo svojih otrok v slovenske šole, žal ni brez uspeha. Znan mi je slučaj, da Slovenec, aktivni učitelj slovenske šole, pošilja svojega otroka v italijansko šolo.

Nastalo stanje bo težko popraviti. Očividno nam preostane samo ena tolažba, a to je zavest, da so te naše manjšine strjeni del naše domovine ter da se prometno stanje na mejah čimdalje bolj rahlja, tako da narod z obeh strani prihaja brez večjih težav v pogostejši stik. Ko bo v bližnji bodočnosti doma zamenjan komunistični režim s svobodno narodno zavedno vlado, tedaj bo veliko naših skrbi odpadlo. Našega

človeka zunaj meja bo vzela domovina v vsestransko varstvo, če bo treba, ter mu nudila potrebno zaščito. Toda do te dobe bo še treba mnogo potrpljenja in nujne pozornosti za samovzdrževanje, bodisi emigracije kot takšne, bodisi naših narodnih manjšin. Ker se oficijelna jugoslovanska politika zelo malo meni za oni del naših manjšin, ki ne trobi v Titov rog, moramo zatiranim rojakom pomagati po svojih močeh. Ker so najvažnejši cilji slovenske skupnosti v emigraciji doseženi, bo naloga naših vodilnih krogov pritegniti v naš splošni delokrog tudi pozornost na naše manjšine. Starejši rojaki se dobro spominjate, da smo imeli v časih še pod ranjko monarhijo vzorno organizirano skrb za naše obmejne kraje, ki so jih skušali odtrgati od našega narodnega telesa, s severa Nemci, vzhoda Madžari in zahoda pa Italijani. Potujčevanje smo zadržavali z zasebnimi slovenskimi šolami, knjižnicami in drugimi aktivnostmi, ki jih je doprinala budna narodna zavest. Imeli smo dve šolski organizaciji, ki sta tekmovali med seboj, katera bo nabrala več sredstev za plačevanje učiteljstva, vzdrževanje šolskih prostorov, a dostikrat tudi za nabavo šolskih knjig. Na tem polju je delovala najprej Ciril Metodova družba, ker pa je z leti prišlo v vodstvu družbe do razdora, je ustanovila SLS lastno družbo in je ta konkurenca samo koristila. Spominjate se vžigalic „Mal položi dar domu na oltar!“, narodnih kolokov, razglednic, voščil za praznike in drugih predmetov. Vse to je prinašalo znatnih koristi. Kako naj bi torej danes rešili to kočljivo zadevo, da ne bi preveč obremenili krajevnih nalog, a da bi se na drugi strani na-

še manjšine le okoristile z našim sodelovanjem. Prišel sem do zaključka, naj bi se v okviru našega Narodnega odbora osnoval poseben pododsek za naše narodne manjšine, ki bi imel svoje predstavnike po vseh večjih naseljih naših ljudi. Delokrog tega odseka in njegove naloge ne bo težko določiti. Naj navedem samo par mrvic iz tega delokroga. Na primer: 1. intenzivno zanimanje in širjenje manjšinskega tiska, v prvi vrsti Mohorjeve družbe iz Celovca. Znano je, da le ta vzdržuje v Celovcu na svojem posestvenem področju Dijaški dom za srednješolce, ki obiskujejo slovensko gimnazijo in slovensko učiteljske. Koncem minullega šolskega leta se je nahajalo v Mohorjevem internatu 183 dijakov in dijakinj, ki se imeli dobro hrano in čedno stanovanje za nizko ceno, a mnogi od revnih staršev so prejeli vse brezplačno. V domu je vse urejeno pod skrbnih nadzorstvom v pogledu fizične, moralne in narodne vzgoje. Dijaštvo se pridno udejstvuje v svojem prostem času pri kulturno prosvetnem delu ter prenosu v počitnicah na tem polju pridobljeno znanje v svoj rojstni kraj. Ako omogočimo Mohorjevi družbi primerno zvišanje števila naročnikov njenih knjig, bomo s tem doprinesli naš delež v korist daljnega napredka te vzorne narodne institucije, ki jo je ustanovil učitelj slovenskega naroda škof Anton Martin Slomšek. 2. Materialna pomoč kulturno-prosvetnemu delovanju manjšinskih organizacij, kakor se je to izvedlo z nabiranjem prispevkov za Katoliški dom v Gorici. 3. Močna društva v emigraciji naj bi vzela po eno manjšinsko društvo v zaščito, kakor se je to nekdanje uspešno izvajalo na Češkem. Dolo-

čitev še drugih drobnih nalog v korist naših manjšin prepustimo bodočemu manjšinskemu odseku pri Narodnem odboru, ter preidimo na 3. del predavanja, ki sem ga označil s Krekovim pozivom na slovensko javnost v zamejstvu in ki se glasi:

III. Gradimo Osvobojenje!

Gotovo ste ga vsi prebrali, nekateri tudi že pozabili. Ni čudno, saj se človek z leti rad izogne novim naporom. Toda stvarni vzrok, da je šel ta velevažni poziv tako nekam sramežljivo mimo nas, leži v vrhovih našega javnega življenja, ki se niso dovolj vestno poglobili v njegov dalekosežni pomen in ga niso primerno razčlenili in usmerili tozadevnim narodnim organizacijam. Toda nič še ni zamujenega in se vse še da urediti.

Priznati moram, da je Krekov članek napravil name globok vtis, zato sem ga večkrat premleval v svojih mislih, a dobro mi je došel tudi ob zaključku mojih koroških spominov, ki so izšli v Svob. Sloveniji.

Naš predsednik se je v tem svojem res znamenitem članku razhujal na vso jugoslovansko emigracijo, ki ni našla v sebi dovolj moralnih moči, da bi premostila razna nasprotna mišljenja ter se združila za skupno delo pri skupnih problemih. Težina te dezorganizacije prizadeva v prvi vrsti večino Hrvatov in večji del Srbov, toda tudi za nas Slovence pravi dr. Krek, da „med nami v svobodnem svetu ni kaj prida boljše“. Žal, da je tako — toda življenje hiti naprej in nas postavlja vsek hip pred nove situacije v svetu. Vse kaže, da se oba nasprotna tabora skušata izogniti oboroženemu spopadu, kar na-

vaja našega predsednika dr. Kreka do zaključkov, „da bo treba tako na celi zemeljski obli, kot na posameznih njenih delih, najprej dobiti bitko s komunizmom, in sicer jo dobiti z mečem duha in mirnimi sredstvi mednarodne diplomatske in gospodarske igre. Te bitke pa razbita vojska demokracije — v Jugoslaviji ne more dobiti. Vsak, kdor razume, da je komunizem sedaj največje zlo, in ima kaj volje, da se bije z njim, bi moral zaradi tega enega, največjega, opustiti vsako drugo misel in politično podjetnost, da v tem enem, v največji možnosti opravimo svojo dolžnost. Slovenska formula je hotela nakazati to dolžnost in pot, kako bi jo mogli opraviti. Je klic vsem begunskim skupinam in svobodnim ljudem iz Jugoslavije, je poziv k živahnemu narodnemu in političnemu delu. „Pristopimo,“ pravi dr. Kreh na koncu svojega članka, „poprimimo, da gradimo osvobojenje!“

Težko bomo našli Jugoslovani v emigraciji skupno pot v borbi proti komunizmu. Fanatizem v reševanju perečih vprašanj med Srbi in Hrvati je zasenčil vse druge, pa tako tudi vitalni problem graditve osvobojenja. Večina enih in drugih hoče najprej razčistiti načrte o bodoči ureditvi Jugoslavije po zlomu komunistične oblasti. Toda kako, ko pa pretežna večina Hrvatov sploh noče ničesar več slišati o Jugoslaviji. Doma pa bi se brez dvoma radi rešili prvenstveno komunizma. Zdi se, da smo v emigraciji edino Slovenci pravilno začrtali naše stališče v odnosu do situacije v domovini ob času prehoda iz tiranije v svobodo. Toda ta proces pa se more izvršiti tudi potom evolucije, ki se tihó že zakorenjuje po širokem slovanskem svetu. Tudi se

ne more trditi, da bodo pognale bilke osvobodilnega duha povsod istočasno. Eno je sigurno, če hočemo iz emigracije kaj doseči, moramo pohiteti, da preje ne izgubimo potrebne gibčnosti. Res je, da se komunizem stara in začinja hirati, toda staramo se tudi mi. Ni se bati, če Slovenci sami začnemo načrtno delo, brez uspeha ne bo in za nami bodo prišli tudi drugi, ki jim spoznanje o potrebi skupne jugoslovanske strehe za vse Srbe, Hrvate in Slovence, še ni popolnoma ohromelo. Važno je, da ostanemo složni in disciplinirani, kakor so naši doma. Nedavno sem izmenjal nekoliko pisem z izobraženo Hrvatico, ki je bila pol leta na obisku pri stricu v Ameriki, a sicer živi v večjem prov. mestu na Hrvaškem. Med drugim mi omenja, kako Hrvati doma presoajo razmere v Sloveniji. Po tej vesti na Hrvaškem smatrajo Slovenijo kot državo v državi. To pa da izvira od velike sloge med Slovenci, ki so delavni in malo govore.

To, da imamo Slovenci v emigraciji dobro zgrajeno antikomunistično pozicijo, je premalo. Krekov poziv je pereč in ga je treba izvajati po določenih načrtih. Saj je že ranjki Kremžar pred leti vzkliknil: „Najprej je treba dobiti bitko s komunizmom!“ To je tudi bistvo Krekovega članka. Potem, ko smo brali še daljnje njegove razprave o potrebi aktivnejšega udejstvovanja proti širenju komunizma, se javlja čim več naših ljudi, ki posegajo s peresom v to kočljivo zadevo. Tako pravi v enem svojih člankov pesnik dr. Debeljak: „Mi smo politična emigracija in nismo šli z doma s trebuhom za kruhom, temveč zato, da priborimo slovenskemu narodu iz

tujine svobodo.“ Omeniti je začetek obširne razprave našega Radivoja Riglerja, ki je objavljena v št. 46 Sokolskega glasa, in pa pomemben članek pod naslovom „Poslanstvo slovenskega izseljenca“, ki je izšel v zadnjih 4 številkah Vestnika izpod peresa S. Č. Vsi ti spisi pa imajo več ali manj pasivni značaj, odnosno nakazujejo naše naloge, ki jih bo treba izvršiti ob zlomu komunizma. Bolj nujna je Hrvatska Zora, ki v svojem zanimivem uvodniku lanskega junija takoj opozarja na prve naloge, ko pravi: „Okrenutost prama zemlji, što znači održavanje stalnog kontakta sa domovinskom stvarnošću, sa njenim prilikama i problemima, osnovni je preduslov, koji emigracija mora ispunjavati, da bi kad tad mogla dati svoj doprinos u borbi naroda za slobodu ispod komunističke tiranije.“ V istem smislu piše tudi list Srpski Vidici. Vendar pa oba predpostavljata najprej rešitev narodnostnega vprašanja med Hrvati in Srbi. Ne morem prezreti najnovejšega glasu pisca Branka Pistivška o vprašanju borbe slovenske emigracije proti komunizmu. To je obširen članek, ki je objavljen v zadnji dvojni številki „Slovenske poti“. Po mišljenju Pistivškega, narod doma ne bo mogel odločiti v nobeni smeri, ko se bo šlo za osvoboditev, kajti do zadnjega trenutka ga bo pritiskal k tlom jugokomunist. Rešitev narodu more dati samo emigracija, ki danes v velikem svetu ne pomeni mnogo, toda ko se bo izrekla enodušno za slovenski državno-politični program, tedaj se bodo zavzele za priznanje Slovenske države sile na zahodu, ki bodo rajši priznale samostojnost Slovenije, kakor pa da bi ta prostor ostal balkancem. V svojih tendenci-

ozn'h trditvah skuša bralcu vsiliti vtis, da vladajo v Jugoslaviji jugokomunisti, za katerimi se skrivajo očitno samo Srbi. Že fanatični dr. Krnjević je pred par leti zavrgel takšno definicijo komunizma pri nas doma, ko je opozoril svoje propagandiste, da doma ne obstoji niti Jugonifi Srbokomunizam, marveč samo komunizem, ki mu služijo prodane in zapeljane duše iz vrst vseh jugoslovanskih narodov. Pistivšek slabo služi skupni stvari, ko tako nesramno žali naše brate Srbe, nazivajoč jih na drugem mestu kot balkansko zalego. Pistivšku in kompaniji pa bodi povedano, da v Jugoslaviji obstoji samo ena komunistična fronta, v narodnem pogledu neobčutljiva, in da se tej fronti more z uspehom zoperstaviti tudi samo ena antikomunistična fronta. V tej borbi ne bodo odločevali razni separatistični programi, marveč bo odločevala skupna sila vseh demokratičnih Slovencev, Hrvatov, Srbov in Makedoncev, organizirana v duhu ravnopravnosti lastnikov skupne države Jugoslavije, navdahnjena z občutki bratstva, medsebojnega spoštovanja in iskrene vzajemnosti. Le tako oboroženi z meči duha bomo v stanju častno izpolniti težko nalogo — prevzeti oblast in vzpostaviti red v domovini.

Naš začetek graditve osvoboje-nja je torej smatrati kot uvod v načrtno zasnovano akcijo proti komunistični fronti Jugoslavije. Začeli jo bomo na slovenskih mejah. Ko bo enkrat pravilno organizirana in usmerjena napram svojim ciljem, se nam bodo pridružili postopoma tudi dobro misleči Hrvati in Srbi.

Naš predsednik nam je nakazal borbo z mečem duha. Namen našega dela naj bi bil torej pospešitev ru-

šenja in uničenja komunistične diktature v domovini. Pri tem me je navdajalo prepričanje, da ne bo emigracija osvobodila domovine, marveč se bo osvobodila domovina sama — z našo pomočjo. Čim izdatnejša bo ta pomoč, tem prej bo doseženo osvobojenje. Naj ponovim par stavkov iz poslednjega poglavja mojih koroških spominov. To nam bo dalo skromen naskok za približanje našemu delovnemu cilju. Odlomek se glasi: „Z ozirom na to, ker so gospodarske razmere v zamejski Sloveniji (to je v emigraciji) že dobro urejene, nastopa čas, da se posvetimo močnejše tudi našim manjšinskim postojankam na Koroškem, Goriškem in Tržaškem. Če bomo imeli na teh ozemljih zaveden, svobodoljuben in gospodarsko neodvisen narod, bodo žarki tega blagostanja krepko odsevali napram zasužnje-nim obmejnim krajem v domovini in bodo nosili klice svobodoljublja globoko v notranjost zemlje. To bo od-govarjalo smernicam, ki nam jih tako prepričevalno predočuje predsednik našega N. O. dr. Miha Krek v svojem pomembnem članku „Gradimo osvobodnje“. To se pravi, prva skrb naj bo našim manjšinam, ki nam bodo služile kot baze za naše delo.

Kakor ste že na čistem, ta boj z

mečem duha, bo boj resnice napram laži in nasilju, ki vlada v domovini. Narod doma naj bo redno poučen o dogodkih v svetu, ki mu jih domači tisk zamolči. Tudi naj se mu postopoma odkrije zastor o vseh zločinah, ki so jih komunisti izvršili nad nedolžnimi ljudmi, bodisi doma ali v širokem svetu. Povedati mu je treba o polomu narodnega gospodarstva, ter o zapravljanju narodnega premoženja in mnogo drugih važnih zaženja in mnogo drugih važnih zadev.

Če zgostim glavne misli svojega predavanja v nekaj besed, storim to z željo, da bi se razvila o teh problemih kratka debata s ciljem, da se predmet, z vašim soglasjem, odstopi Starešinstvu našega društva s prošnjo za daljni študij in da se potem zadeva predloži našemu NO v rešitev in postopek. Potemtakem:

1. „Nabrežina kliče!“ naj bo svari-len klic vsem onim, ki namenoma rušijo siogo slovenskega življa v emigraciji.

2. Priporoča se potreba ustanovitve Odseka za naše narodne manjšine v okviru slovenskega NO.

3. Zamisel o graditvi osvobojenja naj se temeljito priredi za praktične naloge in izvajanje.

Janko Jazbec

**SPOMNITE SE INVALIDOV, VDOV IN SIROT!
VSAK DAR JE DOBRODOŠEL!**

Naši petdesetletniki

JOZE ROME

Da se srečanja z Abrahamom ne boji, je soborec Rome dokazal na zadnjem taboru, saj je postal načelnik mladinske sekcije. In s tistim elanom, s kakršnim je šel pred leti v boj, se danes Jože Rome udeležuje v našem javnem življenju. Ne samo znotraj živahnega vrvenja v Slovenski vasi v Lanusu, ampak tudi pri Društvu Slovencev in SLS. Rome je tudi eden izmed mož, ki so Slovenski vasi v Lanusu županovali. Tudi letos ob jubileju opravlja to delo.

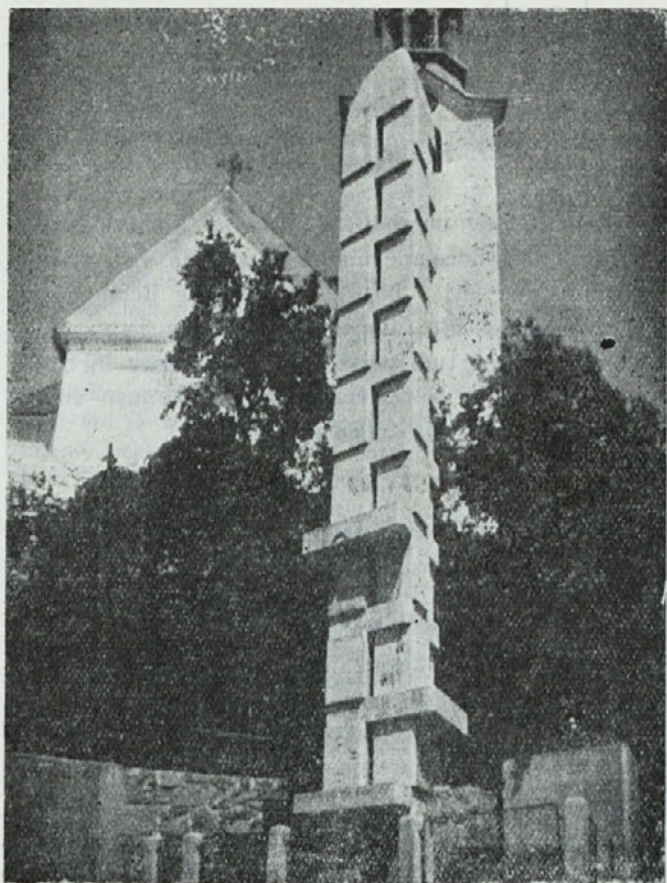
TONE STRAŽIŠAR

Mirno in tiho, kakor ves čas dela in živi, bo verjetno hotel praznovati prvega pol stoletja. Pa mu bodo prijatelji iz časov borbe najbrž vse račune prekrizali. Morda bo hud, ko bo videl, da smo vsem borecem razglasili njegov jubilej. A, prva jeza se bo polegla in takrat se bo spomnil vseh, ki jih ni več. Mi bomo pa vedeli, da so slovensko vojsko delali možje kot Stražišar, in da se ne bomo umirili, dokler bo med nami toliko mož njegovega kova.

DR. MAKS VIRNIK

Takrat, ko je Zdravko Kalan bil poslan v Dachau, je Pokrajinska uprava poslala v Novo mesto za komisarja današnjega slavljenca. Mlad je bil takrat, mlad je danes, in kot tak se je vživel v narodno skupnost protikomunističnih borcev. Z njimi je doživel hude čase na Dolenjskem, z njimi delil usodo v taboriščih in zdaj v Argentini.

Vsem slavljenecem kličemo: Na mnoga leta! Vsem tudi hvala za opravljeno delo. Vse pa tudi prosimo, naj vsakdo v svojem okolju pomagajo utrjevati in širiti našo borčevsko skupnost.

Na kraju streljanja — spomenik

Tako malo pišemo o njih, kakor da večina njih ne bi bili nam enako misleči. Mnogo se je šušljalo, precej govorilo in nekaj zapisalo, da so pri streljanju talcev na Gorenjskem imeli prste vmes partijski aktivisti; ti so — po svojih zvezah z Gestapom (o tem bodo morali pač Gorenjci v emigraciji slej ali prej povedati vse, kar vedo) dosegli, da so Gestapovci pridno streljali kot talce takšne, ki so bili nevarni „tisočletnemu Rajhu“ kot zavedni Slovenci, komunistom pa kot odločni prištaši krščanskega tabora.

Povezanost Gestapovcev s KPS ni bila samo slučajna zadeva nekega Chalubskega, Rosemečka in drugih. Bila je dirigirana povezanost ljudi, ki jih narodnost ni brigala — skratka: napoti so jim bili vsi,

Starešinski tečaj na pohodu

ki so vztrajali na svojem čistem slovenstvu. To vsi vemo, to trdimo. Manjkajo samo zapisani potrebni dokazi. Zato z njimi na plan!

Pred časom sem srečal Franceta Berganta. Pokazal mi je slike, ki so prišle iz domovine. Na eni je spomenik talcem, postreljenim v Kovorju, na drugi grob istih talcev pod košatim drevesom. Govorila sva, ne samo o njegovih bratih, o drugih, o vseh fantih in možeh, ki so padli na Gorenjskem, ker se je Partiji zdelo primerno, da jih pobije Gestapo.

Takole je bilo. 25. aprila 1942 je pridvela v moravško dolino gestapovska kolona, obkolila nenadno, kakor bi jih z neba vrgel, daleč na okoli znano Frfravovo gostilno v Krašnjah. Izvedli so preiskavo in aretirali brata Ivana in Štefana Berganta, Ivana Capudra in jih odvedli proti Moravčam na policijo. Med potjo so izvedli preiskavo še pri Jurkovih, ako bi se slučajno tam skrival partizan Slavko —, ki je bil v zvezi z aretacijo. Kolona Gestapovcev je odšla proti Pečam, aretirala še štiri druge, med njimi Avgusta Dolinarja iz Gore pri Vačah. Vse aretirane so odpeljali v gestapovske zapore v Kamnik; po nekaj dneh mučnega zaslišanja in groznega mučenja — odlikoval se je posebej v tej zadevi gestapovec Najner (izmišljeno ime) — pa v Begunje k ponovnemu zaslišanju. Štefan Bergant se je po dveh mesecih stradanja in mučenja vrnil domov ves shujšan, ker ni bil v zvezi s sestankom partizana Slavka. Bilo je namreč tako, da so Ivana in druge poklicali na veliko noč tistega leta 1942 na sestanek: hočeš nočeš moraš iti. Še isti večer je vse —, ki so bili potem 25. aprila aretirani — prijavil „nek“ partizan „nekemu“ dekletu, ta pa drugi dan svojemu

stricu Ortsgruppenleiterju, ta vso zadevo orožnikom, in ti Gestapu. Tako je jasno, da je za vsem stala partijska mreža s partizanom Slavkom v ozadju. (Tega Slavka so partizani kasneje sami pobili, kakor tudi njegovega brata.)

Vsi aretirani pa so v Begunjah čakali na svojo usodo. 16. julija so Ivana Berganta, Avgusta Dolinarja in druge prepeljali zvezane v Kovor, in jih na mestu, kjer so sedaj postavili spomenik, pobili. Pokopani so bili na njivi.

To je eden izmed primerov, ko se sedanji oblastniki v domovini šopirijo z žrtvami, ki so jih oni sami povzročili. To je podoben primer, kot so dali Italijanom streljati gen. tajnika KPS Tomšiča, ker vladajoči klikki Trockistov ni bil všeč. Takih primerov je še več. Veljali pa bodo, če bodo zapisani.

Franceta Berganta sem ob koncu razgovora vprašal, kaj bi sporočil pokojnemu bratu, ko bi mogel obiskati njegov grob. Tole, mi je dejal:

„Dragi brat Ivan, dragi sorodnik Avgust in vsi ostali sotrpini!

Počivajte v miru v hladni gorenjski zemlji, ki je priča groze tistih dni. Spomenik bo sicer tudi priča poznim rodovom o onih strašnih dneh trpljenja, muk in smrti. Ne bo pa mogel govoriti. Rodovi za nami ne bodo znali razbrati med vrstami.

Pričal pa bo spomenik za vedno o smrtnih sovražnikih našega naroda. Njim bo spomenik tudi v sramoto.“

Moravčan

Starešinski tečaj gorenjskega domobranstva na gradu E:do pri Kranju

NEKAJ MISLI O DOBI NAŠE BORBE

Ko prebiram članke naših borcev v „VESTNIKU“, opažam, da si borci večkrat zastavljajo vprašanje, kako je bilo mogoče, da je prišlo do tega ali onega usodnega dogodka, katerega so sami doživeli ali opazovali. Gotovo je, da je za nas same polno nejasnosti v tej polpretekli dobi. Kako bo torej šele vse nejasno in morda tudi nerazumljivo tisti generaciji, ki sedaj odrašča in vsem poznejšim rodovom.

Do neke mere lahko odpomoremu temu, če vsi, ki smo doživeli revolucijo na slovenskih tleh, sodelujemo pri „VESTNIKU“ opisujoč svoje spomine in doživetja, ali pa izdajamo brošure o posameznih tragičnih in odločilnih dogodkih. Vendar pa so to le posamezni drobci, ki niti od daleč ne morejo nadomestiti tega, kar bi nujno rabili, to je: strogo objektivne zgodovinske knjige, o tej dobi na celotnem slovenskem ozemlju, ki naj bi na nepristranski način in na znanstveni podlagi zajela vse dogajanje, tako, da bi vsakdo, kdor se bo pozneje pečal in zanimal za to dobo, moral upoštevati to delo in seči po njem.

Med drugim bi tudi omenil, da povprečen človek iz Dolenjske ali Notranjske pač približno ve, kaj se je godilo v takozvani Ljubljanski pokrajini, dočim ve zelo malo, kaj je bilo na Gorenjskem ali Primorskem, med tem ko o dogodkih na Štajerskem ali celo Prekmurju ne ve nič.

Prosim Vas, gospod urednik, in vse naše borce, da pridejo na dan s konkretnimi predlogi, kako bi morali začeti, da bi spravili v tek tako zgodovinsko delo, katero bi morda lahko dokončali in objavili za dvajsetletnico množičnega pokolja naših junakov in mučencev.

V nadaljevanju se hočem dotakniti nekaterih problemov iz dobe naše borbe v domovini, jih s svojega stališča osvetliti in pokazati na njih vzroke ter posledice.

Mislim, da se večina naših ljudi ne zaveda, da je komunistična OF dobila v bistvu odločilno bitko za Slovenijo že v jeseni leta 1941 in sicer s tem, da je že tedaj, ko so posamezne protikomunistične skupine v Ljubljani komaj iskale stike med seboj, že postavila na noge močno organizacijo razporedeno po vsej Sloveniji. Dobro se spominjam, da je že septembra 1941. partizanska propaganda pošiljala svojega „Poročevalca“ do zadnje hribovske vasi in to z neverjetno točnostjo. Vzporedno s tem se je tudi naglo izpopolnjevala vsa druga organizacijska mreža, kakor terenci, kurirji, obveščevalna služba, zbiranje orožja itd., kar je pozneje omogočilo nastop oboroženih oddelkov.

S tem je OF pred svojimi nasprotniki dobila usodno prednost, ki jo je nato obdržala do konca: kot prva je stopila pred narod, katerega so tujei zasedli in razkosali, s svojo močno

organizacijo in navideznim geslom oje nekomunistično in kar bi jih utegnilo ovirati pri izvedbi rdeče revolucije, da brezbrizno prenašajo umore, zločine ter izzvane okupatorjeve represalije —, ali pa, da sprejmejo pomoč od okupatorja ter začnejo boj proti komunistom, z vsemi težkimi posledicami, ki lahko iz tega nastanejo.

Izbira ni bila lahka: odločili smo se za boj proti partizanom.

OF je tako dosegla, da je odslej vsaka okupatorjeva represalija proti prebivalstvu, nujno krepila njene vrste, ker pač ljudje dostikrat niso imeli druge izbire, kakor, da se v sili začejejo v partizane. Na drugi strani je OF budno pazila, da se ne bi pojavila kakšna druga organizacija, ki bi ji utegnila spodnesti tla. Ker je bila partizanska organizacija tedaj že do popolnosti razvita, je lahko druga, še nerazvita gibanja, v kali zadušila, kjerkoli so se skušala pojaviti.

Ako si zastavimo vprašanje zakaj se je OF posrečilo tako hitro in uspešno prodreti med množico in odločilno prehiteti nekomunistični tabor, moramo ugotoviti, da obstoja zato ne samo eden, temveč cela vrsta vzrokov.

Kot primer služi nastop našega „štajerskega bataljona“ sredi leta 1942, ko je bil napravljen poizkus, postaviti na noge oddelke, ki bi sledili narodni tradiciji, nastopali proti okupatorju in proti komunistom. Poizkus ni uspel in to kljub skrajni požrtvovalnosti in junaštvu teh fantov. Vzrok je jasen: naši borci niso imeli za seboj dobro osnovane organizacije, kakor so jo imeli partizanski oddelki. Proti njim pa je nastopala vsa moč in teža komunistične sile, od obveščevalcev in terencev do številčno neprimerno močnejših oddelkov partizanov; poleg tega pa še okupator.

Po mojem mnenju, ne bi OF nikdar mogla imeti tolikšen in tako hiter uspeh s svojimi slepilnimi gesli, če bi tedaj naši dve tradicionalni politični stranki imeli trdno oporo med ljudstvom, in če bi bile njune politične ideje ter naziranja živa ter zasidrana v širokih plasteh naroda. Obe stranki nista pokazali od časov dr. Janeza E. Kreka in dr. Ivana Tavčarja dalje, nekaj idejno ali programsko novega, kar bi privlačevalo množice. Če rabimo izraz „nekaj novega“, ni s tem rečeno, da morajo nujno nastopiti „mladi“ v politiki. Dokaz za to sta stari Adenauer v Nemčiji in De Gaulle v Franciji. Treba pa je, da stranka na vsak način nastopa v skladu z duhom in živimi potrebami časa ter da ne vztraja na zastarelem in preživetem programu.

Usodna prednost, ki si jo je pridobila OF, je nujno in logično puustila nekomunistom samo dvoje na izbiro: da mirno gledajo, kako partizani načrtno likvidirajo vse, kar

Menim, da je bil okoli leta 1930 zadnji čas, da bi obe stranki stopoma prenesli težišče svojih idej in delovanja na nekaj drugega, kakor pa boj med klerikalizmom in libera-

lizmom. Ta boj je spadal v okvir dobe ob koncu preteklega in začetku sedanjega stoletja ter bi se moral tedaj tudi zaključiti. Naši politični stranki bi morali po prvi svetovni vojni upoštevati, da se je tedaj začela nova doba s perečimi socialnimi vprašanji, ki prinaša nove razmere ter postopno preureditev družbe.

Namesto tega, pa sta obe stranki — po silj takratnih razmer v državi — v zadnjem desetletju pred vojno povrh vsega še nastopali v nedemokratski in nepriljubljeni obliki kot JNS in JRZ. Kdor je onā leta pred vojno znal objektivno opazovati položaj in razpoloženje ljudi, mi bo pritr dil, da sta se obe stranki odtujili širokim plastem, ali bolje rečeno, množice so v dokajšnji meri postale brezbrizne do strank. S tem pa, so že podani zelo ugodni psihološki pogoji za uspešen nastop tretje politične sile, v tem primeru komunizma s svojimi sopotniki, ki je poleg tega še izkoristil zmedo in neurejene razmere pod okupatorjem.

Seveda je to le eden izmed mnogih vzrokov, da je OF tako hitro prodrla med množice. Drug, nič manj važen vzrok je bil v tem, da je edino komunistična partija imela voditelje in kader ljudi, ki so bili že v naprej pripravljeni in izšolani za tisti usodni čas. Bili so mojstri v ilegalnem ter prevratnem delovanju, katerim v tem pogledu nekomunisti niso segali niti do kolen, kajše, da bi jih dosegli ali presegle. Partija je šla na to delo že po nekaj tednih okupacije in to energično in načrtno, ker je baš tedaj prišel trenutek za katerega jih je internacionala že dolgo pripravljala. Pri nekomunistih pa je padee Jugoslavije povzročil neko

odrvlenost in mrtvilo, tako, da so ostali v onem usodnem začetku, ko se je OF organizirala, izpopolnjevala ter propagandno in organizacijsko prodirala med ljudi, brez pravega načrta, in brez akcije, da še več, niti prave skupnosti še ni bilo med njimi.

Nadalje je bil zelo važen vzrok pojavljanja močnih odpadniških skupin — Stanovnik-Brecljeva skupina pri katoličanih, Lubejeva skupina v sokolskem taboru —, ki so se cepile od svojih strank, katerim so po tradiciji pripadale in se priključevale partijcem v skupni fronti. Najbrž so te skupine v odločilni meri pripomogle k tolikemu uspehu OF.

Končno je močno vplival tudi položaj, ki ga je ustvarila okupacija sama, to je splošna duhovna zmeda, brezglavost in neorientiranost, ki nastanejo v takih okoliščinah.

Nekateri naši ljudje še danes mislijo, da je sledilo ofarskim geslom le nekaj izpriencev. Na žalost temu ni bilo tako, in je partizanska propaganda pustila globlje brazde med našim narodom. Znano dejstvo je, da so bili vsi večji kraji v pretežni večini vsaj s svojimi simpatijami, če že ne drugače, na strani partizanov. Prav tako večji del izobraženstva in meščanstva. V splošnem so se partizani najtežje uveljavili v podeželju in hribovskih vaseh, v katerih so ponekod šele okupatorjeve represalije utrle pot za OF in poglale nekatere ljudi v partizanske vrste.

Partizanska miselnost je našla pot tako v liberalne kakor tudi katoliške vrste. Namesto tradicionalnega razlikovanja med klerikalci in liberalci, je nasopila nova delitev v

bele in rdeče, kar zadosti priča, kako globoke posledice je imela OF.

Partiji se je posrečilo spremeniti značaj velikega dela našega povprečnega meščanstva, tako da se je človeku dostikrat zdelo, kakor da bi naletel na popolnoma drugačne ljudi, kakor so bili še pred meseci. Kot tipičen primer te duševne metamorfoze se spominjam, da smo v začetku leta 1942 v neki družbi razpravljali o primeru, ko so partizani pobili ne samo starše temveč tudi njihove majhne otroke. Oglasila se je mlada žena, ki je imela srednješolsko izobrazbo, neoporečno versko vzgojo in je bila tedaj tudi sama že mati. Zagovarjala je ostudni zločin, uporabljajoč z vsem prepričanjem bedasto partizansko propagandno frazo, češ, da so morilci to storili iz usmiljenja do otrok, da ne bi ostali brez staršev! Ista žena bi se brez dvoma še par mesecev prej zgrozila ob sami misli, da bi kdo sploh mogel položiti roko na nedoraslega otroka.

Zelo pogosti so taki in podobni pojavi množične psihoze, ko so ljudje pod vplivom partizanske propagande in organizacije, ravnali diametralno nasprotno, kakor bi delovali sicer kot posamezniki v skladu s svojim značajem in s svojo vzgojo. Partiji se je na ta način posrečilo vriniti med naše ljudi nekaj odurne in gnusne miselnosti, ki je bila do tedaj slovenskemu človeku popolnoma tuja in neznana.

Do kolike mere je šele segla brezvestnost, v mišljenju pravega partija, se najbolje vidi iz sledečega primera: leta 1947 se je pred takozvanim ljudskim sodiščem v Ljubljani eden izmed obtožencev zagovarjal, češ da je med vojno deloval proti

partizanom zato, ker so oni v njegovem okraju zagrešili mnogo umorov in pokoljev. Na razpravi navzoči član partije Karel Grabeljšek, ki je bil pri uredništvu enega izmed glavnih ljubljanskih časopisov, je obtoženca prekinil in zaklical: „To niso bili umori, temveč samo likvidacije!“ Ta vzklk je živo izpričevalo o duhovni izmaličenosti in nizkosti tistega dela človeštva, ki se imenuje progresivno, ki pa se je po svoji mentaliteti vrnilo v kameno dobo, z dodatkom velike mere cinizma in ostudnosti, ki jo prvotni človek ni imel.

Partijski zločinci so s svojimi sopotniki, ki so jim slepo sledili, vrgli naš narod v trpljenje, kri in solze, iz katerih pa se je rodil duh odpora. Pojavila se je krepka volja, odločnost ter aktivnost, ki je prj nekomunistih v začetku tako usodno manjkala. Pod trdimi udarci so nastale zdrave borbene sile, duševne moči, ki jih prej ni bilo. Pojavil se je slovenski protikomunistični borec, ki je tuji partiski miselnosti in fanatizmu postavil nasproti jekleno voljo, da se ne vkloni pritisku in nasilju. S tem se je za komuniste nevarno zmanjšala absolutna prednost, ki so jo do tedaj imeli v borbi za obvladanje naroda.

Iz tega borbenelega elementa bi se zamogel po končani vojni razviti preporod novih slovenskih generacij, ki bi lahko v pridobljeni svobodi nadaljevale politično, socialno in gospodarsko tam, kjer sta tradicionalni stranki obtičali na mrtvi točki v zadnjem desetletju pred vojno.

Usoda je hotela drugače. Borbena generacija slovenskega naroda je poginila pod noži in brzostrelkami Titovih krvnikov.

† VINKO FERKULJ

Dne 17. junija 1962 je umrl Vinko Ferkulj. Rojen je bil 23. novembra 1927 v Selih pri Hinjah na Dolenjskem. Zadnja leta je živel z družino, ženo Leopoldo in štirimi otroki v Clevelandu, Ohio USA. Priselil se je semkaj iz zelene Minnesote, kjer bivajo njegovi in ženini sorodniki. Vinko je bil dobrega, veselega značaja. Prav dobro sem ga poznal, ker sva v letih 1944-45, kot soborca domobranca delovala v narodnih protikomunističnih vrstah. Čeprav še mlad 17 letni fant je služil pri domobranskih edinicah: na Rakeku kot stražar edinice na oklopnem vlakcu, ki je hodila na pohode da Rauber komande, Postojne, št. Petra na Krasu ter tja do Trsta. Pozneje je bil v Borovnici, Brezovici pri Ljubljani, pri domobranski enoti, ki je stražila Štampetov most in varovala kraje na Notranjskem. Zeleč še bolj braniti svoje domače kraje je bil pozneje premeščen v Kočevje. V najhujših borbah, ki so divjale v teh krajih, je postal neustrašen domobranec.

Bil je iz dobre krščanske družine in versko vzgojen ter ni hotel popuščati in delati kompromisov z rdečimi napadalci.

Po težkih borbah je v mesecu maju 1945 prišel z ostalimi 10 tisoči domobranci na Vetrinjsko polje, s prepričanjem, da bo še lahko nadaljeval borbo proti narodnemu zlu. Prevaran in prodan od izdajalskih Angležev je bil tudi Vinko vrhnen v Titovino, videl in okusil sam grozodejstva slovenskih komunistov. Prevara je bila kruta in neodpustljiva, tako mi je pravil sam, ko sva se po 16 letih srečala v Clevelandu.

Kot mladoleten je bil pomiloščen in je preživel šentvidske zapore do amnestije. Njegovi starši, bratje in sestra, so bili na Koroškem in v skrbeh za njega, ker niso vedeli, kje je in kako živi. V tistem času se je v Sloveniji preživljal kot tesar ter gledal očetovo rodno domačijo, zaplenjeno od komunistov in bil stalno pod kontrolo domačih komunistov. Odslužil je tudi Titov vojaški rok, nakar se mu je posrečilo v letu 1949, da je prišel

---

Sedanja mladina v domovini raste pod docela drugačnimi okolnostmi ter je seveda drugačna po svojem mišljenju in hotenju. Bodočnost bo odgovorila na vprašanje, ali je v novi slovenski mladini toliko zdravega, da bo našla pot in način, da bo mogla premagati kaj miselnosti, ki ji jo vceplja načrtno in nezadržno komunistični režim. Dal Bog, da bi ta mladina končno našla svojo dušo in pot k temu, za kar je generacija iz leta 1945 v desetstisočih položila svoja življenja! V. S., Brazil

k svojim domačim v Avstrijo v taborišče Spittal na Dravi. V letu 1950 se je cela Ferkuljeva družina preselila v Ameriko in se naselila v Biwabik, Minnesota.

Kot vojak Združenih ameriških držav se je boril v vojni na Koreji. Torej kot slovenski vojak domobranec je dal še zadnje sile iz svoje borbenosti za uničenje komunizma.

Po odslužitvi vojaškega roka si je izbral družico iz znane in ugledne Bajdove družine. Mislil je, da bo po vsem tem trpljenju, ki ga je preстал, mirno živel s svojo družino. Pojavila se je bolezen, zaradi telesne in živčne napetosti v preteklem življenju ter je po daljšem bolehanju izdihnil svojo blago dušo.

Pokojni Vinko je bil zelo delaven član slovenskih protikomunističnih borcev ter član pevskega zbora Korotan v Clevelandu. Rad bi delal pri vseh društvih, ki so naklonjena narodu in Cerkvi, ako ga ne bi zadrževala bolezen.

Za zadnje slovo so mu slovenski protikomunistični borci položili venec s slovensko trobojnico, moški zbor Korotana, pa mu je zapeel „Vigred se povrne.“

Zadnje molitve je opravil salezijanec č. g. Peterlin, ki se je ravno muđil na obisku v Ameriki. Takoj nato je bil odpeljan iz Želetovega pogrebne- nega zavoda v Biwabik, Minnesota. Tam so tudi ameriški vojni veterani, katerih član je bil, po vseh svojih vojaških predpisih izkazali čast in slavo soborcu. Pogrebcu so bili slovenski fantje in možje, domobranci, sedaj ži- veči v Minnesoti, ki so ga položili v družinsko grobnico.

Za njim žaluje žena, otroci, mati, bratje in sestra ter ostali sorodniki tu in v domačem kraju. Zlasti pa mi slovenski protikomunistični borci, s ka- terimi se je boril ramo ob rami za pravo slovensko demokratsko idejo.

Vinko! Lahka naj Ti bo tuja zemlja, daleč od svoje domače rodne do- movine, ki si jo tako ljubil!

Tvoj soborec domobranec

Milan Zajec

REPIČEVA MATI

Ko se spominjamo padlih borcev in obujamo spomine na to, ali smo bitko, bi ne bilo prav, ako bi prezrli naše vrle slovenske matere, ki so vdano in vztrajno prenašale vse gorje komunistične revolucije in oku- patorjevega nasilstva. Boj naših mater je bil povsem drugačen, pa nič manj učinkovit. Ta boj se je izražal zlasti v molitvi, žrtvah in neprestanem zatajevanju. Še pri hrani si je marsikatera mati utrgovala. ....

Kdo naj bi preštel njih prečute noči, v skrbi, trepetu za svoje drage? Tiho in vdano so trpele in z zaupanjem v Boga prenašale junaško vso težo strahotnih dni razdejanja in pustošenja.

Take so bile matere naših borcev. Nikdar ne bomo mogli izmeriti njihovega notranjega, duševnega trpljenja in precniti njih brezmejne napore, ljubezni in žrtve, ki so jih doprinesle do naroda. Naša sveta dolžnost je, da se poklonimo takšnim materam. Ne smemo se ustaviti pri Bajžljevi in Žirovnikovi materi. Takih zavednih mater je še mnogo več.

Danes se spomnimo Repičeve mame, matere našega zvestega naročnika in bivšega primorskega domobranca Andreja Repiča, ki živi v Hurlinghamu.

Ga. Angela Repič, roj. Pregelj je dne 18. junija ob 1 uri zjutraj zašla po dolgi zahrbtni bolezni za vedno svoje oči. Krvni rak ji je šest mesecev prizadejal nepopisne bolečine. Končno je podlegla v starosti 60 let. Slovenska protikomunistična emigracija je tako izgubila eno izmed tistih zavednih primorskih mater, ki so z izredno naravno bistrostjo spoznale komunizem pod lažno nacionalno krinko in odvrnile svoje sinove od te nevarnosti še pravočasno.

Repičeva mati je bila rojena v šturjah pri Ajdovščini. V času okupacije in kom. revolucije se je izkazala posebno odločno proti partizanskim tolpom, ki so se na vse načine prizadevale, da bi spravile čim več primorskih rojakov v svoje vrste in med njimi tudi njenega sina Andreja, ki je ravnokar odslužil rok v italijanski vojski. Bil je takrat Andrej še zelo mlad in mu je bilo, kot mnogim drugim, težko ugotoviti, kaj se skriva za nedolžno krinko Osvobodilne fronte. Toda materin nasvet, vpliv je bil blagodejen, odločilen ter razpršil vsak dvom. Andrej se je odločil za domobranstvo, v katerega vrstah je bil do konca vojne. S tem korakom pa si je nakopal sovraštvo komunistov. Najstarejša sestra Angela, ki je šivala domobranecem čepice in uniforme, je tudi morala bežati pred partizani. Andrej je služil na postojankah v Trstu. Postojni, zadnje dni pa na Šturski gori, kjer bi ga pa skoraj stalo življenje. Neko noč so namreč partizani presenetljivo hitro obkolili vso štursko goro in zajeli vso posadko. Po naključju Andrej prav tisto noč ni šel na goro, ker je moral drugam. To ga je rešilo. Partizani so vse preživele borce, likvidirali na različne načine. Andrej je izgubil tri najboljše prijatelje: Likar Karlo je bil ranjen in pozneje v Gorici v bolnici ubit, Breclj Pavel in Breclj Venceslav pa sta oba padla v boju s partizani v tisti usodni noči.

Za zaključek pa lahko stavimo Repičevo mamo za vzgled marsikateri tukajšnji mami, ki kljub vsej svobodi in udobnosti, ni znala vcepiti otrokom narodne zavesti. Repičevi materi ni strel narodne zavesti ne fašizem niti komunizem. Z vztrajno voljo je v najtežjih trenutkih znala posredovati otrokom ljubezen do domovine.

Naj ji bo Bog obilen plačnik za vse trpljenje in vse žrtve, ki mu jih je darovala vdano in potrpežljivo. Sinu Andreju in hčerkam pa želimo, da vztrajno hodijo po isti začrtani poti, kot je hodila njih verna in zavedna slovenska mati.

ROŽNODOLSKI

BORCI PIŠEJO

San Justo, 19. avgusta 1962.

Gospod urednik!

V avgustovi številki „Vestnika“ sva čitala pismo, ki ga je pisal g. Franjo Maršič g. Maksu Lohu. Smatrava za potrebno, da resnici na ljubo in zaradi zgodovine poveva, kako je bilo v taborišču Serviglianu ob obisku generala Rupnika.

Po nekaj tednih našega bivanja v Serviglianu smo zvedeli, da namerava naše taborišče obiskati general Rupnik. V tistem času je imela taboriščna policija, pri kateri sva bila podpisana v službi, nalog, da se vsakega, ki bi želel vstopiti v taborišče, vpiše v seznam in se to javi taboriščni pisarni, kar je bil nalog angleškega poveljstva. Glede generala Rupnika pa nam je bilo iz taboriščne pisarne sporočeno, da naj generala ne vpišemo v seznam, pač pa da naj ga lepo pozdravimo, sprejmemo in mu pustimo, da nemoteno obiše taborišče. Omeniti morava, da je tedaj vodil taboriščno pisarno dr. Julij Savelli; poveljnik policije pa je bil Jože Doganoc, ki nam je sporočil gornja navodila za sprejem generala Rupnika.

V tistem času, v katerem se je pričakovalo, da pride v taborišče general Rupnik, sva bila podpisana na straži. General Rupnik je prišel okoli devete ure dopoldne. Ko se je približal glavnemu vhodu, sva ga pozdravila, na kar je nama segel v roko in vprašal, ako sme vstopiti. Povedala sva mu, da lahko svobodno vstopi. General Rupnik je nato vstopil v taborišče ter se je v njem zadržal nekako do prvih popoldanskih ur, nato pa je zapustil taborišče.

Nekaj tednov po tem prvem obisku smo zvedeli, da namerava general Rupnik ponovno obiskati taborišče. Tudi za ta drugi obisk smo dobili enako naročilo iz taboriščne pisarne kot za prvi obisk, da naj namreč generala Rupnika pozdravimo in mu pustimo, da svobodno vstopi v taborišče. Tudi to naročilo smo dobili po poveljniku taboriščne policije Jožetu Doganocu. Toda ob tej priložnosti general Rupnik ni prišel do glavnega vhoda taborišča.

Podpisanemu Jožetu Grabnarju pa je glede tega obiska znano naslednje: Bil sem na poti k maši v Servigliano. Na tej poti sem pred seboj opazil nekaj oseb, med katerimi je bil tudi general Rupnik. Mislil sem, da bodo zavili v taborišče, toda obrnili so se proti mestu in odšli v cerkev, kamor sem šel tudi jaz. Po maši sem hotel pred cerkvijo pozdraviti generala Rupnika, toda vsa skupina je takoj zavila v smeri doline, po kateri teče reka Tena. Jaz sem se nato vrnil v taborišče in sporočil, da se je general Rupnik pripeljal, da sem ga videl v cerkvi v Serviglianu, da pa je odšel v družbi nekaterih oseb iz taborišča proti dolini. Da bi se general Rupnik dotičnega dne nahajal v taborišču, mi ni znano.

Podpisani Slavko Urbančič pa se dobro spominjam, da so tistega dne, ko je bil napovedan drugi obisk generala Rupnika, odšli nasproti generalu Rupniku g. Stanko Palčič, g. Šproc, g. Franjo Maršič in pokojni svetnik Škulj. Videl sem iz stražnega mesta pri glavnem vhodu, kjer sem tedaj vršil službo, prihajajočega generala Rupnika in nasproti mu prihajajoče omenjene gospode. Po medsebojnem pozdravu pa niso zavili proti taborišču, ampak proti trgu. Tudi meni ni znano, da bi dotičnega dne general Rupnik obiskal naše taborišče.

Oba podpisana izjavljava, da pri vhodu v taborišče straža generalu Rupniku ni zabranila vstopa in je ta izjava g. Franja Maršiča popolnoma neresnična, o čemer morejo pričati tudi ostali člani taboriščne policije.

Podpisana tudi to izjavljava, da nama ni popolnoma nič znanega o tem, da bi v taborišču bila izdana parola, da naj bi se domobranci ob obisku generala Rupnika držali v barakah, da naj bi se ne kazali zunaj in da naj bi generala Rupnika ne pozdravljali. Tudi ta trditev g. Franja Maršiča je popolnoma neresnična.

Glede trditve, da bi iz Servigliana dnevno odhajali za Argentino tisti, ki so bili kakorkoli osumljeni in označeni kot izraziti protikomunisti in zločinci in da bi se lahko zgodilo isto z generalom Rupnikom, če bi bil sprejet v taborišče Servigliano, lahko izjaviva, da se tedaj o emigraciji v Argentino še sploh ni govorilo in da so prvi, ki so odšli v Argentino, odšli tja šele proti koncu leta 1947, torej pol-druge leto pozneje.

Gornjo izjavo sva podpisana pripravljena potrditi s prisego.
Jože Grabnar l. r. *Slavko Urbančič l. r.*

Buenos Aires, 28. julija 1962.

Spoštovani gospod urednik!

V julijski številki „Vestnika“ sem prečital v rubriki Borec pišejo pripombe gospoda N.N. — Evropa, k mojemu predavanju „Protikomunistična borba in naš doprinos“, objavljenem v dvojni številki „Vestnika“ (1/2 — 1962). Izvolite, prosim Vas, na te opombe objaviti moj sledeči odgovor:

1. Gospod N.N. piše, kako ga je nemalo „dirnila trditev, da protikomunistični tabor nima nikakega idejnega orožja“, pa dodaja, kako „vsak katoličan — pa tudi vsak malo razgledan nekatoličan — pozna socialni nauk Cerkve v slavnih papeževih enciklikah“.

Na to pripombo odgovarjam, da v mojem predavanju ni nikjer misli, da „protikomunistični tabor nima nikakega idejnega orožja“ ter je potem takem to misel tega gospoda, a ne moja. Kaj mislim jaz o tem vprašanju, pa je jasno povedano na str. 19, kjer je zapisano: „Tudi protikomunistična literatura je zelo obširna, prav tako kot marksistična,“ toda nje nepopolnost je v tem, da v kritiki marksizma, v glavnem s filozofskega stališča, ne podaja naši šolski mladini med trinajstim in petnajstim leti, odgovorov na konkretna vprašanja, s pomočjo katerih jo komunistični agenti lovijo za

svoje aktiviste, in ker zavzema važno mesto za vsakega človeka, za mladino pa še posebej izredno zanimivo vprašanje bodoče ureditve človeške družbe ter stopnje oz. poti, po kateri bo morala iti naša današnja družba, da bo dosegla to svojo predvideno obliko. Mislim, da se bo tudi gospod N. N. strinjal z menoj v mnenju, da niti socialni nauk Cerkve ne daje mladini odgovora na to vprašanje; to pa iz enostavnega razloga, ker slavni avtorji njenih socialnih enciklik tega niso dali sebi za nalogo.

2. Gospod N. N. je smatral za potrebno, da napiše še to: „...toda, če je g. inženir malo odkrit, bo vedel, da na svetu obstoji neka mednarodna oz. nadnarodna ustanova, ki se imenuje katoliška Cerkev, ki na versko-moralnem ter socialno-ekonomskem polju stalno budno spremlja in natančno preučuje komunistično doktrino in zasleduje njegovo delovanje po vsem svetu.“

Na to pripombo gospoda N. N. odgovarjam:

Ne samo da vem, da obstoji katoliška Cerkev in njeno, vsekakor na svetu najpomembnejše protikomunistično delo, temveč celo sam pri tem delu pomagam v mejah svojih skromnih možnosti, kot reden član Centra za preučevanje marksizma na Argentinski kat. univerzi v Bs. Airesu (miembro de número del Centro de Estudios sobre el marxismo de la Universidad Católica Argentina en Buenos Aires). V svojem predavanju namenoma nisem omenil katoliške Cerkve in njenega dela. To pa iz dveh razlogov: prvič, navajanje idejnega protikomunističnega dela katoliške Cerkve na predavanju o pomanjkljivosti tega dela v svetu bi mnogi mogli razumeti kot predavanje bolj naperjeni proti Cerkvi kot pa proti komunizmu, česar sem se vsekakor moral izogniti; drugič pa, ker smatram, da je vsako širjenje mnenja, da je v borbi proti komunizmu dovolj idejno delo katoliške Cerkve, bolj v korist komunistom kot protikomunistom: tako prepričanje oz. mišljenje samo še bolj uspava prokomuniste, namesto da bi jih bodrilo in vzpodbujalo, da bi tudi sami še povečali svoj prispevek v tej borbi. Komunisti pa ravno hočejo, da njihovi nasprotniki lepo spijo.

3. Center za preučevanje marksizma v Buenos Airesu, ki sem ga preje omenil, ni edini na svetu, prav tako kot ni edini niti angleški International Christian Democratic Study and Documentation Center, ki ga omenja gospod N. N. Samo v Združenih državah Amerike je štirinajst takih centrov po raznih tamošnjih univerzah. Toda vključ vsem tem in poleg teh še mnogih drugih podobnih ustanov protikomunisti še danes ne razpolagajo z ustanovo, ki bi se bavila poleg visokega teoretiziranja tudi še s konkretno kritiko dejstev, katerih se komunisti poslužujejo. Ta dejstva pa pripravljajo ne samo idejno, temveč tudi materialno Marks-Engels-Leninov institut v Moskvi in Akademija znanosti ZSSR, tudi v Moskvi. Ako gospod N. N. ve za podobno ustanovo na protikomunistični strani, bi mu bil zelo hvaležen, če bi mi to povedal in navedel njena dela in publikacije, kar je tudi v interesu naše skupne borbe proti komunističnemu zlu v naši domovini in na svetu sploh.

Spoštovani gospod urednik, pristržno in toplo Vas pozdravlja in se Vam zahvaluje Vaš Inž. Milosav Vasiljević

DRUŠTVENE NOVICE

OPAZOVANJA OB OBČNEM ZBORU ZDSPB

Občni zbor Zveze slov. protikomunističnih borcev je bil letos v Torontu, in sicer 1. septembra v cerkveni dvorani na Manning Ave. Na njem so bile zastopane skoraj vse edinice Zveze iz Severne in Južne Amerike. Videli smo borce iz Clevelanda, Ohio, Rochesterja, N. Y., Toronta, Ont., Guelpha, Hamiltona in St. Catharine, Ont. Najlepša je bila seveda udeležba iz Toronta.

Občni zbor je trajal kake štiri ure. Glavni odborniki so podali svoja poročila, o katerih so navzoči konstruktivno in mirno razpravljali. Nepristranski opazovalec bi mogel zapisati dobro in optimistično besedo. Najbolj razveseljiva novica med poročili je bila, da je razmerje med posameznimi edinicami in glavnim odborom v načelu urejeno. Nezdrava trenja — mnoga so ustvarile razdalje, ki ne dopuščajo osebnih stikov — bodo tako v bodoče odpadla. Pri vodenju organizacije, ki se razteza čez več kontinentov je res potrebno veliko obzirnosti in prav nič sumničenj.

Moč ZDSPB, trdno povezanost članstva in edinic, pa ne bo nikdar mogoče ustvariti samo z organizacijskimi metodami. Najmočnejša vez je jasnost mišljenja in pravega prepričanja, ki mora vladati med člani. Letošnji občni zbor je tudi v tej smeri napravil korak naprej. Pojasnil je, kdo so bili slov. protikomunistični borci? Narod, vzgojen v narodnem in krščanskem duhu se je dvignil, da se otrese zločinskega terorja komunistov.

Odpor proti komunizmu se je na Slovenskem pričel že zdavnaj prej, kot je padel prvi strel. Oborožen odpor je bil tudi samo en del boja proti komunizmu. Odigral se je ta boj na političnem, kulturnem in verskem področju. Zato si protikomunističnega odpora ne more lastiti nobena medvojna klika ali osebnost. Pravični zgodovinar bo moral pri opisovanju te dobe prikazati vzporedno vse sile in vse vrste narodove aktivnosti, ki so se uprle komunizmu. „Vestnik“, ki ta material objavlja, se torej ne more omejevati samo na vojaško stran borbe. Slika bi ne bila popolna. Vanj spadajo vsi pozitivni doprinosi vojakov, politikov, kulturnikov...

Iz povedanega se da potegniti preprosto jasen nauk za sedanjost. Borbi proti komunizmu, ali bolje rečeno borbi za zmago resnice o naši preteklosti in borbi za zmago krščanske miselnosti nad komunizmom, Zveza DSPB ne bo dosti koristila, če bo iztrgana „iz okvira družbe, časa in razmer“. Zveza je samo ena — recimo v jeziku biv. domobrancev — postojanka, gotovo najbolj v ospredju, a ne edina. V tesni življenski povezavi z drugimi postojankami (prosvetno-kulturne, verske,

karitativne, politične...) bo močna in bo veliko dosegla. Delitev področij, odgovornosti in zanimanj je potrebna, a brez povezave je delitev pogubna. Danes so časi združevanja, časi širokih cest, na katerih istočasno vozi vstric več vozov v isto smer.

Letošnji občni zbor je nakazal upanje, da bo ZDSPB v bodoče hodila v tej smeri. Slovenska demokratska javnost v zamejstvu bo ta prizadevanja pozdravila in jih podprla na celi črti.

RŽ — Kanada

VI. TABOR DSPB 2. SEPT. 1962 V BUENOS AIRESU

Vsakoletni tabor borcev živečih v Argentini, se je začel s sv. mašo za vse pokojne soborce. Letos jo je daroval društveni kurat č. g. Jože Guštin. Po maši je bilo spominsko zborovanje. Letos je namesto odsotnega dr. Stanka Kocipra govoril društveni tajnik Tone šušteršič. Po recitaciji Dušana Dimnika iz Kalinove črne maše za pobite Slovence, je zadonela pesem, in takoj za tem je starešina Ivan Korošec pričel letni tabor. Med borci je bil navzoč tudi tajnik NO g. Miloš Stare, katerega je starešina Korošec še posebej toplo pozdravil v naši sredi.

Po podanih poročilih se je razvila debata v kateri je najprej Maks Loh v daljšem nagovoru prikazal gledanje Stražarjev na sedanje pisanje Vestnika, zlasti na serijo člankov dr. Bajleca. Na primeru vaškega stražarja in kasneje domobranca Silva Lipovška, ki se je čudežno rešil na Suhorju in tudi kasneje ob Turjaku in za časa domobranstva prestajal težke ure, je poudaril Loh odgovornost izdajateljev Vestnika, katerim bo težko dopovedati takim borcem kot Lipovšek potrebo pisanja v duhu dr. Bajlečevih izvajanj. Zato bi se po Lohovem

morala organizacija brigati, kaj bo prišlo v Vestnik, in poskrbeti, da se ne pišejo stvari, ki se kasneje ne dajo popraviti. Lohu je najprej odgovoril upravnik Janez Kralj, ki je razložil organizacijo lastništva Vestnika, in poudaril, da je v Vestniku dovolj prostora za vse zgodovinsko gradivo. Le pisati je treba, pa bo objavljeno.

Loh je potem omenil netočnost pisanja v Vestniku, kar se vidi iz dopisa glavarja Maršiča. Urednik Rant mu je pojasnil, da bo v prihodnji številki izjava dveh borcev, ki izpodbijata vse navedbe g. Maršiča. V tej višini debate je povzel besedo g. Stare, čigar izvajanja objavljamo na drugem mestu. Oglasil se je tudi France Krištof in povedal, da se mu zdi potrebno pisanje v Vestniku, ker je tako bomo prišli do resnice. To pa iščemo. Žal, je poudaril Krištof, smo še premalo zreli in dorastli za stvarno debato, vendar se prav ob teh izmenjavah misli moremo učiti. Za zaključek debate je starešina Korošec prebral Izjavo ZDSPB in DSPB, kakor je bila objavljena v septemberski številki. Kurat Guštin je zatem dejal, da bomo v člankih, pisanih v

ljubezni in modrosti, mogli iskati resnico.

Pri predlogih je Radivoj Rigler namesto odsotnega Emila Cofa prebral dopis slednjega, naj bi se za drugo leto — ob 20 letnici Grčaric in Turjaka — organizirala posebna proslava in čim več pisalo o onih dogodkih. Predlagano je bilo tudi, naj bi se od cerkvenih oblasti doseglo dovoljenje za vzdavo spominske plošče v novi kapeli v osrednji Slovenski hiši na Ramón Falcón 4158. Naskladno je Maks Loh predlagal, naj bi se pod ploščo vzdale tudi kosti „neznanega vojaka — domobranca“. Sprejet je bil tudi predlog o ustanovitvi šahovske, glasbene in mladinske sekcije.

Pri volitvah je bila izvoljena predložena lista dosedanega odbora: staršina Ivan Korošec, tajnik Tičar Beno, pom. tajnik Logar Nija, tisk. ref. Pavle Rant, zgod. ref. Tone Šušteršič, gosp. načelnik Jože Jenko, soc. ref. Joža Markež, gospodar Janez Brula, strokovni načelnik Prelog Miloš, pomočnika Rigler Radivoj in B'enc Stane, članski načelnik Pregelj Bogo, pomočnika Dimnik Dušan in Vencelj Dolenc, nadzorni odbor: predsednik Janez Kralj, člana Maks Loh in Rajko Urbančič, načelniki sekcij: šahovska Prelog Franc, prireditvena ing. Tone Matičič, glasbena Silvo Lipušček, mladinska Rome Jože. Zastavonoša: Vencelj Dolenc.

Objavljamo v celoti govor tajnika Društva slov. protikom. borcev g. Toneja Šušteršiča, ki ga je imel dne, 2. sept. 1962 na 6. letnem Taboru DSPB na Slovenski Pristavi v Moronu.

Dragi soborci!

Skoraj na vseh spominskih proslavah so govorniki živo prikazali borbo in trpljenje naših nesmrtnih junakov in krvoločnost njihovih partizanskih komunističnih rabljev. Dejanja so pokazala, da pri marsikomu izmed nas ali ostalih, ki niso tukaj prisotni, spominska proslava vzbudi lahko samo trenutno čustveno razpoloženje, toda čim mine tisto razpoloženje, žalovanje zanašimi najdražjimi preneha, obsodba zločina tone v pozabo in sklep, da vsaj nekaj storimo za nadaljevanje protikomunistične borbe, obledi in izgine. Zato naj bi se dotaknil samo par problemov, ki tako živo zadevajo naš vse in vso protikomunistično emigracijo. Pravim protikomunistično emigracijo, kajti borba proti komunizmu ne zadeva samo skupine ali ene organizacije, ta borba zadeva prav vse, ki so zapustili domovino pred rdečim terorjem.

Spominska proslava ne more biti uspešna, če se omeji le na zunanji videz. Spominska proslava se ne sme ustaviti pri pretakanju solz, vzdihovanju, deklamacijah in lepih besedah. Spominska proslava mora zapustiti mnogo globlji vtis, mora vtisniti voljo do dela — prepričanje —, da po tolikih letih je treba le nekaj storiti, da se ohrani spomin na naše nadražje in razkrije svetu komunistične zločine. Toda za uspešno borbo je potrebno

pomesti najprej z lastnimi napakami, z napačno miselnostjo, ki zavira, hromi in slabi naše sile.

Brezmejna naivnost in neverjetna lahkovernost je skoraj že naša stara napaka. Težko je najti narod, ki bi bil tako teptan in razkosan, kot je bil naš narod, od zunanjih in notranjih sovražnikov. Grčarice, Turjak, Vetrinje, bi morali b'iti za nas vse visoka šola, pa protikomunistične emigracije še ni izučilo. Čeprav se je toliko govorilo, pisalo o komunistični taktiki, in smo doživeli tragedijo za tragedijo, zgleda, da nekateri protikomunisti še pre malo poznajo komunizem. Ni tako dolgo, da se ne bi spomnili, kako so nekateri kar v eni sapi hiteli v Devoto gledat film, ki čeprav je bil bolj nedolžen, je bil vendar pod komunističnim vplivom in so ga vrteli v propagandne svrhe. Brez vsakega kriterija so tako naši novonaseljenci, tudi taki, ki se sicer redno udeležujejo spominskih proslav, podzavestno podprli rdečo propagando.

Večkrat gostujejo v tej deželj nogometna društva iz Titove Jugoslavije, kot „Rdeča zvezda“, „Partizan“, itd. Tudi nekatere takozvane protikomuniste je bilo videti tedaj na športnih igriščih, ki so pomagali navijati za „Crveno zvezdo“ ali „Partizana“. Seveda so to dejanje opravčili z izgovorom, da tu ne gre za komunizem ali protikomunizem, marveč izključno za šport.

Zadnje čase pa je na jugoslovanskem poslaništvu nastala prava gneča. Protikomunistični emigranti, ki so pred toliko leti zapustili domovino in se zaklinjali proti komunizmu, se sedaj udiňjajo in klečeplazijo pred Titovimi oblastniki. Gotovo ne moremo obsoditi vseh, toda dejstvo je, da nekateri brez potrebe hodijo v zaslužjeno domovino po poslovnih opravkih ali na obiske, čeprav imajo vse svoje domače tukaj. Seveda ti obiskovalci ne povedo, da morajo tam skesano priznati svoje „grehe“. Ko se pa zopet vrnejo, pa junaško zopet udr'hajo po komunističnem sistemu. Kaj naj rečemo na vse to? Da je treba napovedati boj tudi proti neznačajnim in lahkovernim protikomunistom, ki s svojim obnašanjem pomagajo propagirati, čeprav podzavestno, za komunistični sistem. Kobal Miloš, znani komunistični specialist v miniranju naših organizacij je imel ravno zaradi lahkovernosti naših ljudi, izredno lahko delo vriniti se v vse naše organizacije in če bi bil tuka, ne bi imel težkega posla, saj bi že v kolektivih, kavarnah in na ulicah lahko spoznal nekatere protikomuniste, ki kričijo (ker zmerne sploh ne znajo govoriti), izgovarjajo na ves glas nepremišljena imena oseb, organizacij, in ne znajo ohraniti ničesar zase.

Ko sem bil od Pokrajinske uprave — propagandni odsek — določen za predavatelja po tovarnah v Ljubljani in okolici, in sem imel nekaj prilike spoznavati položaj delavstva, sem prišel do zaključka, da je pravzaprav težko govoriti proti komunizmu, če ni socialne pravičnosti. In te, moram kar odkrito priznati — v prejšnji Jugoslaviji tudi ni bilo. Gledalo se je na kmeta, na inteligenčne sloje, delovne mase se je pa prezrlo. Izrabljanje, brezposelnost, dvojno zaslužkarstvo, koritarstvo, egoizem, je gnalo delavstvo v komunistično smer. Zlasti mladi delavci — vajenci so bili izkoriščani do skrajnosti. Kdor trdi, da v prejšnji Jugoslaviji ni bilo revščine, se moti, kajti

ta ni videl ničesar okoli sebe. Iste se dogaja tudi tukaj. Večina podjetnikov v svojem pohlepu po čim večjih dobičkih, odbija upravičene zahteve delovnih mas in jih direktno peha v komunizem. Ali bomo mi, ki smo odiočni protikomunisti, zagovarjali ta brezsrčen kapitalističen sistem? Nikakor ne! Naša borba naj bo tudi proti sistemu, ki vodi v drugo skrajnost. Pomanjkljiva bi bila ta borba, če ne bi naš boj veljal tudi proti enemu izmed povzročiteljev komunizma, to je — proti brezvestnemu kapitalizmu.

Vsi borci moramo imeti čut za pravilno socialno urejenost!

Beseda protikomunizem, je lahko prazna, brez vrednosti, če ne vsebuje zdrave ideje in pametnega programa. Boriti se proti nečemu, pa ničesar nudi, zlasti mladini — je lahko popolnoma zgrešeno in usodno za nadaljni razvoj. Plehke prireditve, ki zavajajo samo v uživaželjnost, materializem, gotovo ne morejo biti v prid protikomunističnemu gibanju!

Rapepljenost, razdvojenost, je bila vzrok mnogim našim tragedijam. Vsak zase izmed nas mora biti prepričan, da je uspeh samo v enotnosti, zato v naši organizaciji ne more biti mesta za tiste, ki biradi uveljavili svoje strankarske težnje. Za nas ni važno, katere stranke je kdo. Lahko deluje svobodno pri katerikoli skupini, toda v naši organizaciji mora opustiti strankarsko gledanje. Tu med nami ni strank! Tu so — lahko rečemo — zastopane skoraj vse živše protikomunistične skupine, toda eno je, kar nas druži vse skupaj — naš glavni cilj. Zaradi jasnosti moram povedati, da med iskrenimi Slovenci — zlasti protikom. borci, ne more in ne sme biti razloga za kakšna nesoglasja, tudi zaradi bodoče državne ureditve. Prepričan sem, da so tisti, ki so za državno ureditev v okviru Jugoslavije, prav tako zavedni Slovenci, kot tisti, ki so za samostojno slovensko državo. Ni nikakega razloga, da bi se kdo od ene ali druge skupine pisano gledal drugega, ki je za nasprotne državno ureditev. Naš cilj in drug, ki nas mora dvigati in družiti nad vsemi temi opredelitvami!

Ko so podivjane titovske drhali kot hijene planile na razorožene, prodane domobrance, tolkle in udarjale po njih s puškinimi kopiti, pretepavale z biči, nagnale celo konje nanje, je v teh razbitih izmalčenih telesih zaživela kljub bolečinam, trpljenju še ena želja: da ne bi prišel tem krvnikom v roke njihov glavni poveljnik, po katerem so venomer izpraševali partizanski komunistični komisariji.

Danes pa se oglašajo ljudje, ki so zaradi nesposobnosti in malomarnosti vsaj delno sokrivi vračanja domobranske vojske v Titovino in bi morali molčati, pa se na dolgo in široko razpisujejo o napakah tistega moža, ki je reorganiziral vse razdrobljene prejšnje oborožene skupine v udarno domobransko vojsko, ki je pometla s slovenskih tal komunistično navlako. Tega moža, vrhovnega poveljnika domobranske vojske, prikazujejo sedaj ti ljudje kot kolaboracionista in kvizlinga, moža, ki je tvegval v najtežjih trenutkih vse, samo, da bi ohranil slovenski narod. Komunisti so ga obsodili na smrt, ali naj ga obsojamo sedaj še mi in onečaščamo spomin na tega protikomunističnega borca s tem, da se v tej sodbi pridružujemo komuni-

stom? Ne! Proti komunističnim krvnikom mora biti usmerjeno naše delovanje, ne pa proti lastnim ljudem, zlasti pa ne proti organizatorju protikomunistične vojske, kateremu je komunistična kroglija prestrigla nit življenja.

Če bomo z vsemi močmi hodili po poti, ki so nam jo načrtali padli vorci, junaki, če se ne bomo uspavali z nekim praznim protikomunizmom brez vsebine in če bomo v strnjeni enotni fronti nadaljevali vztrajno brezkompromisno in načrtno borbo za naš velik cilj, potem bo ta skromna proslava dosegla uspeh, kot nobena druga.

Daj Bog, da bi bilo tako in da bi žrtve desetisočev naših najboljših mož in fantov ne bile zaman.

UREDNIKOV BUNKER

V prejšnji številki je bila na strani 211 objavljena zahvala rojakom, ki so sodelovali pri družabni prireditvi DSPB 4. avgusta. Žal je izpadlo ime stalnega sodelavca pri naših prireditvah g. Pavleta Čibeja, kateremu DSPB to pot izreka: Najlepša hvala!

Priročječa številka ima — kot obljubljeno — več strani. Je verjetno zadnja, ki bo še pred prazniki prišla v roke bralcem v USA, Kanadi, Avstraliji in Evropi. Decembrska številka po navadi na pošti zastane, zato urednik že sedaj vošči vsem sodelavcem, naročnikom in bralcem prav blagoslovljene praznike in srečno novo leto 1963.

Snov za decembrsko številko je že zaključena; za januarско se sprejemajo sestavki najkasneje do 15. novembra.

Poročila posameznih načelnikov na VI. Taboru bodo v izvlečkih objavljena v prihodnjih številkah.

V Slovenski poti, štev. 1/2, leto X, str. 24 je v članku Ne pričaj po krivem, v katerem obravnava dr. Bajlečevo pisanje v Vestniku prof. Pavle Verbič zapisal tole: „Odgovornost za objavo teh obdolžitvev pa nosi uredništvo Vestnika.“ Ker je bil v dr. Bajlečevih izvajanjih prof. Verbič omenjen na strani 84, Vestnik št. 4, leto XIII, v zvezi z ustanavljanjem Narodnega odbora „nove generacije“, mu kot urednik sporočam, da bi bravcem Vestnika ustregel, ako bi povedal svoje pripombe k dr. Bajlečevim navedbam na omenjeni strani.

V Slovenski državi, štev. 8, leto XIII, z dne 1. avgusta 1962 je bilo objavljeno pismo g. glavarja Marušiča g. Maksu Lohu. Isto pismo je Vestnik objavil v avgustovi številki letos. V tej številki pa je objavljena Izjava Jožeta Grabnarja in Slavka Urbančiča, ki je bila napovedana že na zadnjem Taboru DSPB. Resnici na ljubo je pričakovati, da bo Slovenska država to Izjavo ponatisnila.

ZDSPB — DSPB

voščita

*vsem članom, soborcem, prijateljem in
rojakom blagoslovljene božične prazni-
ke ter srečno in veselo novo leto 1962*

K O N Z O R C I J V E S T N I K A

želi vsem naročnikom in bralcem ter vsem rojakom srečen

Božič in milosti polno Novo leto 1968

ZBORNİK SVOBODNE SLOVENIJE

ZA LETO 1963 JE IZŠEL

V prvem poglavju nas pelje v DOMOVINO. Pisec I. A. razpravlja o komunah v Jugoslaviji, **Lev Detela** pa nam prikaže književni razvoj mladega rodu pod komunističnim režimom v Sloveniji.

V poglavju DOKUMENTI, RAZPRAVE IN PRIČEVANJA piše **Joško Krošelj** Ob 30-letnici Slovenske deklaracije. **Dragiša Cvetković** in **dr. J. B. Hoptner** razpravljata o problemu Soluna v zvezi s pristopom Jugoslavije k Trojnemu paktu. Profesor **Bemutti** objavlja dokumente, kako so si Nemci in Italijani delili Slovenijo leta 1941. V še neobjavljenih spisih sledijo pogledi pok. **Vladimirja Vaunika** na odnose kneza Pavla do Male antante, Italije in Nemčije. Sledita pričevanji dveh, ki so jih komunisti v domovini obsodili na smrt. **Martin Žekar** opisuje svoje trpljenje v komunističnih ječah, ko je bil vrnjen iz Dachaua, **dr. Ljubo Sirc**, ki je po sporazumu med Titom in Šubašićem po nasvetu Angležev odšel v domovino, prikazuje kako je končal poskus za organiziranje demokratične opozicije s procesom proti takozvani Nagodetovi skupini, kjer so bili pisec, dr. Furlan in dr. Nagode obsojeni na smrt.

Posebno poglavje je posvečeno PROBLEMATIKI SLOVENSKE ŽENE in slovenskega dekleta v izseljenstvu. Gradivo za povsem novo poglavje je zbrala in uredila ga. **Amica Kraljeva**, odpira pa nove poglede na vrsto sodobnih in perečih vprašanj.

V poglavju naših pisateljev in pesnikov srečamo tale imena: **p. Bernard Ambrožič**, **dr. Vojko Arko**, **Lev Detela**, **Marijan Jakopič**, **Karel Mauser**, **Lojze Novak**, **Milena Merlak-Detela**, **Milena Šoukal** in **Slavko Srebrnič**.

V izseljenkem letopisu nas popelje Zbornik med naše izseljence v Avstraliji, Evropi, Kanadi, Severni Ameriki in v razne druge kraje, kjer se slovenski živelj bori za svoj narodni obstoj.

ZBORNİK-KOLENDAR SVOBODNE SLOVENIJE ZA L. 1963

dobite v Severni Ameriki na naslovih: LEAGUE OF CSA, 5733 Catalpa Ave. BROCKLYN 27, N. Y.

FAMILIA, 6116 Glass Ave, CLEVELAND 3, Ohio;

Štanko Masič, 1935 W. 22nd Place, CHICAGO 8, Ill.;

v Kanadi pa v SLOVENSKI PISARNI, 618 Manning Ave, TORONTO 4, Ontario.

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión No. 6830
22-I-1962

Propiedad Intelectual
Nº 700070
Ramón Falcón 4158 Bs. As.